

Univerzita Karlova
v Praze
Fakulta humanitních studií

Bakalářská práce

***„Etnická identita ukrajinských imigrantů
s ohledem na sociální kontexty“***

Vypracovala:
Michaela Koubíková

Vedoucí práce:
PhDr. Dana Bittnerová, CSc.

Praha 2007

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a souhlasím s jejím eventuálním zveřejněním v tištěné nebo elektronické podobě.

V Praze dne 18.května 2007

.....

Podpis

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí mé bakalářské práce PhDr. Daně Bittnerové, CSc. za podněty, rady, připomínky a čas, který mi věnovala. Děkuji také všem respondentům, kteří se mého výzkumu zúčastnili.

Obsah

1. Úvod.....	7
1.1. Uchopení problematiky.....	8
2. Teoretické koncepty skupinové identity s akcentem na etnickou identitu	10
2.1. Skupinová/etnická identita	10
2.2. Etnická identita a imigrace.....	13
2.3. Sociální kontexty – typy referenčních skupin.	14
3. Ukrajinci v datech	16
3.1. Historie ukrajinské migrace na území České republiky.....	16
3.2. Emigrace z Ukrajiny po roce 1989.....	18
3.3. Současné migrační vlna Ukrajinců do České republiky.....	19
3.4. Charakteristika sociální integrace Ukrajinců do majoritní společnosti.....	23
3.5. Charakteristika mezietnických vztahů mezi Čechy a Ukrajinci.....	26
3.6. Kulturní specifika Ukrajinců v České republice.....	27
3.7. Instutucionalizace života ukrajinské menšiny v České republice.....	27
3.7.1. Ukrajinské organizace v České republice.....	27
3.7.2. Současný ukrajinský tisk v České republice.....	27
3.8. Etnická identita Ukrajinců v 90. letech.....	29
3.9. Budoucnost ukrajinské imigrace v České republice.....	29
4. Metoda výzkumu.....	31
4.1. Koncepce výzkumu.....	31
4.2. Charakteristika respondentů.....	32
4.3. Realizace výzkumu.....	34
4.4. Etika výzkumu.....	34
4.5. Analýza dat	34
4.5.1. Tématické kódování.....	35
5. Sociální kontexty etnické identity ukrajinských umělců.....	36
5.1. Deklarace etnické identity.....	36
5.2. Referenční skupiny a identita.....	38

5.2.1. Rodina.....	38
5.2.1.1. Rodina ukrajinských umělců.....	38
5.2.1.2. Shrnutí	40
5.2.2. Přátelská skupina.....	41
5.2.2.1. Ukrajinská přátelská skupina.....	41
5.2.2.2. Role přátelské skupiny v udržování ukrajinských svátků a tradic.....	42
5.2.2.3. Přátelská skupina jako profesní skupina.....	43
5.2.2.4. Shrnutí.....	43
5.2.3. Etnická skupina - skupina ukrajinských imigrantů samých.....	44
5.2.3.1. Ukrajínští umělci v rámci imigrační skupiny.....	44
5.2.3.2. Jazyk.....	47
5.2.3.3. Aktivity ve prospěch celé ukrajinské imigrační skupiny v ČR.....	49
5.2.3.4. Kontakt s Ukrajinou.....	51
5.2.3.5. Shrnutí.....	53
5.2.4. Profesní skupina.....	54
5.2.4.1. Profesní skupina a identita ukrajinského umělce.....	54
5.2.4.2. Vztah k ukrajinské kultuře.....	54
5.2.4.3. Pozice ukrajinských umělců v uměleckých profesích v České republice.....	55
5.2.4.4. Předávání profese	56
5.2.4.5. Profese jako jedna z příčin a možností odchodu z Ukrajiny.....	56
5.2.4.6. Shrnutí.....	57
5.2.5. Česká společnost – majoritní společnost.....	58
5.2.5.1. Reflexe kulturního šoku.....	58
5.2.5.1.1. Etnický handicap.....	58
5.2.5.1.2. Reflexe Čecha a jeho společnosti.....	60
5.2.5.2. Jazyková bariéra.....	64
5.2.5.4. Role majoritní společnosti v udržování ukrajinských svátků a tradic.....	65
5.2.5.5. Vztah ukrajinských umělců k České republice a české společnosti.....	66
5.2.5.6. Shrnutí.....	66

6. Závěr.....68

6.1. Ukrajinská identita.....	68
6.2. Konstrukce ukrajinské identity.....	69

7. Literatura	70
8. Přílohy.....	73

1. Úvod

Tématikou Ukrajinců se u nás zabývaly práce odborníků nejrůznějších disciplín (etnologové, demografové, sociologové, historici, popř. lingvisté). Řada z nich se věnuje současnému fenoménu migrace, ať už se jedná o nelegální či pracovní migraci (například práce Drbohlava, Janské a Šelepové¹; či Uherka²). Některé z prací se soustřeďují na historii a organizace ukrajinské imigrace v České republice (jako například práce Bohdana Zilynského³) a jiné práce se zaměřují na identitu ukrajinských imigrantů (například práce Hedviky Novotné⁴). V rámci tohoto tématu jsem si zvolila problematiku hledání identity, a to konkrétně u skupiny ukrajinských imigrantů - umělců.

Ukrajinci jsou největší skupinou imigrantů v České republice. Převážně se o nich píše jako o sezónních pracovnících nebo o dělnících, jejichž pobyt je v České republice dočasný. Z Ukrajiny imigrují i lidé, jejichž cílem je dlouhodobě či natrvalo se v České republice usadit. Patří mezi ně jednak podnikatelé, kteří zde zakládají obchodní firmy, jednak specialisté, kteří pracují v trvalejším zaměstnaneckém poměru. Mezi trvale žijícími Ukrajinci v České republice jsou však také umělci, kteří s ohledem na ekonomickou situaci na Ukrajině museli volit život v emigraci, aby mohli realizovat své umělecké ambice.

Specifičnost skupiny ukrajinských umělců vyzývá k řešení otázky, do jaké míry umělecké zaměření jedince, jeho ambice vyjádřit se prostřednictvím umění, ambice neustále vtělovat vlastní osobnost do uměleckého vyjádření, ovlivňuje jeho pozici imigranta v České republice.

Ve své práci se budu zabývat otázkou skupinové identity. Jako klíčová mne bude zajímat identita etnická, která je vázaná na členství jedince v etnicky vymezené skupině. I když se nemusí vždy stát pro daného jedince primární, s ohledem na sociokulturní prostředí Evropy a vzhledem ke kultivaci jedince v rámci kultury v Evropě, je etnická identita vždy

---

¹ Drbohlav, D., Janská, E., Šelepová, P., (1999/2000): *Ukrajinská komunita v České republice (Výsledky dotazníkového šetření)*. [online] [cit. 2007-02-22]. Dostupné z: http://aa.ecn.cz/img_upload/9e9f2072be82f3d69e3265f41fe9f28e/Ukrajinci_Drbohlav_1.pdf

² Uherek, Z. (2003a): „Cizinecké komunity a městský prostor v České republice“. *Sociologický časopis/ Czech sociological review*, Vol. 39, No. 2. s. 193-216

³ Zilynskyj, B., (2002): *Ukrajinci Českých zemí po roce 1989 (náčrt hlavních vývojových aspektů)*. [online] [cit. 2006-03-20]. Dostupné z: < http://www.cizinci.cz/files/clanky/124/Ukrajinci_ceskych_zemi_po_roce_1989.pdf Ústav pro soudobé dějiny AV ČR

Zilynskyj, B., (1995): *Ukrajinci v Čechách a na Moravě (1894) 1917-1945 (1994)*, Praha: X-EGEM pro výbor „Oni byli první“.

⁴ In Bittnerová, D., Moravcová, M. a kol., (2005): *Kdo jsem a kam patřím? Identita národnostních menšin a etnických komunit na území České republiky*. Praha: Sofis.

přítomná.⁵ Z tohoto důvodu je tedy legitimní klást si otázku o etnické identitě právě v dané části umělecké ukrajinské imigrace České republiky. Ústřední otázkou práce se tedy stává:

„Jaká je podoba a prožívání etnické identity ukrajinských umělců v České republice?“

1.1. Uchopení problematiky

Jak již bylo řečeno, práce se bude zabývat výzkumem identity etnické skupiny žijící na území České republiky. Cílem výzkumu je popsat a zanalyzovat vazbu ukrajinských imigrantů na výchozí etnický prostor, společnost a kulturu a vnitřní prožívání české reality touto skupinou. V této souvislosti pak bude kladen důraz na kontext, v němž může etnická identita nabývat různých obsahů, významů a hodnot. Práce si tedy klade za cíl zachytit nejen stav etnické identity imigrantů (v rovině deklarované a žité identity), ale také se zamyslet nad vnímáním a hodnocením výchozí identity v závislosti na sociálních kontextech, v nichž se imigranti běžně ocitají.

Myšlenka uvažovat o kontextuálnosti konstrukce a zejména prožívání etnické identity vyplývá z teze, že konstrukce etnické identity je otázkou vyjednávání. To se děje na základě vymezování se v rámci dichotomie „My-Oni“ (Poutignat, P., Streiff-Fernart, J. 1995). Etnická identita je jedna, je syntézou individuálních postojů a předávaných kolektivních konceptů, jež právě vyplývají ze sociálních a historických kontextů (diskuse pojmu etnická identita viz kapitola 2.). Práce se proto snaží nahlédnout na konstrukci etnické identity prizmatem sociálních skupin, v rámci nichž musí zvažovat svou kolektivní (v našem případě etnickou) identitu. Sociální kontext, který se snažím nalézt, je reflexí okolí. Reflexí toho, jak si nositelé etnické identity myslí, že je okolí nahlíží. Právě tento pohled, tato reflexe, je aktéry zhodnocována. Mou snahou je zjistit, jak je jejich etnická identita nahlížena v kontextu sociálních interakcí daných sociálních skupin a jejich postoj k této reflexi.

Pro uchopení tohoto úkolu ztotožníme sociální kontexty s referenčními skupinami, k nimž se ukrajinští imigranti vztahují nebo jsou nuceni se vztahovat. Právě v konfrontaci s ostatními skupinami, dochází k tomu, že ukrajinští umělci dokáží vyjádřit, jak moc jsou Ukrajinci a nebo jak podle nich ukrajinství vypadá. Otázkou tedy je, jak dochází k vyjednávání identity v rámci vybraných skupin: rodiny, přátel, profesní skupiny, v rámci etnické minority, v rámci občanské společnosti České republiky.

Předmětem zájmu se stala vybraná profesní skupina ukrajinských imigrantů, kteří přišli na území České republiky v 2. polovině 90. let 20. století. Sledovány budou otázky související s deklarovanou a žitou identitou. V centru pozornosti tedy bude koncept výchozí ukrajinské identity v konfrontaci s nově se tvořící identitou ukrajinského imigranta v České republice (identita deklarovaná). Vlivy či aspekty, které se podílejí na redefinování etnické identity těchto imigrantů, pak budou analyzovány skrze jimi uvědomované a popisované situace, vázané na referenční skupinu. Ty je utvrzují v jinakosti, jinakosti, jež vyplývá jak

---

⁵ Vznik národních států měl za následek rozbití představ o blížícím se konci etnicity a etnického vědomí v Evropě a zvýšil zájem o problematiku etnických skupin a umocnil tak význam etnické identity. (Šatava, L. 2001: 15)

z odlišné sociokulturní zkušenosti, tak z její reflexe a vnitřního hodnocení, resp. oceňování (identita žitá). Pro kontextualizaci stavu etnické identity imigrantů budou shromažďovány i faktografická data o vzdělání, o lokalitě původu na Ukrajině, o době a motivaci příchodu do České republiky a o socioekonomickém zařazení ve strukturách České republiky.

Práce bude vycházet z etnologických pozic. Bude založena na užití metody přímého položeného rozhovoru s respondenty. Využije též metody narativní biografie. Příležitostně bude pracovat i s metodou zúčastněného pozorování (pozorování interakcí v rodině, v profesních vztazích, a zejména při vybraných společenských událostech).

2. Teoretické koncepty skupinové identity⁶ s akcentem na etnickou identitu

2.1. Skupinová/etnická identita

Práce si klade za cíl analyzovat etnickou identitu ukrajinských imigrantů v České republice. V této souvislosti je nezbytné provést diskusi tohoto klíčového pojmu. Pojetí identity jedince můžeme zkoumat z několika hledisek. Z hlediska esencialistického pojetí je identita vlastní lidské bytosti dříve, než se dostane do prostoru kultury či symbolického systému a je kulturou pouze mírně dotvářena, naopak v konstruktivistickém pojetí se identita vytváří až v kontextu kulturních podmínek. Současné teorie pracují s tvrzením, že etnická organizace předchází etnické identitě, což znamená, že nejprve musí být vytvořen institucionální rámec, v němž se určitý typ identity vůbec může ustavit.

Jako primární nalezneme rozlišení identity osobní a identity skupinové. Osobní identita v sobě zahrnuje jak sebepojetí či sebezpochopení, tak i pohled vnější, způsob, jakým jsme chápáni druhými. O sebeidentitě mluví Csaba Szaló, jako o sebezpoznání člověka, které je vždy utvářeno jako mozaika různých typů sociálních identit. Identita jedince se utváří v průběhu jeho života, je souborem všech jeho rolí a je také určována jeho příslušnostmi k různým skupinám (Szaló, C., Nosál, I. 2003: 9; Hirt, T. 2003)

Skupinová či kolektivní identita je určující z hlediska dělení jedinců do skupin. Ve společnosti se vytvářejí skupiny, jejichž členové sami sebe poznávají na základě určitého společného rysu a vymezují se vůči ostatním skupinám, které vnímají jako odlišné. Sociální skupiny vznikají na různých principech (generačním, profesním, náboženském, místním, politickém, etnickém, rasovém apod.). Z tohoto hlediska může být jedinec členem několika skupin, jimž může připisovat různý stupeň důležitosti. Členství ve skupině představuje celý komplex vztahů k ostatním skupinám a jejich členům. Jedinec tedy může mít více druhů sociálních kolektivních identit, jejichž důležitost není předem daná apriori. Každý jedinec si sám vytváří tuto hierarchii a záleží pouze na něm, které z kolektivních identit přiřadí největší význam v daném kontextu, který tuto významnost kolektivní hierarchie určuje. Identita připisovaná druhými na základě určitých společných znaků či kritérií členství se nemusí shodovat s identitou, která je jedincem vnitřně pociťována.

Příkladem konstruktivistického pojetí je Csaba Szaló, který vnímá identitu jako formu vědění o osobách a ne jako inherentní vlastnost osob. Etnická identita dle něj neexistuje sama o sobě, ale musí být ustavována a reprodukována lidským jednáním. Tento koncept identity poukazuje na analytickou odlišnost „sebe-identity“ (viz výše osobní identita) a „sociální identity“. V obou případech je identita chápána jako specifická forma vědění, která „typifikuje“ osoby, neboť osoby jsou schopny sebezpoznání za pomoci reflexivních diskursivních praktik. Ovšem zatímco sebeidentita je mozaikou různých typů sociálních identit, je sociální (skupinová) identita podle autora postavena na autonomní specifické formě vědění, která popisuje osoby jako prvky dané kolektivity. Sociální identity jsou artikulovány diskursy, které popisují charakter jednotlivých kolektivit, stejně jako to, co to znamená náležet k určité kolektivitě (Szaló, Nosál 2003: 9-10).

---

⁶ Synonymicky k pojmu skupinová identita se v odborné literatuře používá také termín kolektivní identita, případně sociální identita.

Jan Černík identitu pojímá z perspektivy instrumentálního přístupu. Identita je pro společnost důležitá jako vytrvalá determinanta a je stěžejní v procesu vyjednávání. Autor zmiňuje několik teorií, kdy skupinová/etnická identita funguje jako součást či přímo jako báze politického vyjednávání.

Třídní teorie tvrdí, že obecná třídní identita imigrantů vychází z prostředí jejich ekonomické participace - poptávka kapitalistického hospodářství po levné pracovní síle vytváří etnickou nebo rasovou podtřídu proletariátu. Etnicita a rasa vytvářejí falešné vědomí, které imigranty vyčleňuje. Formy politické participace imigrantů (v rámci politických stran i etnických organizací) jsou součástí procesu, pomocí nichž se imigranti snaží prosazovat kolektivní zájmy etnicky nebo rasově definovaných podtříd.

Etnicko-rasová teorie vychází z přesvědčení, že etnická identita je pro společnost významná, a etnická politika je proto trvalou determinantou politické participace. Imigranti proklamují své politické zájmy podle etnických, rasových nebo náboženských vzorců, kdy každá skupina má vlastní modely politické participace, které jsou odrazem procesů skupinové socializace a jejich interakce s okolními skupinami (současně s pozůstatky vzorců politické participace ze země původu). „*Politika identity vychází z toho, co lidé jsou, nikoli co dělají*“. Tato etnická teorie se zabývá vývojem a proměnami identity přistěhovaleckých společenství a integračními strategiemi daných komunit. Vychází z multisegmentárního modelu etnicity Fredericka Bartha.

Institucionálně usměřující teorie tvrdí, že určitá migrační politika a administrativní praxe nastartuje určitý vývoj. Stát a jeho instituce otevírají cizincům určité možnosti politické participace. Předmětem výzkumu jsou koncepce a praxe politik států vůči cizincům a jejich důsledky (Černík, J. 2003a).

Frederick Barth na identitu pohlíží z pozic etnologických. Soustřeďuje se na otázku ustanovování a uchovávání skupinových identit, budovaných na sdílení společné kultury. Identitu vidí v její procesualnosti. Domnívá se, že pro poznání skupinové identity a zjištění, co daná kultura z hlediska jejích členů znamená a jak se chová ve vztahu k jiným kulturám, je především třeba prozkoumávat hranice, které tvoří oblasti kontaktu a střetávání kultur. Vzájemnou komunikací rolí mezi příslušníky téže skupiny nedochází k jejich sblížení, ale spíše k jejich utvrzení. Každý si opětovně uvědomuje, kde je jeho místo. Barth představil multisegmentární model etnicity, z něhož je patrné, že skupina brání svoji koherenci a jedinec identitu tak, že pokud je jedinec nucen část svého života otevřít jinotnickým vlivům, soustředí etnoidentifikační vzorce do jiného segmentu svého života. (Barth, 1969 In Uherek, Z. 2003b)

Také Dana Bittnerová definuje etnickou/skupinovou identitu z perspektivy etnologie. V jejím pojetí akcent nespočívá v procesualnosti ustanovování skupinové identity, nýbrž hledá její vnitřní strukturu a symbolické dopady. Identitu považuje za autonomní složku kultury. Je to kulturně podmíněný konstrukt, který vzniká na základě společně sdílených kulturních hodnot každodenního života. Z hlediska etnologie je na etnickou a skupinovou identitu nahlíženo jako na soubor vzájemně propojených, často spolu zdánlivě nesouvisejících kulturních jevů, postojů a o kulturu opřených sentimentů. Identita není z hlediska etnologie věcí individuální. Identita není závislá na přání a vůli jedince. Je jedincem přijímána a osvojována z kultury, kdy si jedinec uvědomuje a poznává vlastní příslušnost k určité skupině či společenství, které se stává cestou pro poznání sebe i těch druhých (Bittnerová, D., Moravcová, M. a kol, 2005: 8-9)

Dana Bittnerová rozlišuje mezi identitou „žitou“ a deklarovanou. Zkoumá „žitou“ identitu, kdy jevy, které vnímají příslušníci národnostních, etnických a imigračních skupin

jako odlišné, mohou v kontextu vlastní kultury nabývat různé hodnoty. Jedná se o určitý přístup k realitě - vše cizí, co je pokládáno příslušníkem národnostní, etnické či migrační skupiny za směšné nebo pobuřující, může vyvolat odstup k nové realitě nebo dokonce vytvářet bariéru s níž jedinec přistupuje k cizím (jako vnitřně pocíťovaná odlišnost). „Uvědomování si zásadních „konfliktních“ momentů vlastní jinakosti pak utvrzuje a zároveň posiluje vědomí odlišné identity“ (Bittnerová, D., Moravcová, M. a kol., 2005: 10)

Podle Miroslava Hrocha je etnická/národní identita v evropském prostoru vědomě propracovaným kulturním konstruktem. Národní či etnická identita má svůj obsah a je určitým způsobem tematizována. Miroslav Hroch se ve své práci „Národ jako kulturní konstrukt“ zabýval procesy a faktory, které přispívají k utváření a proměně etnické či národní identity. Snaží se nalézt kauzální souvislosti ve „vnitřním“ světě aktérů. Klade důraz na iracionální, citové faktory oproti racionálním. Národ se podle něj stává národem díky tomu, že se společenská konstrukce národa uskutečňuje v jeho sebezobrazení (Hroch, M., 2005: 7).

V rámci evropské kulturní tradice zdůrazňuje jako klíčovou složku etnické/národní identity koncept emoce. Citové vazby k národu jsou odvozeny z každodenních zvyků, z forem myšlení a jednání. Zdrojem emocionálních vazeb jsou pocity skupinové nadřazenosti nebo méněcennosti nebo pocit důstojnosti (Hroch, M., 2005: 8-9).

Vznik a utváření národa je podle Hrocha závislé na schopnosti lidí si jej jako pospolitost představit. Symboly tedy mají nezaměnitelné místo v národotvorných procesech jako faktor, který pomáhal šířit a posilovat národní identitu. Jejich působení bylo podmíněno tím, že lid, k nimž se obracely, měl jistou představu o národě, resp. jistý stupeň etnické či národní identity. Pro jedince z hlediska etnické/národní identity hraje etnodiferenční roli občanství. Skrze něj je pak etnická/národní identita posilována státními symboly jako jsou státní znak, hymna, vlajka, reprezentace atd. (Hroch, M., 2005: 10-14).

Nástrojem pro vytváření a udržení představ příslušníků skupiny o sobě samých jsou stereotypy, které vznikají na základě již zmiňovaných emocí. Jedinci jsou zařazováni podle předem daných ukazatelů, které provádějí rozlišení mezi MY a ONI. Klasifikační stereotypy, autostereotyp (představy o nás samých) a heterostereotyp (představy o druhých), pomáhají jedinci v orientaci v záplavě informací a v kontextu národa jej vedou k „národní imaginaci“ Učí jedince redukovat složitost reality, zjednodušovat hodnotící pohled na své místo ve společnosti a tak mu usnadňují přijetí nově nabízené identifikace s národem. Jedním ze zdrojů pozitivních i negativních stereotypů je „kolektivní paměť“, která je ve vztahu k etnické/národní identitě využívána v symbolické rovině (Hroch, M., 2005: 15, 16).

V evropském kontextu vystupuje jako další faktor vazba na národní prostor. V 19. století se idea národa odvíjela od teritoriální pospolitosti. Tento vztah jedince k území se stal národní hodnotou (prostorový rozměr národní existence). Konstituování prostoru se stalo nástrojem uvědomování si a kultivace etnické/národní identity. Vztah k prostoru se odrážel ve významu, který mu jedinci přisuzovali.

Posledním faktorem, který formuje obsah etnické/národní identity, je kultura. Při konstruování etnické/národní identity mohou tuto roli sehrát symboly převzaté z kultury elit i symbolizovaná tradiční kultura – folklor.

V kontextu nacionalistických hnutí se role identity zviditelnila. Každý jedinec se podílí na jejím utváření a je součástí jeho JÁ ve smyslu volby jedné z možných etnických/národních identit, stejně jako jejich programové negace (Hroch, M. 2005: 31-38).

Mezi komponenty, které podporují etnickou/národní identitu patří jazyk, který je zároveň označován za „kulturní kapitál“ etnika, Společně s dějinnou pamětí vytváří výraznou složku konceptu etnické/národní identity v kontextu evropského prostoru (Šatava, 2001: 55; Bittnerová 2005: 421). *Jazyk jako cosi zcela jedinečného, nepostradatelného a*

nenahraditelného v souvislosti s kolektivním vnímáním světa, jazyk je víc než jen zvuky a slova – je klíčem, mostem do světa; pomocí jazyka se na svět díváme zcela svébytným způsobem, jazyk nás „nutí“ pohlížet na svět určitým stylem, vytváří specifickou „vizi reality“, jedná se o „společnou paměť etnika“ (Steensen 1998: 18 In Šatava, 2001: 55)

Problematiku etnicity lze uchopit i skrze komunikační dimenzi. Eriksen přenáší smysl z otázky: „kdo jedinec je“ na otázku: „co jedinec komunikuje, že je“. Což může pomoci k porozumění celé řadě jevů, se kterými se při zdůraznění dimenze symbolické nebo sociálně organizační obtížně vyrovnáváme. Tuto strategii označuje Uherek jako jednu z možností, jak problematiku etnicity v současné době uchopit a teoreticky posunout dále. (Uherek, Z., 2006: 104-105)

2.2. Etnická identita a imigrace

Etnická identita je jednou z možných identit člověka, kterou člověk prožívá v závislosti na kontextu. Imigrace a život v jiné zemi je právě onou skutečností, která může ale nemusí vést k tomu, že se etnická identita stane silně prožívanou hodnotou a nástrojem pro orientování se v novém sociokulturním prostředí. Imigrace je onou situací pro ověření hranic, o níž mluví Barth, a která posléze prokáže do jaké míry je výchozí kultura pevná a důležitá pro její nositele. Na identitu se nedá nahlížet jako na statickou záležitost v kontextu sociokulturní a prostorové kontinuity společnosti a o to méně v souvislosti s imigrací. Konstituování identity je dynamický proces.

V souvislosti s přítomností na novém území je identita imigranta vystavována nejrůznějším konfrontacím, ve kterých dochází vlivem určitých faktorů k utváření nové identity. Na etnickou identitu se lze takto dívat jako na otázku vyjednávání. Jsou to pocity, které se deklarují přes zacházení s věcmi a zacházení s kulturou.

Vyjednávání etnické identity se odehrává skrze dychotomii „My-Oni“. V rámci identity si člověk uvědomuje, kdo je a zároveň kým není. Uvědomuje si, kam nepatří, které skupiny pro něj nejsou akceptovatelné a právě vzhledem k nim si začíná uvědomovat svá specifika. Důležitost uvědomované etnické identity pro imigranty spočívá v tom, že je pro ně zdrojem, jenž jim pomáhá vyrovnávat se s požadavky, které na ně klade nové kulturní prostředí (Průcha, J. 2004: 105).

V procesu vyjednávání hraje výraznou roli délka pobytu a akceptace odlišné společnosti. Podle Dany Bittnerové se na procesech vyjednávání podílejí nejrůznější faktory (viz. níže). Významným faktorem, který ovlivňuje nastavení a především ukotvení identity etnické menšiny či imigrační skupiny je kulturní konflikt. Vzniká při kontaktu dvou odlišně definovaných kultur, zejména jako střet majority s etnickou menšinou, ale také na základě koexistence s dalšími minoritami v rámci daného území

Střet imigrantů s majoritní společností může způsobit vnější zjednodušování vlastní identity, kdy jsou využívána taková etnonyma, která jsou pro majoritní společnost čitelná. Jestliže dojde ke střetu s majoritní společností v kontradikci s poznáním jejího heterostereotypu vůči vlastní skupině či skupinám ostatním, může se toto odrazit ve vnějších projevech identity. A to tak, že dochází k redukci některých původně závažných symbolů nebo hledání vhodnějšího a reprezentativnějšího etnického image. Naopak míra odlišnosti výchozí kultury může působit na setrvání ve výchozí etnické identitě. Tedy čím odlišnější

jsou kultury, které se setkají, tím déle samy ze sebe dokáží čerpat odlišnosti, tedy symboly, které je udržují v pocitu jinakosti. (Bittnerová, D., Moravcová, M. a kol, 2005: 406-407)

Na nastavení a vývoji konceptu etnické identity se podílejí faktory, které jednak posilují kontinuitu výchozí identity, a jednak přispívají ke konstrukci symbolů, jež menšinu etablojí na novém území. Jedním z faktorů je motivace, která vedla k emigraci. Podobně mohou etnickou identitu imigrantů ovlivnit i „ideologické“ důvody existence menšiny, tedy myšlenka: co lidi stejného původu spojuje a drží pohromadě (které mohou vyplývat i z demografických a politicko-ekonomických charakteristik). Podoba identity etnické menšiny či imigrační skupiny je ovlivňována věkem, ve kterém přišla první generace (nastavení symbolů skupinové identity) nebo i věkem těch, kteří jsou reprezentanty krajanské skupiny v daném období. Druhou charakteristikou je faktor pohlaví. Identita imigranta může být vybudována na principu mužství se všemi atributy, které se k němu váží. Další charakteristikou je faktor společenské hierarchie v krajanské skupině. Čím více se jedinec podílí na krajanském životě, tím „lépe“ a zřetelněji vnímá a formuluje svoji příslušnost ke skupině. Další je faktor početnosti etnické menšiny či imigrační skupiny a její ekonomická úspěšnost v rámci majoritní společnosti. (Bittnerová, D., Moravcová, M. a kol, 2005: 406)

Všichni lidé jsou zasazeni do určitého etnického kontextu, což vede k přihlášení se k „etnickým kořenům“ a etnické identitě (Šatava, 2001: 27) Ke komu se jednotlivci hlásí nebo kam se zařazují je složitá otázka a většina lidí ji ani sama pro sebe nemusí mít vyřešenou. Právě příslušníci menšin a migračních skupin v této oblasti často tápou. Právě proto, že vyjednávání identity je konfrontováno s řadou faktorů, na které musí lidé reagovat. Otevřenost této otázky jim může připadat frustrující a mohou se snažit na ni odpovědět. Jindy ji však mohou ignorovat a identifikovat se výhradně jako obyvatelé určitého státu, města, pracovníci určitého podniku, členové rodiny (Uherek, Z. 2006: 104).

Kontextualizace etnické identity je tedy podmíněná. Etnická identita nemusí být vždy uvědomovanou hodnotou sloužící k identifikaci. Je vázána na kontext, který vytváří prostor pro její uplatnění. On předznamenává zda vůbec a v jakých ohledech je etnická identita jedinci připisována a do jaké míry jí on sám vnímá jako jeho označující a jak se s touto skutečností identifikuje. Navíc ovšem právě kontext (nastavení perspektivy „Oni“) může ovlivnit definování identity a postoj jedince k ní. Příslušníci menšin a migračních skupin se ocitají v řadě kontextů, vázaných na referenční skupinu, v rámci kterých dochází k prověřování jejich výchozí etnické identity.

2.3. Sociální kontexty – typy referenčních skupin

Jak bylo výše řečeno, předpokládáme, že etnická identita – její prožívání a naplňování je vázáno na sociální kontexty. Ty lze sledovat vzhledem k referenčním skupinám. Sociologické vymezení referenčních skupin patří k teoreticky dobře rozpracovaným tématům. S ohledem na zvolený úkol se soustředím pouze na orientační vymezení vybraných referenčních skupin. Tyto referenční skupiny budou popisovány s ohledem na tyto parametry: definice, velikost, stabilita a báze na který jsou jednotlivé skupiny tvořeny. Jedná se tedy o položky, které mohou vystoupit jako zásadní při vyjednávání vlastní kolektivní identity s důrazem na etnickou složku kolektivní identity.

Skupinou rozumím ohraničené seskupení lidí, které se vůči svému okolí a vůči ostatním skupinám formálně či neformálně vymezuje jako celek. Členové skupiny spolu vstupují do sociálních interakcí (kontaktů), které mohou být více či méně časté a mít více či méně osobní povahu. Právě podle míry intenzity a intimity těchto vztahů lze skupiny rozdělit na primární a sekundární. Primární skupiny jsou takové, jejichž členové jsou spolu v častém osobním kontaktu, důležitou roli hrají emocionálními vztahy. Tyto skupiny mají velký vliv na utváření identity jedince. Mezi primární skupinu řadíme například rodinu, ale také blízké přátele atp. Sekundární skupiny naopak nemají tak silné osobní pouto, dochází v nich méně často k setkávání tváří v tvář (menší počet kontaktů). Takovým typem skupiny je například pracovní kolektiv. Jedinec si své členství v dané skupině buďto vybírá dobrovolně (pracovní kolektiv, přátelský okruh) nebo je mu připsáno již okamžikem zrození (rodina). Hovoříme pak o získaném respektive připsaném členství ve skupině. Členství ve skupině s sebou vždy přináší určitá pravidla, která ovlivňují jednání (ale i řečové návyky atp.) člena skupiny. Jedinec většinou bývá členem několika skupin naráz a své chování zohledňuje podle aktuální situace⁷.

---

⁷ Dostupné z: [http://www.varianty.cz/default.asp?mn=10&pa=slovnicek - Asimilace%20\(kulturní%20kontakt\)](http://www.varianty.cz/default.asp?mn=10&pa=slovnicek - Asimilace%20(kulturní%20kontakt))
[staženo 10.1.2007]

3.Ukrajinci v datech

Sledovaná skupina ukrajinských umělců patří mezi ukrajinské imigranty v České republice, a v tomto kontextu je třeba ji nahlížet. Postavení Ukrajinců v České republice je v současné době limitováno dvěma faktory: 1) Ukrajinci patří mezi státem uznané národnostní menšiny a 2) díky současné silné vlně imigrace se zařazují mezi nejpočetnější menšiny. Lidé, kteří v současnosti žijí na území České republiky a hlásí se k ukrajinské národnosti, patří tedy jak mezi cizince, tak mezi občany České republiky, a to již v několikáté generaci (k 31.3.2001 - 22 112⁸). Vyplyvá to ze skutečnosti, že imigrace Ukrajinců na území České republiky proběhla již v několika vlnách.

3.1. Historie ukrajinské migrace na území České republiky

Zilynskij ve svých knihách *Ukrajinci v Čechách a na Moravě* a *Ukrajinci českých zemí po roce 1989* popisuje historii ukrajinské emigrace u nás. První zmínky o ukrajinských emigrantech nalezneme již před koncem 19.století. Zilynskij uvádí, že pojmenování Ukrajinec pro obyvatele dnešní Ukrajiny nemá dlouhé kořeny a odvozuje se od snah o sjednocení Ukrajinského státu. Označení Rusín a Malorus souvisí s kulturně-politickým rozdělením Ukrajiny, kdy obyvatelé carského Ruska byli nazýváni „Malorusové“ a obyvatelům Haliče a Bukoviny (tyto oblasti byly součástí Rakouska-Uherska) se říkalo „Rusíni“. Jejich příchod na naše území měl spíše politický význam. Přijížděli političtí reprezentanti, umělci, učitelé i studenti, kteří velkou měrou přispívali k emancipaci ukrajinského národa a podpoře česko-ukrajinských vztahů.

Podle Zilynského lze první menší migrační vlnu sledovat až na přelomu 19. a 20. století. Nejprve na přelomu let 1901-1902 odešli ukrajinští studenti ze Lvovské univerzity do Prahy, aby zde protestovali proti nezájmu úřadů zřídít ukrajinskou univerzitu. A dále se jednalo o haličské Ukrajince, kteří v rámci ekonomických migrací uvnitř Rakouska-Uherska přicházeli za prací zejména na Ostravsko, kde také již před první světovou válkou založili vlastní organizaci, pobočku Lvovské kulturně osvětové instituce Prosvita.

Události a důsledky první světové války měli zásadní vliv na příliv ukrajinských imigrantů do českých zemí. Porážka rakousko-uherské armády na východní frontě v prvních letech války vedla ke stažení jejích vojsk z Haliče a Bukoviny. Uprchlíci z těchto oblastí nacházeli útočiště zejména v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Na českém území vznikaly barákové tábory. Nejznámější z nich byly v Chocni a ve Svatobořicích u Kyjova. Převážná většina těchto válečných uprchlíků na našem území nezůstala a vracela se zpět domů.

Po první světové válce vznikaly samostatné národní státy. Záměrem Ukrajinců bylo vytvořit vlastní stát sjednocením západní a východní Ukrajiny. K tomu však nedošlo. Území bylo rozděleno mezi Sovětský svaz, Polsko, Rumunsko a Československo. Přiřazení Podkarpatské Rusi ČSR v roce 1919 znamenalo příliv ukrajinských vojáků (tábory v severních a východních Čechách). Neusazovali se zde natrvalo, svůj pobyt vnímali jako přechodný.

Jak píše Zilynskij, v demokratických podmínkách meziválečné ČSR se všestranně rozvíjel národnostní život Ukrajinců. Centrem ukrajinské vzdělanosti byla Praha. Koncem

⁸ Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2005edicniplan.nsf/kapitola/4132-05--3002> [staženo 23.2.2007]

roku 1921 byla z Vídně do Prahy přemístěna ukrajinská univerzita. Vznikly zde dvě fakulty – filosofická a právnická a byly vybudovány ukrajinské vzdělávací ústavy (jak gymnázia, tak vysoké školy). V Praze bylo také založeno Muzeum osvobozovacího boje Ukrajiny, Ukrajinský zahraniční archiv a další společensko kulturní organizace. Druhým kulturním centrem se staly Poděbrady, kde se také nacházela velká skupina vojenské emigrace.

V druhé polovině 30. let došlo ke změně politického vývoje. Evropský nacionalismus a separatistické tendence v samotném Československu vedly k vyhlášení autonomie Podkarpatské Rusi. Naděje netrvala dlouho. Samostatná Karpatská Ukrajina existovala pouhých pár měsíců na přelomu let 1938-1939. Řada ukrajinských emigrantů oddaných myšlenkám ukrajinské nezávislosti nejprve odjela budovat nový stát, avšak po maďarské okupaci tohoto území se vrátili spolu i s dalšími politicky angažovanými Ukrajinci do Čech.

Období druhé světové války a poté květen 1945 a únor 1948 jsou časové mezníky, které významným způsobem zasáhly do života Ukrajinců v českých zemích. Okupace českého pohraničí způsobila částečné zprětrhání vazeb uvnitř komunity. V období protektorátu byly krajanská spolková činnost zakázána, jedině vysoké školství bylo zachováno až do konce války. Mnoho ukrajinských nacionalistů vyjednávalo s Němci. V kontextu událostí 2. světové války se tak diskreditovali, což mělo za následek emigraci, a pokud zůstali, tak odstup ze strany české společnosti. Po skončení druhé světové války část Ukrajinců emigrovala do americké okupační zóny Německa, neboť se snažili uprchnout před Rudou armádou, která zajišťovala odvezení příslušníků ukrajinské a ruské inteligence do SSSR a jejich následnou perzekuci. Nedůvěra vůči ukrajinské komunitě, která byla ještě ideologicky posilována Sovětským svazem, vedla k omezování působení krajanských spolků či přímo k jejich zrušení.

Po druhé světové válce přicházeli do Čech „noví“ Ukrajinci. Byli to jednak občané předválečného Československa z Podkarpatské Rusi, kteří přišli s československým armádním sborem Ludvíka Svobody a dále obyvatelé z Podkarpatské Rusi, kteří emigrovali do českých zemí v letech 1945-1948 v souvislosti s předáním této nejvýchodnější části Československa Sovětskému svazu. V období socialistického Československa byla původní ukrajinská komunita, jež by odkazovala na národní hnutí Ukrajinců, bez spolkové činnosti a vlastního menšinového školství, což vedlo k postupné asimilaci.

V průběhu let 1948-1989 pak podíl Ukrajinců v českých zemích posilovali již výhradně občané Československa, kteří přicházeli z východoslovenských obcí. Jednalo se o migraci v rámci státu motivovanou zejména studiem či hledáním pracovních příležitostí.

Změna politických poměrů nastala po roce 1989. Po listopadu 1989 umožnila demokratická společnost, aby se nově otevřel prostor pro rozvoj národnostního života Ukrajinců v českých zemích. Dokladem toho jsou organizace, které rozvíjejí národnostní život a navazují na tradice Ukrajinců v českých zemích před druhou světovou válkou. Vzniklo Sdružení Ukrajinců v České republice, z něhož se později oddělila Ukrajinská iniciativa v České republice. Cílem jejich snažení se opět stala prezentace ukrajinské kultury a připomínání si svých etnických kořenů. Reprezentanty těchto organizací se pak stali lidé – občané ČR, kteří prožili v českých zemích podstatnou část svého života.

Rok 1989 ovšem neznamenal pouze obnovení krajanského života Ukrajinců v českých zemích. Přinesl i „další novou“ vlnu ukrajinské emigrace. Díky ní se také Ukrajinci stali nejpočetnější národnostní (jinoetnickou) skupinou v České republice.

3.2. Emigrace z Ukrajiny po roce 1989

Migrace vnější: Ukrajina se nachází v období transformace. Snaží se vypořádat s ekonomickými i politickými problémy. Jelikož se nachází relativně blízko nestabilních a konfliktních území, potýká se s přílivem uprchlíků z Afghánistánu, Pákistánu, Kavkazských republik, Běloruska a Moldávie. Na druhé straně Ukrajina ztrácí své obyvatele a zažívá masový odliv Ukrajinců v produktivním věku především ze západní oblasti.

Současné emigraci se říká "čtvrtá vlna"⁹. Tito lidé se snaží vyřešit svoji bezvýchodnou ekonomickou situaci odchodem do zahraničí., nejčastěji do Izraele, USA a Německa, ale třeba také do Kanady, Austrálie, Maďarska, Polska, Slovenska, České republiky a nově i do Afriky¹⁰. Celkem ukrajinská diaspora ve světě čítá 16 milionů. Uvádí se, že 2 až 7 milionů občanů Ukrajiny se zdržuje v zahraničí na sezónních pracích nebo v zahraničí žije trvale.

Emigrace z Ukrajiny je motivovaná především ekonomickými důvody. Téměř polovina všech rodin v Zakarpatské, Ivano-Frankovské, Lvovské a Černivecké oblasti má členy rodiny pracující v zahraničí, s cílem vydělat peníze pro rodinu na Ukrajině. Částka, kterou Ukrajinci posílají ze zahraničí, dvakrát převyšuje celkový objem oficiální pomoci.

V cílových zemích většina Ukrajinců pracuje mimo obor a načerno, což vyvolává negativní reakce ze strany obyvatelstva i státních institucí. Problémem je i odliv odborníků z Ukrajiny. Proto se Ukrajina snaží uvést v praxi plány na vytváření nových pracovních příležitostí v příhraničních regionech, které mají zabránit dalšímu zvyšování emigrace. Neboť emigrace kvalifikovaných pracovníků a odborníků ohrožuje schopnost Ukrajiny k obnově ekonomiky a růstu v budoucnu.

Přesto zůstává Ukrajina v permanentní sociální krizi. Vzrůstající sociální desorganizace omezuje prostor k profesní seberealizaci ukrajinské intelektuální elity a způsobila okamžitou reakci – začal odliv mozků (brain drain). Brain drain pomáhá vyspělým zemím zlepšit vlastní pracovní potenciál, ale současně se stal jednou z příčin prohlubujícího se ekonomického a sociálního úpadku zemí vysílajících migranty. Dominují doktoři technických a matematicko-fyzikálních věd. Ukrajina podepsala Konvenci Rady Evropy ohledně legálního statusu pracovníků-migrantů. Cílem je usnadnění vycestování do zahraničí těm odborníkům, kteří si našli práci v jiných evropských zemích. Podmínky pro práci Ukrajinců nesmí být horší, než u tuzemských pracovníků. V současnosti platí Konvence v osmi evropských zemích – Francii, Itálii, Nizozemí, Portugalsku, Španělsku, Švédsku a Turecku.

Migrace vnitřní: Na Ukrajině docházelo během sovětského období k migraci za účelem uspokojení potřeb extenzivního hospodářství. Existovala migrace kvalifikované síly do nynějších Baltských států, regionů Sibiře, Uralu, polárního kruhu. Od roku 1990 jsou tyto procesy zasahují i samotnou Ukrajinu. Ukrajinci se navracejí z republik bývalého SSSR kvůli etnickým konfliktům z Kavkazu, Střední Asie. Od roku 1992 je tento fenomén dále doplňován stěhování městského obyvatelstva na venkov kvůli snadnějšímu přežití (hlavně mladí lidé 25 – 40 let). Zvláštním problémem etnické nestability jsou krymští Tataři. V souvislosti s

---

⁹ Dostupné z: <http://www.cizinci.cz/clanek.php?lg=1&id=160> [staženo 20.1.2007]

¹⁰ Tamtéž.

Černobylskou havárií vznikl i problém ekologických migrantů – přes deset tisíc rodin bylo přestěhováno v rámci povinného přemístění, dalších více než osm tisíc dobrovolně.

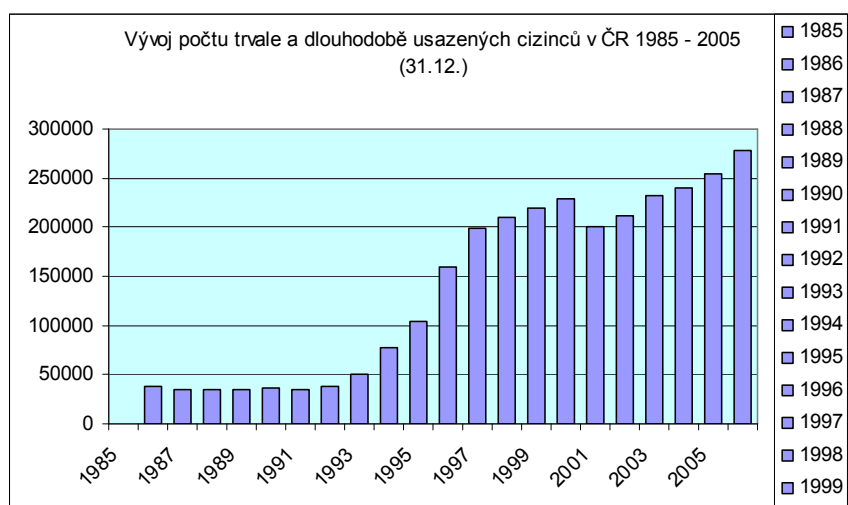
3.3. Současná migrační vlna Ukrajinců do České republiky

Ukrajinská imigrace patří od druhé poloviny 90. let 20. století k nejsilnějším polistopadovým migračním skupinám v České republice. Protože pro většinu příchozích z Ukrajiny je naše republika i cílovou zemí, tvoří ukrajinská komunita jednu z nejpočetnějších skupin cizinců u nás.

Podle údajů cizinecké a pohraniční policie Ministerstva vnitra České republiky se počet Ukrajinců na našem území kontinuálně zvyšoval v závislosti na zájmu cizinců volit si Českou republiku jako zemi pro usídlení (jak dočasné, tak trvalé).¹¹ Z hlediska oficiálních statistik se pak Ukrajinci střídali na první pozici nejpočetnější skupiny se Slováky. Od roku 2004 pak patří imigranti z Ukrajiny k suverénně nejpočetnější skupině (2004 – 78 263; 2005 - 87 789) cizinců na našem území. K 31.12.2006 pak v České republice žilo 321 456 cizinců,¹² žilo 102 594 Ukrajinců¹³.

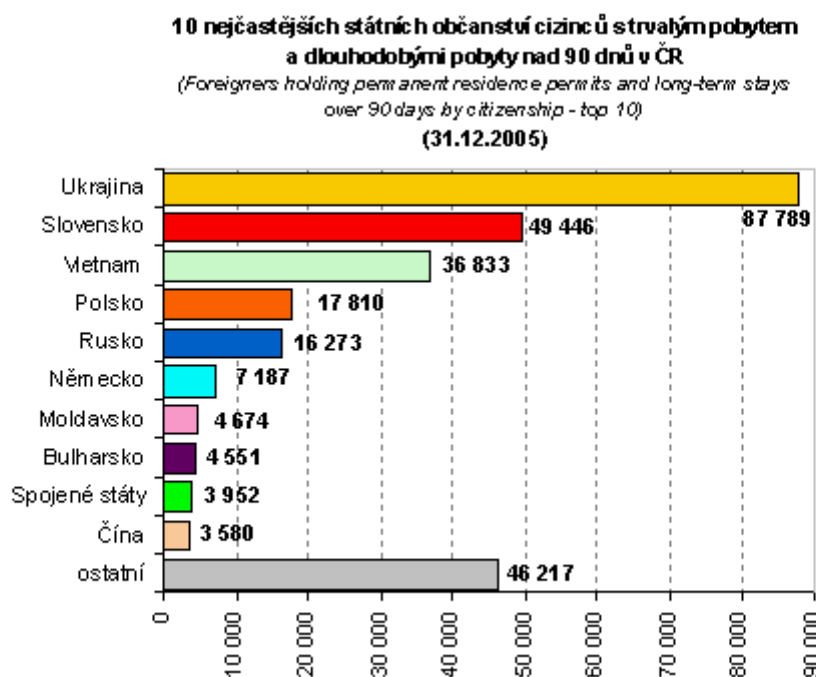
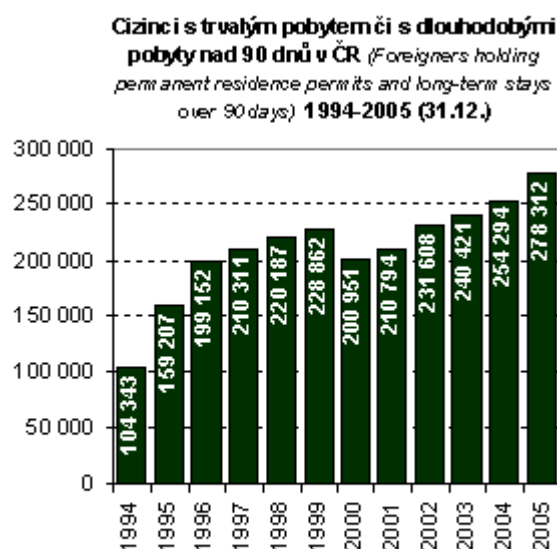
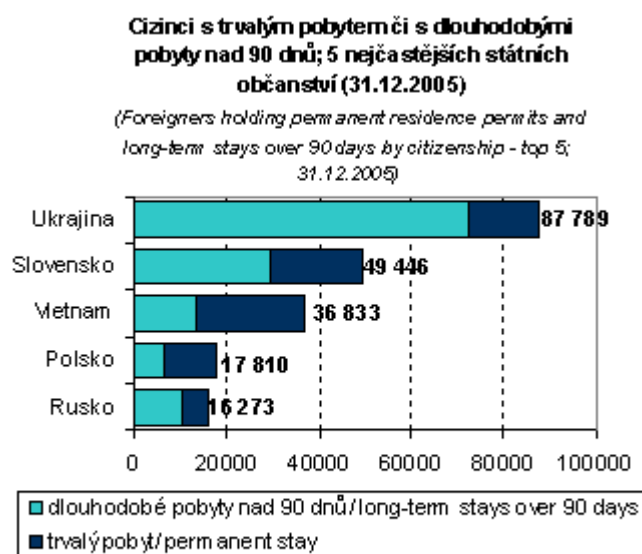
¹¹ V České republice v devadesátých letech počet legálně usazených cizinců postupně vzrůstal (graf č.1). Mezi lety 1994 a 1999 se více než zdvojnásobil ze zhruba 100 tisíc na počty kolem 200 tisíc pobývajících cizinců. V roce 2000 počet cizinců v ČR poklesl o 30 000 osob, přičemž tento vývoj se všeobecně přičítá změnám legislativy. 1.1.2000 vstoupil v platnost zákon o pobytu cizinců na území ČR, který podstatně zpřísnil vstupní a pobytový režim většiny cizinců v ČR. Některá ustanovení tohoto zákona byla zmírněna až novelou platnou od 1. července 2001, která měla za následek opětovný mírný nárůst počtu usazených cizinců. Ten pokračoval až do roku 2005 (K 31. 12. 2005 cizinci s délkou pobytu nad 1 rok tvořili 2,5 % obyvatelstva ČR, což je ve srovnání se zeměmi Evropské unie spíše nízké číslo - ve Švýcarsku k témuž datu tvořili cizinci přibližně 20% obyvatelstva, v Rakousku 10,5%, v Německu pak téměř 10 %).

Graf č.1

¹² Z celkového počtu cizinců bylo 110 598 osob s trvalým pobytem, 169 513 osob s některým z typů přechodných pobytů nad 90 dnů (tj. přechodné pobyty občanů EU, dále víza nad 90 dnů a povolení k

Grafy č. 2- 4¹⁴

dlouhodobému pobytu občanů nečlenských zemí). Trvale či dlouhodobě usazení cizinci (s délkou pobytu nad 1 rok) tvořili přibližně 2.52 %

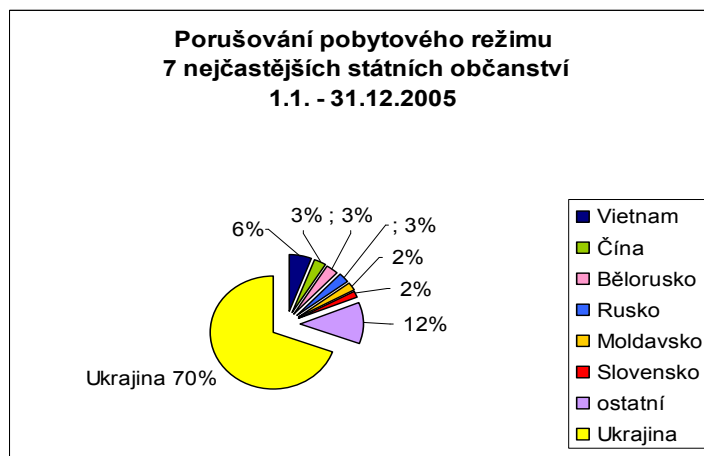
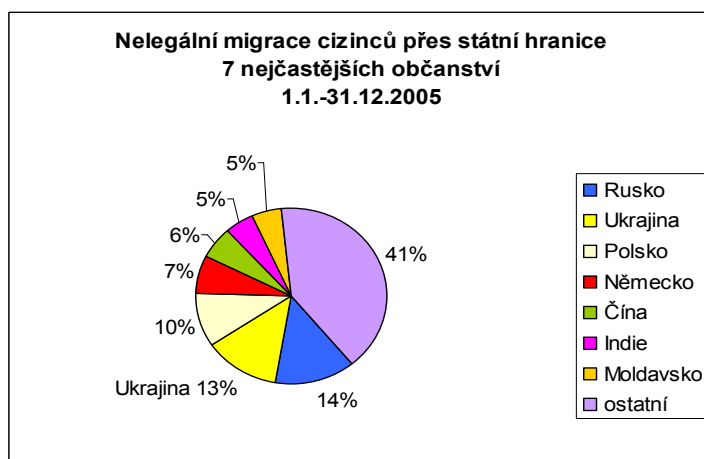
¹³ Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/pocet_cizincu

¹⁴ Dostupné z: http://www.czso.cz/ciz/cizinci.nsf/i/pocet_cizincu_v_cr [staženo 20.1.2007]

Graf č.2 - 4 ukazuje deset nejčastějších státních občanství podle typu pobytu. Např. mezi lety 2000 až 2004 vzrostl počet osob s trvalým pobytem o více než 30 tisíc osob, počet osob s přechodnými pobyty nad 90 dnů pak přibližně o 21 tisíc osob. Složení cizinců z hlediska státního občanství se již od roku 1996 na prvních pěti místech nemění. V jednotlivých letech se pouze střídají na prvních dvou pozicích Slovensko a Ukrajina a na pozici třetí a čtvrté Vietnam a Polsko. K 31.12..2005 byli v ČR nejsilněji zastoupeni občané Ukrajiny (87 789 osob, 31,5%) a Slovenska (49 446, 18%). Dále následují již méně zastoupená státní občanství: Vietnam (36 833 osob, 13%), Polsko (17 810 osob, 6%) a Rusko (16 273 osob, 6%).

Většina ukrajinských imigrantů přichází za účelem výdělků a Česká republika je pro ně pouze nezbytným zázemím pro pracovní činnost, která určuje dobu jejich pobytu. Mezi imigranty jsou také Ukrajinci, kteří by se zde chtěli usadit natrvalo. Avšak přísná legislativní opatření limitují počet ukrajinských imigrantů i délku jejich pobytu na území České republiky. Vízová povinnost, stejně jako legalizace pobytu a jeho prodlužování jsou dalšími faktory, které znesnadňují situaci imigrantů. Proto je jedním z problémů, který se týká ukrajinské imigrace u nás, nelegální migrace. Jedná se o nelegální překračování hranic¹⁵ (graf č. 5) a porušování pobytového režimu¹⁶ (graf č. 6) - nejčastěji jde o imigranty, kteří zde zůstávají bez povolení k pobytu.

Grafy č. 5, 6

Jak je patrné, mnoho ukrajinských imigrantů (jedná se o 8% z celkového počtu ukrajinských imigrantů) má v tomto směru konflikt s legislativou České republiky a jsou tudíž

¹⁵ Mezi cizinci ilegálně překračujícími státní hranice České republiky byli podle cizinecké policie České republiky nejčastěji identifikováni občané Ruska (661 osob, 14 % všech cizinců nelegálně migrujících přes státní hranice), Ukrajiny (612 osob, 13 %) a rovněž občané Polska (468 osob, 10 %)

Dostupné z: http://www.czso.cz/ciz/cizinci.nsf/i/nelegalni_migrace [staženo 20.1.2007]

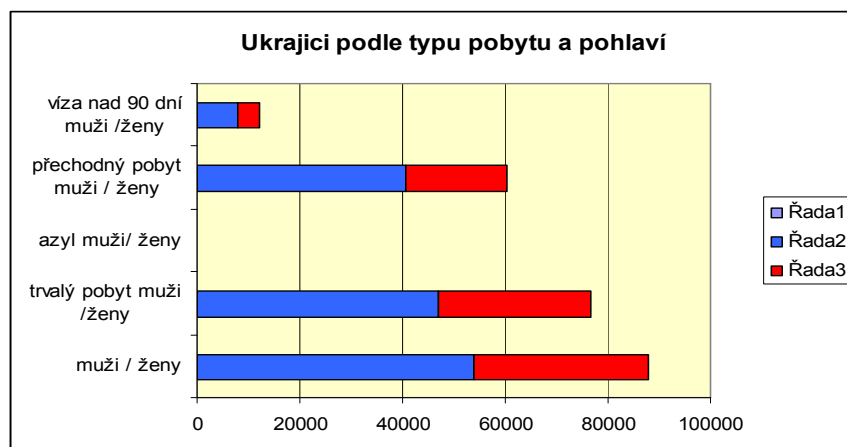
¹⁶ Nejčastěji bylo porušení pobytového režimu zjištěno u občanů Ukrajiny (70 % všech cizinců - tj. 6 838 osob). Z dalších státních občanství lze jmenovat občany Vietnamu, (6 % všech těchto cizinců), dále občany Číny, Běloruska a Ruska. Dostupné z: http://www.czso.cz/ciz/cizinci.nsf/i/nelegalni_migrace [staženo 20.1.2007]

z tohoto důvodu kriminalizování. Právě zmíněný legislativní problém, do kterého se ukrajinští imigranti dostávají, vytváří prostor pro určité skupiny Ukrajinců, kteří realizují klientský systém. To je další aspekt, který Ukrajince dostává jednak do nezáviděníhodné situace a jednak na ně vrhá špatné světlo, což může být příčinou odsuzujících stereotypů ze strany majoritní společnosti. K tomu přispívá i jednostranná medializace.

Ukrajínští imigranti jsou často charakterizováni určitou rozpolceností. Ta vyplývá ze skutečnosti, že nová vlna ukrajinské imigrace přichází na území, kde se již v minulosti ukrajinští imigranti usadili a integrovali se do majoritní společnosti. Následkem je především odstup starších migrantů od nově přicházejících a také velmi slabé tendence ke sdružování se u tzv. nových ukrajinských přistěhovalců. Bohdan Zilynskij a René Kočík se zmiňují o tzv. „dvoudomosti“, kdy na jedné straně je zde „tradiční“ skupina Ukrajinců, kteří mají české občanství - tato skupina je dnes reprezentována lidmi převážně vyššího věku, kteří žijí v Čechách v mnoha případech už řadu desetiletí, a druhá „nová“ skupina Ukrajinců (po roce 1989) skládající se z mladých lidí, kteří v českých zemích pracují či podnikají. Tito lidé – až na malé výjimky – zatím nezískali české občanství nebo o to ani neusilují. (Zilynskij, Kočík 2001:85). Představitelé poslední vlny pracovních migrantů z Ukrajiny se výrazně liší od svých úspěšně asimilovaných krajanů nejen tím, z jakých důvodů do České republiky přicházejí, ale také:

- 1) částečně odlišným regionálním původem,
- 2) sociálním statutem na Ukrajině
- 3) velmi slabými tendencemi k usazení se na českém území (graf č.7)

Graf č.7

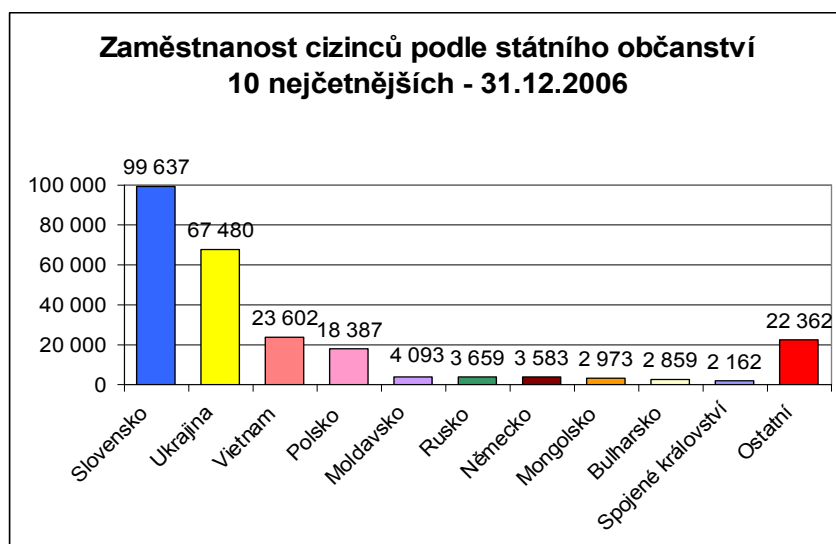
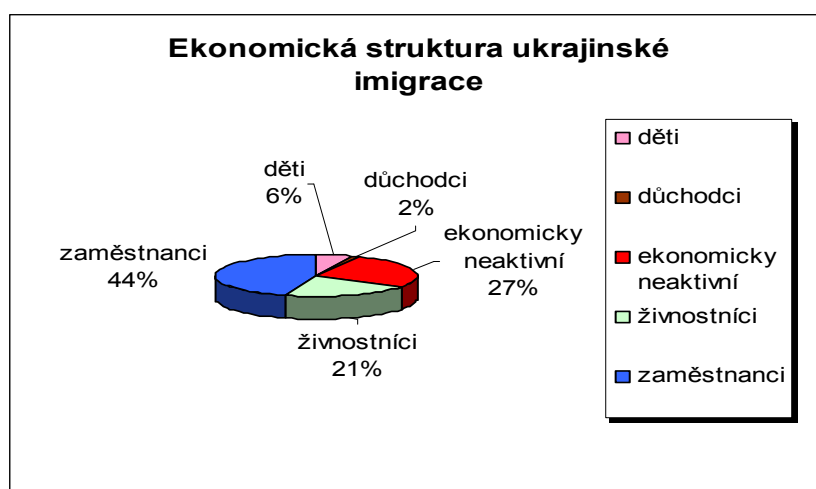

Současná ukrajinská migrace je bezesporu především ekonomickou migrací. Naproti tomu u starších migrantů převažovaly často politické důvody k odchodu z rodné země. Dříve na území České republiky přicházeli Ukrajinci hlavně ze západních regionů, především ze zakarpatské oblasti, ale v během posledního desetiletí se migrační pásmo posunulo více směrem na východ a v současné době se za výdělkem do Česka jezdí hlavně ze střední nebo východní Ukrajiny (Drbohlav 2003/2004: 24).

3.4. Charakteristika sociální integrace Ukrajinců do majoritní společnosti

Podle Českého statistického úřadu¹⁷ bylo k 31. 12. 2006 v ČR zjištěno celkem 102 594 občanů Ukrajiny. Z nich 67 480 patřilo do skupiny ekonomicky aktivních osob¹⁸, tedy lidí, u nichž se předpokládá zapojení se do ekonomických struktur ČR, což je 65,8 %¹⁹. V porovnání s poměrem ekonomicky aktivních cizinců vůbec (84, 7%), tedy mezi ukrajinskými imigranty vzrůstá počet ekonomicky neaktivních (děti, důchodci, ženy v domácnosti...) – viz graf č.8. Z hlediska ekonomických aktivit oficiální statistiky uvádějí, že většina Ukrajinců, tedy 46 155 osob, zde pracuje na základě pracovního povolení (nelegální imigranti nejsou v oficiálních statistikách evidováni). Živnostenské oprávnění k výkonu činnosti pak má 21 325 občanů Ukrajiny. Z publikovaných statistik se bohužel nedá zjistit v jakých oborech se Ukrajinci nejčastěji zaměstnávají nebo podnikají. viz. grafy č.9-14.

Graf č.8, 9

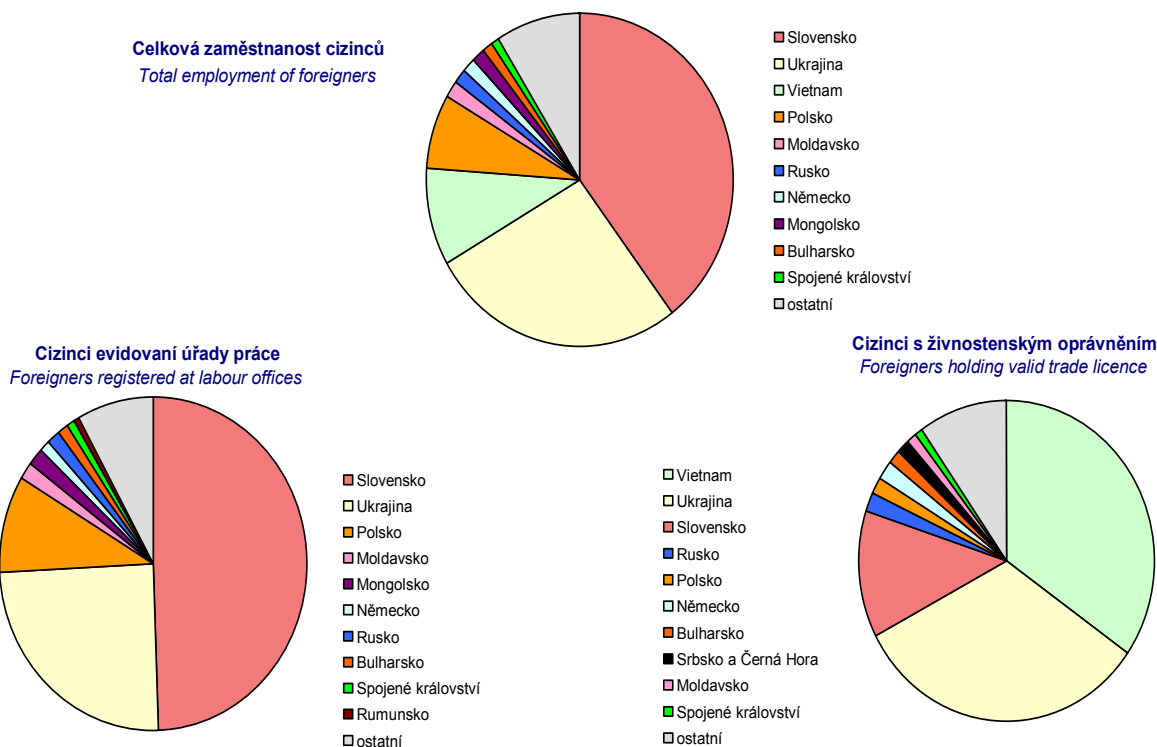

¹⁷ Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/o/ekonomicka_aktivita-popis_aktualniho_vyvoje [staženo 20.1.2007]

¹⁸ Z hlediska celkového počtu cizinců se Ukrajinci podílejí na procentu ekonomicky aktivních osob 27%.

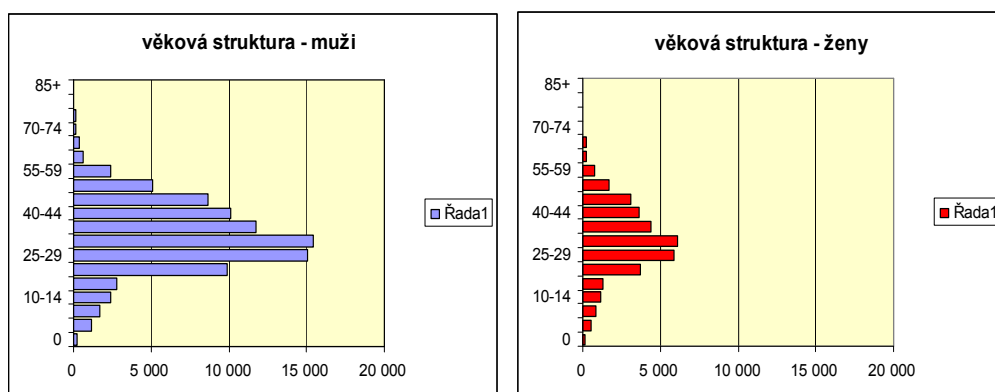
¹⁹ 185 075 (74 %) těchto cizinců bylo evidováno úřady práce, zbylých 26 % (65 722 osob) mělo platné živnostenské oprávnění

Zaměstnanost cizinců: 10 nejčastějších státních občanství
Employment of foreigners by citizenship (top 10) - 31.12.2006

Typ migrace (pracovní migrace) ovlivňuje demografickou strukturu ukrajinské imigrace v České republice. Podle grafu č. 13 je patrné, že převládají muži v produktivním věku – nejpočetnější věková skupina je 20-50 let (25-35let), naopak děti a staří lidé jsou zastoupeni méně. U žen je věková struktura podobná. Převažují ženy v produktivním věku. Početně jsou ženy méně zastoupeny než muži (viz graf č. 14).

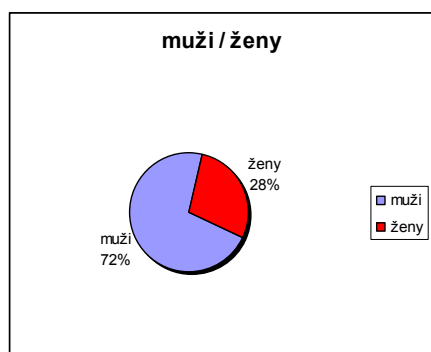
Graf č. 13 Věková pyramida

²⁰ Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/datove_udaje/ekonomicka_aktivita [staženo 20.1.2007]

Graf č.14

Přestože největší část Ukrajinců pracuje v Praze a dalších velkých městech České republiky, nejedná se podle Uherka o městskou migrační skupinu v pravém slova smyslu, ale o typickou kategorii zahraničních dělníků, kteří zaplňují mezery na trhu práce kdekoli v České republice podobně jako ostatní cizinci (Uherk 2003a: 202).

Výzkumy a statistiky ukazují, že od roku 1989 jezdí masově z Ukrajiny do České republiky hlavně mladí muži v produktivním věku (graf č. 9) ²¹, kteří přicházejí většinou sami, aby vydělali peníze na uživení rodiny nebo blízkých příbuzných (ti zůstávají většinou doma). Právě proto se mluví o současných tendencích kyvadlového stěhování Ukrajinců za prací do Česka jako o cirkulační pracovní migraci. Představitelům této migrace se přiděluje status cizince, nikoli příslušníka národnostní menšiny (během svého pobytu tito přistěhovalci většinou buď nemají nárok na získání občanství a nebo o tento status neusilují).

Názory na vzdělanostní a kvalifikační struktury nové vlny ukrajinských migrantů se liší. Sociální geograf Drbohlav tvrdí, že důležitými atributy ukrajinských pracovních migrantů v České republice jsou v současné době jejich vysoká vzdělanost a kvalifikace v zemi původu a nepřiměřeně nižší postavení na trhu práce v Čechách „Ukrajinci jsou v Česku a na jeho trhu práce již trvalou konstantou ..... mezi ukrajinskými pracovníky zatím převažují mladí muži, ženatí, s dětmi. Obecně relativně vyšší vzdělanostní úroveň Ukrajinců (v souboru respondentů mělo 55% úplné středoškolské a 27% vysokoškolské vzdělání) nekoresponduje s typem v Česku vykonávaných prací. Jejich zaměstnanost převažuje již tradičně v nekvalifikovaných oborech, a to převážně ve stavebnictví (61% respondentů)“ (Drbohlav, D., Lupták, M. et al. 1999: 8). Tato změna sociálního statusu v praxi např. znamená, že ukrajinský vysokoškolský profesor vykonává v Česku manuální, dělnické práce (Drbohlav 2003/2004: 24) .

Odlisný názor na vzdělanostní strukturu ukrajinských migrantů má socioložka Horáková, která poukazuje na dostupné oficiální statistiky úřadu práce a skutečnost, že většina Ukrajinců, kterým bylo uděleno pracovní povolení v České republice má střední nebo nižší střední vzdělání a kvalifikaci technického charakteru (Horáková, M., D. Čerňanská. 2001: 13). Určité nepřesnosti odhadu mohou být způsobeny subjektivními nepřesnostmi výpovědí respondentů (je možné jak subjektivní přecenění svého vzdělání, tak naopak i jeho utajení nebo záměrné podcenění kvůli strachu z toho být "příliš" kvalifikovaný pro vykonávání nekvalifikovaného zaměstnání). Dalším faktorem může být nadprodukce

²¹ Dostupné z:

[http://www.czso.cz/ciz/cizinci.nsf/i/F1DAF03A5C7A7A46C12571CE004191E8/\\$File/c01b14t.xls](http://www.czso.cz/ciz/cizinci.nsf/i/F1DAF03A5C7A7A46C12571CE004191E8/$File/c01b14t.xls) [staženo 20.1.2007]

specializovaných diplomů, které se těžce uplatňují v mateřské zemi anebo odlišná struktura školského systému na Ukrajině a v České republice (Drbohlav 2003/2004).

Jak již bylo zmíněno, ukrajinská pracovní migrace po roce 1989 má převážně cirkulační charakter. Cílem pobytu Ukrajinských dělníků v České republice je většinou vydělat za co nejkratší dobu, co největší množství peněz. Proto ukrajinští dělníci pracují často dvanáct hodin denně a jsou ochotni pracovat bez řádně uzavřených pracovních smluv za jakýchkoli podmínek. Prostor pro řešení jejich ekonomické situace prací v České republice se omezil zejména od 28. června roku 2000 zavedením vízové povinnosti pro občany Ukrajiny a dalšími opatřeními, která jim zproblematizovala přístup na trh práce

Jedním z rysů manuálních ukrajinských pracovníků v ČR je nepříliš vysoká úroveň znalosti cizích jazyků (včetně češtiny) a hlavně velmi nízká úspěšnost samostatně si zorganizovat práci a povolení k pobytu a s tím spojená zvýšená tendence se stávat obětí tzv. „klientelismu“. Podle Uherka „klientský“ systém již natolik prorostl do českého pracovního trhu, že jednotlivec (Ukrajinec) dosti často nemůže bez podpory "klientů" získat jinou práci. Náročnost a časová délka zařizování příslušných povolení, určitá byrokratizace procesu žádání o pracovní povolení a vízum a nedostatek dostupných a srozumitelných informací tlačí ukrajinské pracovníky k tomu, aby často dávali přednost "jednoduššímu" způsobu vydělávání peněz, tedy bez obstarání všech pracovních povolení. Přispívá k tomu také velká poptávka po levné pracovní síle ve stavebnictví a nedostatek sankcí proti zaměstnavatelům nelegálních pracovníků v cílové zemi – České republice (Uherka 2003: 203).

Na první pohled se zdá být logické, že tendence k usazení u migrantů, kteří jezdí za sezónním dočasným výdělkem, jsou velmi malé. Fyzicky náročné pracovní podmínky a často katastrofální pobytové poměry ukrajinských dělníků mohou vyvolávat pocit odcizení a touhu, co nejrychleji vydělat potřebné množství peněz a vrátit se do země, kde na ně čekají rodiny, příbuzní a přátelé. Ovšem krátce po návratu přicházejí ekonomické problémy a vysoká nezaměstnanost, a tak i opakování "pracovního výletu" je často jediným možným řešením. Podle některých teoretiků migračních procesů, usazování pracovních migrantů v imigrační zemi se v čase vyvíjí směrem k trvalému usazení cirkulujících imigrantů a postupnému budování základny pro další usazování celé rodiny, příbuzných, přátel a jiných krajanů.

3.5. Charakteristika mezietnických vztahů mezi Čechy a Ukrajinci

Podle některých studií se ukrajinští imigranti vyznačují sebeohraničováním a výraznou tendencí k uchování národní identity a vlastního modelu způsobu života. Ukrajinci většinou nemají ambice vlastního společenského života a vesměs ani ambice jiného než přechodného ubytování. „*I když v dané chvíli nespojují svůj život s Českou republikou, jsou pro nás bohužel právě oni prototypem Ukrajince v České republice*“ (Bittnerová, D., Moravcová, M. a kol, 2005: 59, 71). Odlišný názor zastává Drbohlav, který ve své studii upozorňuje na rostoucí zájem ukrajinské pracovní komunity o trvalejší uchycení v Česku a o intenzivnější komunikaci mezi příslušníky této komunity. Budují si hustší síť příbuzenských či přátelských vztahů, zvyšuje se jejich zájem o kulturu a politické dění. Změnila se také oblast, ze které imigranti pocházejí - západní Ukrajinu střídá centrální a dokonce i východní oblast (Drbohlav, D., Janská, E., Šelepová, P., 1999/2000: 9).

Noví ukrajinští migranti nejsou mezi českými obyvateli ve velké oblibě. Výsledky výzkumů veřejného mínění za posledních 10 let ukazují, že Ukrajinci nejsou podle Drbohlava

v Čechách tolerováni téměř stejně jako Rómové. Historickou minulostí podmíněný vztah české společnosti k migrantům z východu, a zvláště z bývalého sovětského bloku, je výrazně jiný než k migrantům ze západních zemí (Drbohlav 2003/2004: 27).

Podle Drbohlava nejsou zájmy většiny pracovních migrantů téměř vůbec zastoupeny ve sdruženích, neexistuje žádné centrum, které by poskytovalo právní a sociální poradenství, a proto jsou ukrajinští pracovníci často odkázáni pouze na pomoc známých, příbuzných a kamarádů. Vybudování tzv. sociálních sítí je nejdůležitější strategií přežití a také zárukou úspěšné integrace v novém prostředí. V tomto případě a ke škodě věci je neinstitucionální podpora podmíněná často pochybnými zájmy jednotlivců. Takové sítě se pak často stávají prototypem šedých hierarchických (popř. mafiánských) struktur, viz. klientský systém.

3.6. Kulturní specifika Ukrajinců v České republice

Důležitou charakteristikou ukrajinské migrační komunity v České republice (ale i v dalších zemích), kterou nelze opomenout, je poměrně vysoká religiozita. Jako výrazný důkaz toho, jak se návštěvy kostela stávají pro ukrajinské přistěhovalce nejen návštěvou bohoslužeb, ale také určitou společenskou záležitostí a jednou z možností, jak komunikovat se svými krajany. Dva nejnavštěvovanější pražské kostely jsou: řeckokatolický kostel sv. Klimenta na Starém Městě a také pravoslavný kostel Zvěstování P. Marie na Albertově. Kostely se tak stávají nejen místem, kde se každou neděli schází do dvou set Ukrajinců, ale i místem, kde lze slyšet ukrajinštinu a dozvědět se zprávy z Ukrajiny, i místem, kde se příležitostně rozdávají ukrajinské časopisy, informační letáky a pozvání na ukrajinské kulturní akce.

3.7. Instutucionalizace života ukrajinské menšiny v České republice

3.7.1. Ukrajinské organizace v České republice

Ukrajinské organizace v České republice byly tedy oživeny po roce 1989 „starými Ukrajinci“, tedy Ukrajinci, kteří přicházeli v průběhu první republiky a po roce 1945. Jejich činnost však není striktně adresována pouze těmto integrovaným Ukrajincům, občanům České republiky. Jejich aktivity využívají i noví imigranti z Ukrajiny. Tyto organizace často spolupracují s nově přichozími jedinci, popřípadě se sdruženími, která vytvářejí (například Džerelo).

V současné době je na území Česka zaregistrováno šest ukrajinských organizací: Ukrajinská iniciativa v ČR, Sdružení Ukrajinců a příznivců Ukrajiny, Sdružení ukrajinských žen, Fórum Ukrajinců ČR, Ukrajinští krajané (Zilynskyj, B., 2002) a taneční skupina Džerelo.

Ukrajinská iniciativa v ČR (UIČR) je nejstarší ukrajinskou organizací. Toto občanské sdružení bylo založeno v roce 1994, a jeho cílem je udržovat a rozvíjet ukrajinskou kulturu v rámci evropského a českého společenství. V současné době UIČR každoročně realizuje několik velkých projektů, mezi které patří vydávání jediného časopisu pro Ukrajince v České republice “Porohy”, multikulturní večery “Setkání kultur”, Ukrajinský ples “Malanka”, folklórní festival “Praha - Srdce Národa” a další významné akce. V rámci podpory ukrajinské kultury v České republice jsou pořádány tematické přednášky, konference a semináře, organizovány výstavy, koncerty a promítání filmů. V prostorách UIČR probíhají cvičení ukrajinského dětského sboru “Barvinek” a večerní školy ukrajinštiny pro děti ze

smíšených a ukrajinských rodin. UIČR je členem Světového a Evropského kongresu Ukrajinců, aktivně spolupracuje s veřejnou správou České republiky i se zastupitelstvím Ukrajiny v České republice a neziskovými organizacemi. V rámci UIČR funguje Mládežnický klub, který vydává nepravidelné informační letáky, distribuované ukrajinskými kostely, pořádá promítání filmů a kulturní setkání mládeže v prostorách UIČR.

Sdružení ukrajinských žen je početně velice malou organizací. Práce Sdružení ukrajinských žen je zaměřena především na udržování ukrajinských svátků, tradic apod. Tato organizace často spolupracuje s Ukrajinskou iniciativou v České republice.

Sdružení Ukrajinců a příznivců Ukrajiny (SUPU) je organizací, která sdružuje především starší generaci ukrajinské národnosti.. Sdružení bylo dlouhá léta spojováno pouze s amatérským pěveckým souborem, který každoročně pořádá koncerty.

Fórum Ukrajinců ČR (FUČR) je relativně mladé občanské sdružení založené koncem roku 2001. Skládá se většinou ze studentů a mladých Ukrajinců. Sdružení má široký program: od hájení práv Ukrajinců v Čechách až po zakládání ukrajinských škol a organizací kulturních akcí. Na začátku svého působení se toto sdružení podílelo na několika veřejných akcích a demonstracích na podporu svobody slova demokracie na Ukrajině. FUČR organizovalo několik koncertů ukrajinských skupin a na podzim 2003 se podílelo na natáčení dokumentů o životě Ukrajinců v České republice a v Evropských zemích. FUČR se podílí na ukrajinském vysílání Českého rozhlasu.

Ukrajínští krajané - nejmladší ukrajinská organizace založená v roce 2002. Informace o cílech a činnosti této organizace bohužel nejsou k dispozici.

Džerelo – občanské sdružení založené roku 2004, jeho součástí je ukrajinská taneční skupina a ukrajinský amatérský divadelní soubor, působí v DDM Karlín a aktivně se účastní různých akcí. Vystupuje na multikulturních setkáních (přílohy č.1,2,3).

3.7.2. Současný ukrajinský tisk v České republice

Jediným ukrajinským tištěným periodikem na území České republiky je časopis "Porohy" vydávaný občanským sdružením UIČR již jedenáct let. Kromě článků o aktuálním dění na Ukrajině a přehledu různých ukrajinských a multikulturních akcí pořádaných UIČR nebo jinými organizacemi, časopis obsahuje praktické rady a informace, týkající se pobytu Ukrajinců v České republice (příloha č.4).

Ukrajinská iniciativa a Fórum Ukrajinců provozují webové stránky v ukrajinštině i v češtině. Zájmy Ukrajinců v ČR zastupují organizace: Sdružení Ukrajinců a příznivců Ukrajiny v ČR, Ukrajinská iniciativa v ČR, Fórum Ukrajinců v ČR, Sdružení Ukrajinek v ČR. Přítomnost ukrajinských migrantů je pozitivně reflektovaná v aktivitách církevních organizací - Česká řecko-katolická církev, Československá pravoslavná církev.

3.8. Etnická identita Ukrajinců v 90. letech

Příchod do České republiky ukrajinské imigranty konfrontuje s otázkou vlastní identity. Problém etnické identity ukrajinských imigrantů řešila již Hedvika Novotná²². Na základě analýzy zjistila, že při pobytu v České republice ustupuje regionální, resp. etnická identita ukrajinských emigrantů (Zakarpatí, Rusíni), která je silně prožívána na Ukrajině. Na místo toho se deklarují ve smyslu státní identity (Ukrajina, „příslušníci bývalého SSSR“). Tato skutečnost je nejspíše vyvolána konfrontací s češtvím jako s většinovou identitou v tomto státě. Roli hraje i specifický kontext jejich původu. Proto pociťují v kontextu v České republice i sounáležitost se skupinou rusky mluvících, s nimiž je spojuje společný osud, jak z hlediska minulosti, tak i ve smyslu pobytu na cizím území (rusky mluvící na území České republiky).

Podle Novotné může mít také vliv i taktizování ve vztahu k české společnosti a skutečnost, že jsou (podle výpovědi některých respondentů) do této pozice majoritní společností tlačeni.

Důležitým aspektem ukrajinské identity je příslušnost k náboženské skupině. Na náboženském podkladě vznikají menší přátelské neformální skupiny, ve kterých může docházet k utužování sounáležitosti a identifikace s vlastní skupinou.

Novotná hovoří také o zařazování Ukrajinců do majoritní společnosti a z toho pramenící transformaci výchozí etnické identity. Zmiňuje tendenci přejímat některé české náboženské tradice. Míra přijetí takové nové tradice je přímo úměrná míře adaptace ve společnosti. (Novotná, H. 2005 In Bittnerová, D., Moravcová, M. a kol.,: 351-356)

3.9. Budoucnost ukrajinské imigrace v České republice

Hedvika Novotná rozděluje ukrajinské imigranty (respondenty) do 3 skupin. Podle určitých znaků definuje míru adaptace a předpoklady k jejich setrvání v České republice.

- 1) Prvním typem je klasická ekonomická migrace. Mají rodinu na Ukrajině, za kterou pravidelně jezdí. Účelem pobytu je lepší pracovní příležitost a lepší výdělek. Integrace do české společnosti probíhá maximálně na formální úrovni (aby skryli své odlišnosti a tím předešli negativním postojům ze strany majoritní společnosti). Znalost češtiny je nízká. Nevyhledávají společnost Čechů. Neplánují usadit se v ČR trvale.
- 2) Druhým typem jsou přechodně usazení imigranti. Adaptovali se do určité míry, ale pořád jsou silně vázání na Ukrajinu (rodinné vazby). Méně často navštěvují Ukrajinu. V České republice by chtěli zůstat pokud to bude možné. Přizpůsobují se českému prostředí. Znalost jazyka je velmi dobrá, čtou v češtině zejména noviny a časopisy. Rodina nebo část žije s nimi v Čechách, děti navštěvují české školy. Pěstují kontakty s Čechy. Účelem pobytu je zlepšení ekonomické úrovně nebo lepší možnost studia pro děti. Přesto udržují kontakty na Ukrajině, aby se měli případně kam vrátit.
- 3) Třetím typem jsou imigranti, kteří zde chtějí zůstat trvale. Jedná se především o manželské partnery Čechů nebo osoby, které v Čechách našly „svůj druhý domov“. Intenzivněji se zapojují do české společnosti, zajímají se o českou historii a kulturu,

---

²² In Bittnerová, D., Moravcová, M. a kol., 2005, *Kdo jsem a kam patřím? Identita národnostních menšin a etnických komunit na území České republiky*. Praha: Sofis.

přijímají některé české tradice, sdílejí s Čechy některé prožitky, mají statut trvalého pobytu či o něj usilují a nechtějí se vrátit zpět na Ukrajinu. Zdůrazňují motiv evropanství a prolínání kultur.

Jak poznamenává Hedvika Novotná, z posledních dvou skupin se může postupem času vyvinout nová ukrajinská menšina v ČR, která však bude nezávislá na menšině již existující. (Novotná, H. In Bittnerová, D., Moravcová, M. a kol, 2005: 359 – 362)

4. Metoda výzkumu

Klíčovou v předkládané práci se stala otázka „Jaká je podoba a prožívání etnické identity ukrajinských umělců v České republice?“ Data k jejímu zodpovězení byla získána na základě kvalitativního výzkumu. Výzkum proběhl od května 2006 do února 2007 u 20 respondentů. Z toho deset respondentů bylo klíčových, jednalo se o příslušníky sledované skupiny ukrajinských umělců. Doplnkově byli osloveni i další respondenti, kteří vstupovali do kontaktu s ukrajinskými umělci a mohli přinést k tématu relevantní informace. Využity byly metody polořízených rozhovorů, výběrově též metody narativní biografie a zúčastněného pozorování.

4.1. Koncepce výzkumu

Vycházela jsem z konceptu „deklarované“ a „žité“ identity Dany Bittnerové (Bittnerová, D., Moravcová, M. a kol, 2005). Respondentům jsem pokládala tři okruhy otázek:

- 1) První okruh otázek směřoval k deklarované etnické identitě a k deklarovanému místu členů etnické skupiny v strukturách české společnosti. (Jaké jsou národnosti? Podle čeho soudí, že jsou této národnosti? Jaké věci, symboly či zacházení s nimi manifestuje jejich národnost?) Tyto otázky měly za cíl zjistit, do jaké míry si respondenti uvědomují své kořeny a jakým způsobem se vztahují k Ukrajině. V této souvislosti mě zajímala role jazyka jak z hlediska komunikace, tak v oblasti symbolické. Poté jsem zjišťovala osobnostní profil příslušníka ukrajinského národa – charakteristika typického Ukrajince. Dále mne zajímal vztah k ukrajinské kultuře a k vlastní historii Ukrajiny. Další otázky se týkaly životních zkušeností respondentů a vytváření sociálních vazeb.
- 2) Druhý okruh otázek se vztahoval k žité identitě, tedy ke kulturou danému sebepojetí člověka z určité etnické skupiny a konfrontace jeho „nastavení“ s českou společností. Otázky směřovaly ke zjištění všech věcí, které respondenty ubezpečují v tom, že nejsou enkulturováni do kultury české společnosti a vyvolávají v nich pocit jinakosti. V tomto rámci jsem sledovala různé sociální kontexty a referenční okruhy, v nichž se jinakost ukazovala, a které jsou nesené skupinami, v nichž svou jinakost zažívají.

Otázky, které jsem kladla respondentům, zjišťovaly jejich vztah k českému prostoru – jejich příchod a první zkušenosti. Otázky se týkaly jak zařazování do socioekonomických struktur České republiky, tak i vytváření a obnovování sociálních vztahů s Ukrajinci, s Čechy nebo dalšími cizinci. Otázky, které se týkaly udržování ukrajinských tradičních zvyků či přizpůsobování se zvykům českým, oblast víry, kultury oblékání a ukrajinské kuchyně, měly objevit strategie ukrajinských umělců z hlediska přizpůsobování se českému prostředí a zároveň jejich vlastní reflexe tohoto přizpůsobení. Další otázky směřovaly k reflexi jejich místa v českém prostoru a zjišťovaly, jaká je představa respondentů o nich samých z pohledu české většinové společnosti, tedy jak je Češi vnímají. Otázky směřující k analýze vlivu českého prostoru na udržování výchozí etnické identity se zabývaly i ukrajinskými institucemi a jejich rolí v rámci utváření ukrajinské identity.

- 3) Třetí okruh otázek se týkal paspartizace dat. Byly sledovány demografické údaje - objektivní fakta, pasportizující fakta o respondentech, které by se případně mohly stát vysvětlením, determinanty pro to, jak oni sami nahlízejí svou identitu. Jednalo se o otázky zjišťující pohlaví, věk, místo původu na Ukrajině, vzdělání, dobu pobytu v České republice, místo společenského a ekonomického zařazení do struktur české společnosti, skladbu rodinného a přátelského okruhu (jedinec žijící ve smíšeném manželství/endogamním manželství, český partner, partnerka). Dále jsem zjišťovala motivaci přítomnosti a perspektivu usadit se natrvalo nebo naopak odejít (zjištění kdy, proč a kvůli čemu přijeli do České republiky). Sledování těchto údajů je důležité proto, abych dokázala vysvětlit, proč a jakým směrem se jejich identita ubírá.

4.2. Charakteristika respondentů

Údaje jsem získala od deseti klíčových respondentů. Kontaktovala jsem 13 ukrajinských umělců, bohužel tři z nich nebyli ochotni na rozhovor přistoupit. Jako důvod uváděli, že „nemají čas“ nebo se mi po kontaktování neozvali a „nebyli k zastizení“. Dle mého názoru se obávali možného zneužití jejich výpovědí. Některé respondenty jsem znala osobně, na ostatní jsem získala kontakty prostřednictvím třetích osob (přátel atp.) Rozhovory probíhaly od května 2006 do února 2007. Z celkového počtu deseti respondentů bylo osm mužů a dvě ženy ve věku od 24 let do 48let. Sedm z nich bylo ženatých/vdané, jednalo se o dva ukrajinské páry, a tři ženaté muže (jeden měl ukrajinskou, a dva českou manželku). Všichni mají své partnery v České republice. Polovina z nich má středoškolské vzdělání uměleckého směru, druhá polovina vysokoškolské vzdělání uměleckého směru. Tito ukrajínští umělci jsou členy provázaných profesních skupin. Tedy v rámci jedné profese vytvářejí přátelské skupiny nebo rodinné svazky, ovšem nemusí se nutně znát s umělci jiného zaměření.

Tabulka č.1 **Věk**

24 – 30	31 – 40	41 a více
3	6	1

Tabulka č.2 **Pohlaví**

muži	ženy
8	2

Tabulka č.3 **Vzdělání**

Střední odborné	VŠ
5	5

Tabulka č.4 **Stav**

ženatý/vdaná	svobodný/á
7 ²³	3

²³ Pět respondentů mělo manžela nebo manželku ukrajinské národnosti, pouze dva respondenti měli za manželku Češku.

Tabulka č.5 **Místo původu**

Západní Ukrajina	Střední Ukrajina	Jižní Ukrajina
2	5	3

Tabulka č.6 **Místo původu**

velkoměsto (Kyjev)	maloměsto	vesnice
3	4	3

Tabulka č.7 **Délka pobytu**

8 -10 let	11 – 15 let	16 a více let
2	5	3

Kromě klíčových respondentů jsem mluvila se čtyřmi českými partnerkami, které žijí v institucionalizovaném či neformálním svazku (manželství či trvalém partnerském vztahu). České partnerky mohou podat jednak paspartizující informace a zároveň mohly do jisté míry verifikovat výpovědi klíčových respondentů v oblasti strategií, reálného chování – například udržování zvyků, docházení do kostela, navazování přátelských kontaktů s českou společností, atd. Dále jsem mluvila s dalšími představiteli ukrajinské imigrace, se kterými jsem byla v kontaktu. Tyto informace byly získané na základě neformálních rozhovorů nebo cíleně vedených rozhovorů o daném problému a pomohly mi při interpretaci dat a v porozumění a pochopení kontextu přítomnosti ukrajinských umělců v rámci společnosti České republiky

Tabulka č.8: Základní charakteristiky klíčových respondentů – ukrajinských umělců

Respondent	Pohlaví	Věk	Místo původu
A	muž	28	Střední Ukrajina
B	muž	33	Střední Ukrajina
C	muž	35	Střední Ukrajina
D	žena	34	Střední Ukrajina
E	muž	36	Jižní Ukrajina
F	žena	36	Jižní Ukrajina
G	muž	24	Západní Ukrajina
H	muž	27	Západní Ukrajina
I	muž	32	Jižní Ukrajina
J	muž	48	Střední Ukrajina

4.3. Realizace výzkumu

Rozhovory se odehrávaly v restauraci, kavárně nebo v bytě respondentů. Všichni respondenti mě přijali kladně. Na otázky odpovídali odpovědně, pouze jednomu pánovi byla celá situace nepříjemná. Odpovídal jednoslovnými větami a nechtěl věci dále rozebírat. Vystává zde otázka proč? Je možné, že se tento respondent obával, že bude jeho výpověď nějakým způsobem zneužita. Ale spíše se kloním k názoru, že dotyčný svou identitu vidí sám pro sebe v konfrontaci s Českou společností jako problematickou. V rozhovoru předjímal hodnocení Čechů, nebo pohled Čechů na Ukrajince. Předjímal ho v podezření, že my si myslíme nebo hodnotíme Ukrajinu jako zaostalou zemi. H: „...to je jako tady, přeci si nemůžete myslet, že to tam je jak v Africe...to je hrozný...“ „Je to takové podobné...Ukrajina přeci není Svahilsko...“ Nevypovídal nic o tom, co si myslí o Ukrajině, ale tímto způsobem podal referenci, jak on vnímá, jak ho Češi vnímají, jak on vnímá, co si Češi myslí o Ukrajině. Svými odpověďmi předjímal hodnocení České společnosti, to, jak si myslel, že je Českou společností vnímán.

Jak jsem již napsala, uskutečnila jsem hloubkové rozhovory s deseti ukrajinskými umělci, kteří žijí v České republice. Tyto rozhovory většinou trvaly 1½ -2 hodiny (kromě zmíněného respondenta, s nímž rozhovor trval cca ½ hodiny). S některými respondenty jsem mluvila několikrát.

4.4. Etika výzkumu

Všechny respondenty jsem seznámila se zaměřením výzkumu a jeho cíli. Na základě toho mi respondenti dali poučený souhlas. Zachování anonymity respondentů je etickou normou v antropologickém výzkumu. Pro zachování anonymity ovšem nestačí pouze kódovat jména respondentů. S ohledem na to, že se jedná o omezený počet ukrajinských umělců a velice provázanou komunitu, zveřejnění plného znění rozhovorů by velice snadno respondenty identifikovalo. Z tohoto důvodu budou do práce zařazeny pouze úryvky z výpovědí, které nemají další obsahové souvislosti, podle kterých by bylo možno respondenty identifikovat. Odkazy na jednotlivé respondenty pak budou kódovány podle jednotného systému, který bude odkazovat na pořadí respondenta ve výzkumu, jeho pohlaví, věk a místo původu (viz Tabulka č. 8).

4.5. Analýza dat

Všechny rozhovory jsem přepsala, vzniklo 167 normostran textu. Přepsané rozhovory jsem kódovala tématickým kódováním, hledala jsem veškeré jejich výpovědi, které se vztahovaly k identitě, které definovaly jejich postoj, jejich koncept etnické identity a zároveň v souvislosti s položenou otázkou jsem dále kódovala sociální kontext, skrze který byla identita hodnocena kladně nebo pohlížena jako problematická.

4.5.1. Tématické kódování

Na základě odborné literatury (Bittnerová, D., Moravcová, M. a kol, 2005; Hroch, M., 2005) jsem si stanovila určitá témata nebo obsahy, které se nejčastěji uplatňují v konceptu etnické identity evropských národů a tyto obsahy jsem hledala i v rozhovorech. Staly se kostrou pro analýzu identity a zároveň pro napsání textu. Jednalo se zejména o: jazyk, vztah k prostoru, vztah ke státu Ukrajina, kontakt se zemí původu, vztah ke krajanům, ukrajinské instituce v České republice, svátky a obřadnost, rozdíly mezi Ukrajinci a Čechy, rozdíly v životním stylu.

S ohledem na záměr sledovat etnickou identitu v rámci různých sociálních kontextů, vystoupilo, na základě analýzy získaných rozhovorů, jako významných pět referenčních skupin: rodina, přátelé, etnická skupina, profesní skupina a česká společnost. Respondenti se většinou v rozhovorech vztahovali pouze k těmto pěti referenčním skupinám, které lze pokládat za klíčové pro jejich vyjednávání etnické identity na území ČR. V rámci rozhovorů byly zmíněny okrajově i další referenční skupiny (například skupina cizinců v ČR), ty ovšem zaujímaly spíše marginální postavení v řeči respondentů.

5. Sociální kontexty etnické identity ukrajinských umělců

5.1. Deklarace etnické identity

Součástí koncepce výzkumu bylo zjistit, jakou etnickou identitu ukrajinští imigranti deklarují. Situace výzkumu však zároveň byla kontextem, který měli respondenti na zřeteli, když na otázku odpovídali. V tomto smyslu lze u respondentů nalézat čtyři postoje k deklaraci své etnické identity.

Na otázku, zda se v kontextu života v České republice cítí být Ukrajincem, odpovídali tedy čtyřmi různými způsoby.

- Někteří odmítli uvažovat o sobě v rovině etnické identity. *„Já o tom nepřemýšlím, vážně...já se cítím jako člověk...“* (respondent B) *„řekl bych, že se cítím spíše jako.. vlastně víc jako člověk, jo, ať už je kdekoliv, tak myslím, že to nezávisí na národnosti..“* (respondent J)
- Jiní vážali svou identitu na právní rámec pobytu v České republice. Zdůrazňovali, že nejsou občany „druhé kategorie“ *„jsme český občani, jsme na stejný lodi“* (respondent F) *„.....třeba vám to nebude líbit, urazíte se, jako Češka, jo ale my jsme už deset let taky Čeští občané, proto já říkám, že když něco nevím o Českém národu, tak tím myslím i sebe, proto sebe cítíme součástí našeho (českého) národu....“* (respondent E)
- Další se vidí stále jako cizinci, kteří jakoby do tohoto prostoru nepatřili. *„jistěže v některých chvílích cítíš, že seš tady cizinec, ale už tady strašně dlouho, a lidi mě berou normálně...“* (respondent C). Pro některé toto cizinectví představuje zvláštní pozici ve vztahu k výchozí i hostitelské společnosti/kultuře. V jejich řeči jim toto postavení zaručuje pocit svobody *„jako vlastně ještě nejsem Čech a se nemusím chovat jako Čech. Ale vlastně ani nejsem ani jako Ukrajinec“* (respondent I), *„to je zajímavé, protože jak jsem z jiné kultury nebo z jiné země, tak vlastně... Jako cizinec se tady můžu cítit, že jsem nějaké věci převzal z české kultury a z českých těch, které se mi líbili. Vlastně já jsem tady pořád jakoby takovou jednou nohou, že vlastně nejsem Čech a vlastně se nemusím chovat jako Čech. Ale vlastně ani nejsem ani jako Ukrajinec, takže vlastně se nemusím chovat, takže mi to dává absolutní svobodu. Absolutní takovou, takovou svobodu, i když je to vnitřní svoboda, protože i Čech se může nebrat ohled na ty normy ne společnost a vlastně se nechová tak jako ti kolem, ale mě to možná dává víc, tím že vlastně jsem z té jiné kultury. Se můžu chovat, jak se mi zlíbí v rámci...ne v tom negativním smyslu, ale to může, můžu si přivlastnit nějaké věci, které se mi líbí, třeba hodnoty nebo vzorce chování a jiné třeba...“* (respondent G).
- Pouze jediný umělec, který přijel ze západní Ukrajiny prohlásil, že byl Ukrajincem a Ukrajincem zůstal. Zároveň však přiznal, že si vytvořil vazbu na ČR *„Noo...jako Ukrajince. Ukrajince, který tady bydlí, který má už silné pouto v Česku, který mám hodně rád, mám tady rád lidi.“* (respondent H).

Z výše uvedené analýzy plyne, že ukrajinští umělci v rámci kontextu přímé otázky a jejich odpovědi v zásadě odmítali deklarovat se jako etničtí Ukrajinci²⁴. Přesto v průběhu rozhovoru o jiných tématech opakovaně potvrzovali trvalost etnické identity. „*já počítám tady jsem 10 let, tam jsem byla 20 let, takže ještě furt, já myslím, že se to nikdy nepřetrhne, že to vlastně vždycky budu...Ukrajinka...vnímám to tak, že v člověku zakládá, ty základy jsou od dětství, ty základy byly v rodině....hodně ta kultura, to je moc důležitý, já myslím, že ta kultura je pro mě hodně důležitá, jako hudba a tanec, to u nás prostě, toho bych se nevzdala....*“ (respondent D)

Překvapivě v kontextu deklarované identity pak většina oslovených ukrajinských umělců v průběhu hovoru se ztotožňovala s Ukrajinci, tehdy odkazovali také na „my Ukrajinci“. Na následnou otázku *Jsi hrdý, na to že jsi Ukrajinec?* pak odpovídali buď bez rozmyšlení ano, jeden respondent odpověď odlehčil „*nemám z toho žádný depky nebo stres*“ (respondent B).

Rozpor, který se jeví ve výpovědi respondentů může vysvětlit výpověď respondentky D: „*Jsou situace, když jsem ráda, že jsem Češka, třeba v obchodě, v běžném životě, třeba já nevím v ordinaci, ale třeba, když tancuju, tak jsem jako hrdá na to, že sem vystudovala na ruskou baletní školu, jako tu konzervatoř a školu, ta je prostě lepší než tady a to pak zúročíš všude.... jedeš kamkoli, tak máš tu ruskou školu a to se cení....*“. V případě, že si nejsou ukrajinští umělci jistí, jak by jejich osoba byla skrze deklaraci výchozí etnické identity vnímána, potlačují ji. Naopak, v případě že jsou si jisti, že budou jako Ukrajinci akceptováni, hrdě se ke své výchozí ukrajinské identitě hlásí.

Již z výše uvedeného textu vyplývá, že deklarace etnické identity je pro mnohé ukrajinské umělce komplikovaná. Kromě vlastní sebereflexe, která limituje jejich vůli hlásit se či nehlásit se k ukrajinské národnosti, situaci znepřehledňuje i historicko politický kontext, v němž se ukrajinští umělci enkulturovali. Zkušenost života v bývalém Sovětském svazu se proto promítla do skutečnosti, že v některých případech se respondenti v průběhu rozhovoru nedeklarovali jen jako Ukrajinci, ale také a to v synonymním významu jako občané bývalého Sovětského svazu, méně často jako Rusové. Podobně zemi původu, k níž se vztahovali, neviděli pouze v Ukrajině (ve smyslu dnešního státního útvaru), ale také v bývalém Sovětském svazu či Rusku. Proto i v přívlastku, který měl odkazovat na etnický nebo regionální původ, používali slovo ruský. Velmi často právě tento přívlastek měl odkazovat na sociokulturní kontext života v bývalém Sovětském svazu. Deklarace v rovině občanské na ukrajinský stát tedy nebyla u některých přítomná „*Víte tenkrát to byl Sovětský svaz, vůbec se nerozlišovalo jestli to bylo Rusko nebo Ukrajina....to byl Sovětský svaz.....*“ (respondent E) Vlažný vztah k novému státnímu útvaru je typický zejména pro obyvatele východní části Ukrajiny. Pouze pro dva respondenty ze západní Ukrajiny byla deklarace k ukrajinství ve všech kontextech závazná.

---

²⁴ Z důvodu, že ukrajinští umělci se nedeklarovali jako Ukrajinci v této části výzkumu bylo bezpředmětné se dotazovat na jakých symbolech a obsazích svoji etnickou identitu záměrně budují. Všechny poznatky o pilířích jimi prožívané etnické identity vystoupily v kontextu žité etnické identity.

5.2. Referenční skupiny a identita

5.2.1. Rodina

Rodina je primární skupina, která vzniká na neformální bázi, je založena na intimitě vztahů a je nejstabilnější. Je charakteristická osobním, spontánním a emočním vztahem mezi jedinci. Rodina je „skupina osob přímo spjatá příbuzenskými vztahy, jejíž dospělí členové jsou odpovědní za výchovu dětí“ (Giddens, A., 1997: 156) Příbuzenské a rodinné vazby jsou posilovány prostřednictvím specifických kulturních jevů. Členství v rodinném kruhu je apriorní – nedá se zrušit. Rodina je základní jednotkou sociální organizace.

5.2.1.1. Rodina ukrajinských umělců

Ukrajínští umělci žijí ve dvou typech rodin:

- V rodinách, které jsou etnicky homogenní - manželský pár tvoří Ukrajinci, kteří do České republiky přijeli buď společně a nebo se seznámili a vzali zde
- V rodinách etnicky heterogenních – kde jeden z partnerů (v této sledované skupině vždy žena) je Češka
- Někteří ukrajínští umělci nezaložili prokreační rodinu²⁵

Z tohoto se odvíjí různé přístupy k ukrajinství, k ukrajinské identitě v rámci fungování rodiny.

Jak se přenáší ukrajinství v rámci rodiny?

Dle výpovědí respondentů lze říci, že ukrajinství se v rodině přenáší na základě zacházení s kulturními prvky ze čtyř okruhů: okruh obřadnosti, okruh realizace vazeb se zemí původu, okruh jazyka a aktivit vázaných na okruh jazyka, okruh vysokého umění (literatura, film).

V rodině se tedy odehrává slavení ukrajinských zvyků. Rodina dohlíží na slavení ukrajinských zvyků v rámci rodinné obřadnosti, v rámci přátelské skupiny, ale i v rámci celé etnické skupiny. A je to právě rodina, která rozhoduje zda a jakým způsobem se slavení ukrajinských zvyků bude účastnit.

Vazba na Ukrajinu se ukazuje na momentu, kdy je rodina příčinou nebo záminkou návratu na Ukrajinu. Kdy se celá rodina vrací na Ukrajinu za příbuznými a chce pěstovat vztahy s příbuznými na Ukrajině. Dále se vazba na Ukrajinu se ukazuje i přes volbu jazyka v rodině, četbě, sledování filmů a dalších aktivitách.

Etnicky homogenní rodina

Nejdůležitějším svátkem, slaveným v okruhu rodiny, jsou Vánoce, které se podle pravoslavného kalendáře slaví v jinou dobu „*Vánoce se slaví později než u vás 7.1.*“ (respondent H). připravuje se tradiční pokrm „...*jako spíš rodina jsme se sešli, dělali se takový speciální jídla, u nás se tomu říká „Kut’a*“ – mák, rýže, rozinky a ještě něco..*pak táta dělal speciálně pasky a tyčky , to byl spíš rodinný svátek, málokdy někdo přijde, většinou se*

²⁵ Pojem prokreační a orientační rodina (Murphy, R. F. 2004: 86)

sejde spíš rodina.“ (respondent A). Slavení tohoto svátku je závazné v homogenních rodinách i v českém prostředí. Přesto předpoklad, že etnicky homogenní rodina bude lpět na předávání čistě ukrajinské tradice a naopak odmítat české zvyky, se plně nepotvrdil.

Pod tlakem majoritní společnosti se v ukrajinské homogenní rodině výchozí tradice přestávají udržovat nebo ztrácí své původní postavení *„takže jsme většinou slavili čtyřicátého Vánoce, ale tihle ukrajinský Vánoce taky slavíme, ale to už tak jako by...není to tak velký svátek jako český Vánoce...“* (respondent F). Respondenti uvedli, že přejímají české tradice a svátky kvůli svým dětem, aby nebyly ve školce či škole znevýhodněné *„pro děti to taky důležité, oni narodili se tady, bydlí v tomhle prostředí, takže to by bylo divný, kdyby oni slavili jiný svátky...“* (respondent F) *„Protože když tam přijde do školky a všichni maj dárečky a všichni vo tom povídali a oni nic. A on nemůže říct, že my to neslavíme.“* (respondent D). Respondenti tedy většinou slaví současně podle českého i ukrajinského kalendáře, i když kladou větší důraz na české svátky. Z původních zvyků se vyžaduje zachovávat již pouze některé výrazné prvky zvyku, které nabývají podoby symbolu, *„pod stromečkem musí stát děd Maroz, děda Mráz a na stromečku musí být hvězda. To je všecko prostě“* (respondent D). Symbolickou hodnotu má i pokrm „Kuřa“.

Respondenti mají na Ukrajině své rodiče, za kterými s celými rodinami jezdí. *„Manželovy rodiče jsou mladý, bydlí v Poltavě, teď jsme zrovna tento rok zrovna byli u moře. Todle řeším tady furt, co jsme tady. Když jsme přijeli, sme nevěděli, že tu budeme takhle dlouho...“* (respondent D). V některých případech rodina kontakty pěstovat nemohla *„Nejdřív E prostě bál tam jet, potom jak ho vystěhovali tenkrát, prostě, že já chtěla a on nemohl jet...“* (respondent F), ale po změně poměrů kontakt zase navázali. Pro etnicky homogenní rodiny je tato vazba velice důležitá. Rodiče by pro ně mohli být důvodem, proč se vrátit zpět na Ukrajinu. Ale kdyby se tak rozhodli, tak neuvažují, že by jejich děti jely s nimi, zůstaly by podle respondentů v České republice *„bud' zůstaneme my nebo děti určitě, prostě někdo z nás zůstane...“* (respondent C)

Ukrajínští umělci, kteří žijí s partnerem stejné etnicity, čtou ukrajinské nebo ruské knihy *„pomatuji si, že většinou jsem četla raději ruský knihy, ale měla ráda sci-fi a sci-fi u nás nevím proč, ale na Ukrajině vždycky psalo se v ukrajinštině, takže sci-fi musím říct, že četla jsem v ukrajinštině“* (respondent F), ale českým knihám se nevyhýbají.

V etnicky homogenní rodině je důležitým prvkem etnicity jazyk (viz též kapitola 2. Etnická skupina). V rámci rodiny respondenti používají výhradně ukrajinský nebo ruský jazyk *„Ona (dcera) mluví česky, ona mluví ve školce. Ukrajincky mluví doma.“* (respondent D). Ale pociťují tlak české společnosti *„kolikrát na nás, když syn byl malý, vy na něj nemluvte rusky, mluvte něj jenom česky, ale proč bych já ho učil s přízvukem česky...“* (respondent E)

Etnicky heterogenní rodina

V etnicky heterogenních rodinách vstupuje do popředí český proud, který přináší partnerka. Dochází k vyjednávání. Z hlediska uchovávání ukrajinských tradic existují dva modely, jak se ukrajínští umělci v heterogenních rodinách vztahují k ukrajinství. Udržování ukrajinských tradic nebo začlenění do českých závisí na vůli české partnerky o kulturní inovaci. Pokud česká partnerka neprojevila zájem o ukrajinské tradice, rodina více (nebo zcela) upřednostňuje tradice české *„Slavíme spolu, protože mám partnerku Češku, tak určitě slavíme spolu český svátky ... neberem to jak ona, ona má vzpomínky z dětstva, a bere to fakt jinak...“*(respondent B). Jestliže je tomu naopak (druhý model), žena se stává iniciátorkou

k částečnému obnovení ukrajinských tradic nebo zapojení určitých ukrajinských tradic do českých či jejich propojení „*dokonce i tady jsme byli s manželkou, máme kamarádi a tak se vždycky sejdem a tam jdeme, je to strašně zajímavý, manželku to strašně nadchlo.....To je normálně tak, že my jsme byli tady, u nás se to chodí, ale my jsme nikdy tam nechodili, například já jako na Ukrajině mě nevim netáhlo, ještě jsem byl malej. Ale tady na Olšanskejch hřbitovech, tam máme kostel – církev, no a tam je ten kostel, je tam cesta, lidi se postaví na dvou stranách, drží svíčky a ty položí na takový speciální dřevo a ten pop takhle chodí a posvěcuje a to je hezký v tom, že v noci, jak je tma a je trošku rozsvícenej ten kostel a ted'ka jak ta cesta, jak maj ty svíčky, tak strašně to je hezký, jako manželku to strašně nadchlo....vždycky když máme čas, tak přijdem, ta bohoslužba probíhá večír, protože Kristus se narodil večír...a ted' už je z toho takový rituál, chodíme tam každý rok“ (respondent A)*

Dva modely se ukazují i ve vztahu k četbě ukrajinské potažmo ruské literatury a filmu. První model znamená rezignaci na ukrajinský či ruský jazyk Otázka: *A tady čteš něco v ruštině, ukrajinštině? Třeba jak se tu vydává jeden ukrajinský časopis, víš o něm? Odpověď: „No víš, já neviem, moc ne. Neprožívám...Spíš na internetu, ale spíš v češtině.“* (respondent B). Naopak druhý model je vůči ruskému jazyku a podílu na ukrajinských, potažmo ruských aktivitách otevřený. *„jak jsem přijel, neměli jsme ani televizi ani nic, tak jsme četli jako hodně knížek v ruštině, nebo jsme tam měli knihovnu, naproti Staváku (pozn. Stavovskému divadlu) tam byla, bylo Ruský centrum, tam byla knihovna, tam půjčovali videokazety, takže tam jsme chodili do té knihovny a pak přestěhovali ted'ka na Dejvice“* (respondent A)

Oproti etnicky homogenní rodině, v heterogenní rodině, a to v obou uvedených modelech, se nepoužívá ukrajinský ani ruský jazyk. Respondenti nejezdí tak často na Ukrajinu *„jsem tam devět let nebyl...Jsem tam devět let nebyl, protože tam nějak nechci“* (respondent A) *„snažim se alespoň jednou ročně, ale jednou tam nebyl tři roky, protože měl hodně práce, neměl šanci vyjet...“* (respondent B). Vazba na Ukrajinu je tedy slabší.

Solitěři

Respondenti, kteří nemají žádného partnera, nemohou prožívat etnickou identitu v rámci prokreační rodiny v ČR. Individuální orientace na ukrajinství je posílena právě absencí rodiny, kdy se tito lidé vztahují více k výchozí orientační rodině *„volám, píšu...s rodičema, s mámou často volám. S tátou spíš ted' už píšu maily“* (respondent G). Život v českém prostoru je pro ně pak ovlivněn přátelskou skupinou, v níž se pohybují.

5.2.1.2. Shrnutí

Respondenti deklarují, že mají vůli v rámci rodiny předávat hodnoty a prvky ukrajinské kultury. Ale v důsledku toho, že žijí v kontextu české společnosti a chtějí připravit zejména druhé generaci maximálně ideální vstup do sociálních struktur české společnosti, dochází k redukci obsahů, které se váží na ukrajinskou identitu. Respondenti se domnívají, že předáním těchto obsahů by mohly být jejich děti handicapovány.

Ve vztahu k druhé generaci dochází tedy i díky působení rodiny k reinterpetaci ukrajinské identity. Respondenti zachovávají etnickou identitu, tak aby jejich děti věděli, že patří k ukrajinským imigrantům. Ale je to do jisté míry jiná identita, než těch imigrantů, kteří právě přišli ze země původu.

Ukrajínští umělci se sami podílejí na změně vlastní etnické identity. Není to primárně majoritní společnost, která by dělala nějaké aktivní kroky, ale pouze kontext života v prostředí české společnosti je nutí k redukci. Obsah etnické identity respondentů se nemění. Redukce je pouze určitá strategie, jak předat etnickou identitu druhé generaci. V této strategii se nám ukazuje, že etnická identita bude reinterpretována z důvodu jejich ambice zařadit se do struktur české společnosti.

5.2.2. Přátelská skupina

Přátelskou skupinu můžeme stejně jako rodinu zařadit mezi malé primární skupiny. Vzniká na neformální bázi. Je relativně stabilní. Členství je dobrovolné, založené na osobním výběru členů - vzájemných sympatiích (rolí hrají kvality a osobnost jedince). „*Vzniká spontánně, smysl a důvod její existence je dán „zevnitř“, cíl, normy, strukturu atp. vytváří skupina sama. Její členové jsou vzájemně spojeni sítí osobních vztahů, podobnými nebo shodnými názory, hodnotami, postoji, soudy, vzájemnou sympatií atp. Ve skupině převládá osobní účast členů.*“ (Geist, B., 1992: 393-394)

5.2.2.1. Ukrajinská přátelská skupina

Ukrajínští umělci imigranti mají v zásadě dva modely přátelské skupiny:

- Prvním modelem je skupina tanečníků, kteří přišli ve stejné době a ze stejných důvodů a vytvořili provázanou přátelskou skupinu ukrajinských imigrantů. I když navázali poté další přátelství v ČR, zůstala pro ně nejdůležitější výchozí přátelská skupina. Neustále se k ní vztahují a hledají v ní útočiště
- Druhý model je charakteristický absencí provázané pevné přátelské skupiny, přátelská vazba je pak realizována na širší okruh lidí nejen ukrajinské národnosti. Ale tato vazba není tak pevná.

Přestože existují dva modely, přátelská skupina je pro ukrajinské umělce nesmírně důležitá. A i když mají přátele i mezi Čechy „*Tady mám kamarády. Čechy i Ukrajince*“ (respondent I) a dalšími cizinci, přátelství mezi Ukrajinci považují za jiné, lepší „*...tady těch velkých kamarádů moc nemám, jako na Ukrajině, tam ses opravdu mohl spolehnout nebo on Ti může pučit peníze nebo dát, fakt u nás kamarádství jiný...u nás kámoš...tady nemám takový kamarády...na Ukrajině jo, tam se můžeš opravdu spolehnout*“ (respondent B). Za kamaráda považují člověka „*...kterému duši dal a otevřeš mu duši a máš ho rád a on tebe má rád*“ (respondent E), se kterým „*vždycky se rozdělíš o všechno, o poslední...*“ (respondent F). Tento postoj podle mého názoru vede k inklinaci a preferenci kontaktů a vazeb s lidmi stejné identity a také s lidmi z jejich pohledu „blízké“ identity.

Může to být jeden z důvodů, proč respondenti, kteří nepřišli s pevnou přátelskou skupinou, cítí, že je pro ně těžké navázat přátelský vztah s Čechy, který by byl roven vztahu s Ukrajincem „*nikdy neměl kamarády, já myslel, že měl...já pochopil, že nikdy neměl v Čechách a nikdy mít nebudu, protože pojem kamarádství, vy neznáte ten pojem, rozumíš?*“ (respondent E)

Pro některé respondenty ovšem není etnicita důležitá a vnímají spíše individuální rozdíly mezi jednotlivými lidmi. Nerozlišují mezi Čechy a Ukrajinci. G: „*Tady mám kamarády. Čechy i Ukrajince... tak jsou rozdíly, ale jsou těžko popsatelné. Jsou spíš takové, že člověk to cítí. Ale co mám kamarády Čechy, tak jsou výborný.*“ (respondent G) „*Takže jsme*

jako řekla bych mentalitou takový kosmopolitní, protože my máme kamarádi všude ve světě...známe tady Armány (Armény), různý jako...já říkám jsme ze Sovětského Svazu a tam byl mix národů a tím pádem nám jako vůbec nevadí, když je to Čech, Němec nebo prostě Armén nebo cikán., žádný takovýhle předsudky nemáme...je to jako slušný člověk... jsou spousta neslušných lidí jako mezi Rusy jako mezi Čechy jako všude ve světě, hlavní kritérium tak jako slušný člověk“ (respondent F)

Nejbližšími přáteli respondentů jsou Ukrajinci. Mohou být stejné profese, tedy ti kteří jsou přítomni na našem území *„Co se týče C s B, tak s B se scházíme hodně často, s C příležitostně“* (respondent A), *„No A je můj kámoš nejlepší a brácha“* (respondent B) a nebo za nejlepší přátele jsou označováni ti, kteří zůstali na Ukrajině.

Důležitou roli pro navazování přátelství hraje také jazykové příbuzenství, *„mám nejlepšího kámoše toho Tonda,.....jeho maminka Česka, táta Američan a žili v Rusku. Takže 25 let on žil v Rusku, on je jako Rus, takže v tomhlenstom on byl Rus. Je to takový nejlepší můj kámoš a my se scházíme strašně často....“* (respondent A) *„ještě mám kamarády z Běloruska, ty mluvěj rusky, spolu mluvíme někdy rusky, ale ted' už spíš česky, radši mluvím česky ....“* (respondent H)

Aktivitty, které podnikají v rámci přátelské skupiny Ukrajinců pak lze kategorizovat do tří typů.

- Za prvé se jedná o neformální setkání v intimitě domova (bez konkrétního účelu návštěvy. Ukrajínští umělci se nejčastěji scházejí s přáteli doma *„Většinou se scházíme u nás doma. Bud' to u nás nebo u nich“* (respondent C).
- Za druhé se jedná o společné akce mimo domov, které se vážou jak na ukrajinský výroční kalendář, tak na zvyky přejaté z české kultury. Často s přáteli podnikají společně akce *„chodíme na výlety... takže takový děláme výlety...pak čarodějnice posedíme společně...nebo v létě grilujeme“* (respondent C) a slaví společně některé svátky *„Silvestr je takový náš největší svátek, kdy se sejdeme s přáteli a slavíme společně....“* (respondent J) *„V posledních letech jsme slavili (svátky) s kamarády...třeba těmi ukrajinskými“* (respondent G).
- Za třetí jsou to aktivity spojené s životem celé menšiny. Místem setkávání je kostel, který je nejenom symbolem víry, ale také místem působnosti ukrajinských spolků *„V kostele jsme se taky scházeli. Schází se u kostela hodně Ukrajinců.... Já jsem taky chodil, ale spíš tak, že jsem byl nák trošku aktivní..... byl jsem aktivní ve spolcích tady ukrajinských. A tam jsme se scházeli a dělali, a pak jsme chodili do hospody třeba, měli nějaké akce někde....“* (respondent G)

5.2.2.2. Role přátelské skupiny v udržování ukrajinských svátků a tradic

Přátelská skupina, jak bylo již výše naznačeno, se podílí na uchovávání ukrajinských tradic. Ze tří nejvýznamnějších ukrajinských svátků, Registro Christovo, Silvestr a Pascha, slaví v přátelském okruhu dva:

Silvestr *„Silvestr, slaví se, Nový Hod.....takže tam se dávají ty dárečky, ráno se děti probudí a najdou dárky, ale 31. se všichni sejdou a slaví ...Rodiče jim (dětem) dají dárky pod stromeček, že tady byl v noci děda Mrazík ....“* (respondent A). *„tady berete jinak Silvestra, u nás fakt ten Silvestr velký“* (respondent H). Silvestr se také slaví ještě podle starého kalendáře *„jinak máme eště starý Nový rok třináctýho“* (respondent I) S tímto svátkem je spojeno i tradiční jídlo *„...zalívá se kuřa...musíš uvařit nějaké jídlo, dát do toho taky med, mák, třeba rozinky, něco víš....dřív se to takhle dělalo, dáš to na okno a ráno přijdeš a tam je toho míň.*

Že ten Mikuláš nebo děd Maroz nebo ten Ježíšek to sní, takže tě navštívil a příští rok přijde. Musíš tam dávat všechno nejlepší, protože on ochutnal a bylo to dobrý, aby to bylo lepší než to má soused a tak, protože on chodí vybírat.“ (respondent J)

Velikonoce *„u nás jako největší svátek Pascha. To je jako tady velikonoce.“* (respondent C). Místem setkání je kostel, kde se odehrává mše *„Lidi pak choděj do kostela na mši na noc“.* (respondent A) Na Velikonoce se upeče tradiční pokrm a malují se vajíčka *„Pascha – to je takový těsto se udělá, jako je těsto na mazanec tady v Čechách, je udělaná forma, v podstatě je to to nejdůležitější a taky vajíčka se malujou“* (respondent A)

Společné oslavy s přáteli, které se vážou na ukrajinský výroční kalendář, jsou respondenty vnímány jako vzpomínka a symbolické pouto k Ukrajině *„No a několikrát jsem chodil na Albertov na Velikonoce.....spíš to byl takový pozůstatek, taková vzpomínka na Ukrajinu, na věci, který byli tam, že se chodilo do kostela na Velikonoce..., protože mě to nějak spojuje s Ukrajinou tady to takhle velké spojení, svátky“* (respondent H).

5.2.2.3. Přátelská skupina jako profesní skupina

Jak bylo již výše uvedeno, část respondentů si vytvořila přátelský okruh, který se kryje s užší profesní skupinou. Přítomnost ukrajinství je tedy v této skupině posílena i o rozměr příslušnosti k ukrajinským profesionálům v daném oboru (viz. kapitola 3. profesní skupina).

5.2.2.4. Shrnutí

Vzájemné kontakty a setkávání, kde dochází k uvědomění si prožívání podobných příběhů a situací, vytváří základ pro uvědomování si sounáležitosti s vlastní etnickou skupinou, tedy rekonstituování výchozí etnické identity. Přátelská skupina pomáhá ukrajinským umělcům řešit vnitřní konflikty, které vznikají v důsledku života v novém prostředí a poskytují podporu každému jedinci dané skupiny. To si uvědomují a reflektují sami respondenti. *„...sám by člověk prostě nedokázal .... To jsou známí, kamarádi, přátelé, jsme v neustálém spojení a vlastně kvůli tomu ten život je jednodušší jo.. protože kdyby člověk byl sám a neměl by se prostě obrátit na někoho na nějakou pomoc, tak by.. to myslím že by nedokázal ....“* (respondent J)

Ukrajínští umělci, kteří mají pevně provázanou přátelskou skupinu, se k ní vztahují společenskými aktivitami i emocemi. Tato skupina jim nabízí prožít relevantní sociální vazby tak, jak na ně byli zvyklí na Ukrajině, a tedy i posilovat jejich etnickou identitu. Naopak ukrajínští imigranti, kteří nemají pevný přátelský vztah k okruhu Ukrajinců, cítí absenci tohoto vztahu jako zásadní. Chybí jim právě i pro prožití vlastní etnické identity.

5.2.3. Etnická skupina - skupina ukrajinských imigrantů samých

Etnická skupina patří mezi velké sekundární skupiny. Může být založena jak na formální bázi (členem etnické/národnostní menšiny se mohou stát formálně (papírově) – jsem občanem jiného státu, než ve kterém žiji), tak i na neformální bázi (i když získám nové občanství, mohu se pořád vnitřně cítit příslušníkem jiného etnika, národa) Členství ve skupině je připsané.

Etnickou skupinu ukrajinských imigrantů lze definovat v kontextu národnostní menšiny popřípadě etnické skupiny mající postavení komunity cizinců. Jedná se tedy o početně slabší skupinu obyvatelstva státu, která se nachází v nedominantním postavení. Podle Giddense je to skupina, jejíž *příslušníci jsou v nevýhodě oproti členům většinové populace a mají určitý pocit skupinové solidarity či sounáležitosti* (Giddens, A, 1997 : 229)

Příslušníci této skupiny ve srovnání s majoritní společností mají etnické, náboženské nebo jazykové rysy, kterými se odlišují od zbytku obyvatelstva. Vykazují, byť pouze implicitně, smysl pro sounáležitost zaměřený na uchování vlastní kultury, tradic, náboženství nebo jazyka (Capotorti 1980:118 In: Šatava, L.,2001: 33). Proto mají tendenci k zakonzervování výchozích kulturních znaků. Setkávání příslušníků etnické skupiny/menšiny se odehrává právě často na základě sdílení výchozích kulturních znaků a jejich opečovávání (filmem, festivaly, literaturou, hudbou). Přistěhovalci vytvářejí komunity s těmito specifickými znaky, které je vymezují od okolní většinové společnosti, a kterou takto obohacují o nové kulturní prvky. Zároveň ovšem řadu kulturních prvků imigranti poztrácejí při procesu asimilace v novém prostředí

5.2.3.1.Ukrajínští umělci v rámci imigrační skupiny

Ukrajínští imigranti-umělci přísluší zároveň i do ukrajinské imigrační skupiny, a také sami sebe jako příslušníky ukrajinské imigrace vnímají. Vlastní imigrační skupinu nahlížejí strukturovaně. Uvědomují si rozdíly mezi jednotlivými imigranty, a to v nejrůznějších rovinách (v rovině doby příchodu, v rovině sociálního zařazení, v rovině regionu původu). Logicky zmiňují ty skupiny, se kterými přicházejí do kontaktu. Proto vlastní imigrační skupinu vymezují v určitých dichotomiích.

a) Skupina ukrajinských dělníků

Jednou z nejvýraznějších ukrajinských skupin v České republice jsou ukrajínští námezdní dělníci. Jejich sociokulturní charakteristiku vnímá česká společnost a jistě pod vlivem české optiky tuto skupinu Ukrajinců nazírají i sami ukrajínští umělci. Jejich postoj k nim je v řadě ohledů kritický a směřuje k distancování se vůči nim.

Ukrajínští umělci zmiňují, že chování ukrajinských zejména sezónních dělníků je neslučitelné nejen s modelem chování v České republice, ale i na Ukrajině. Skutečnost, že chodí špinaví a jsou hluční, vysvětlují jako absenci sociální kontroly „*Tohle by si na Ukrajině nedovolili, takhle chodit, jo ....oni tady dělaj takovej bordel, viš..... ale doma by si to fakt nedovolili....*“ (respondent H). Z tohoto důvodu jednoznačně jejich chování odsuzují. Zároveň ovšem jsou ochotni připustit, že daná situace nevzniká zcela vinou těchto ukrajinských imigrantů.

Poznání životního stylu ukrajinských dělníků pak vyvolává u ukrajinských umělců emoce. Jednak vyslovují vztek „...*párkrát jsme se s bráchou s nima málem dostali do rvačky, když chtěli je uklidnit, říct něco, protože tohleto fakt nejde...pravda je, že to jsou často lidi z vesnice, ze západní Ukrajiny, no a tyhle lidi neuměj vystupovat, neuměj chovat, choděj chlastat a dělat výtržnosti...*“ (respondent C), pocity studu „*já spíš styděl za ty lidi, co viděl v tramvaji, kteří se chovali blbě...to fakt za to styděl*“ (respondent B), zároveň je ovšem i litují „...*ale teď už těhle lidí tolik neuvidíš, ... Ti Ukrajinci fakt vyšli z nuly no a pomalu, pomalu, pomalu ten život svůj zlepšují, nakoupí si auta, nakoupí si oblečení... já myslím, že to jsou lidi, který makaj, a je to vidět, protože ze začátku ty lidi smrdělo v tramvaje, dneska už pomalu takový lidi neuvidíš...bud' odjeli a nebo svůj život zlepšili*“ (respondent B), obhajují jejich situaci „*No tak, ty to maj hodně těžké. To myslím, že to maj hodně těžké tady. Že vlastně se tady nenašli moc a vidím taky do situace lidí, kteří jsou na Ukrajině...mám nějaké známé, které takhle jezdí buď sem nebo do Polska. A že opravdu mají vlastně těžké ten, že vlastně nemají moc východisko...protože vlastně zůstávat tady...většinou nesplynou nebo neasimilujou nějaké věci z Česka nebo když asimilujou, tak ztratí něco svého, takže není to vyvážené, takže se cítí tady méněcenní a tak se i chovají na veřejnosti.*“ (respondent G) a zmiňují i vliv médií, která ovlivňují veřejné mínění „*Ti lidi dělají, co mohou, ve své situaci. Ona je taky někdy snaha médií to prezentovat ve snaze o senzaci...*“ (respondent J).

Přestože se ukrajinští umělci v žádném případě neztotožňují s touto vrstvou ukrajinských imigrantů a snaží se od jejich chování distancovat „*no tak jako dělají..., co já s tím. Já ten bordel nedělám....moji kamarádi taky ne...*“ (respondent H), chápou je jako součást celé skupiny právě z důvodu, že cítí stejnou výchozí etnickou identitu. Emoce, kterou konfrontace jejich hodnot a životního stylu ukrajinských dělníků v ČR vyvolává, potvrzuje zároveň zainteresovanost na jejich osudu.

b) Nově příchozí (neadaptovaní) Ukrajinci

Druhou skupinou, vůči níž se ukrajinští umělci vymezují, jsou občané Ukrajiny, kteří právě přišli do České republiky a dosud si neosvojili základní pravidla chování platná ve společnosti České republiky. Respondenti kriticky zhodnocují jejich chování na veřejnosti. To, co jim patrně vadí nejvíce, je skutečnost, že jsou pro českou společnost opět viditelní a tedy, že kazí image ukrajinského imigranta „*No mě je jich....když sem přijeli, neuměli ani slovo česky a nerozuměli,....třeba jeli sme metrem a bavili se nahlas, jako povídali jsme, no a ostatní koukali a něco říkali, ale my sme si to neuvědomovali, nerozuměli.....ale teď když jedu, když jedu metrem nebo tramvají třeba, tak já vidím ty Ukrajince, jak se nahlas baví a já se za ně stydím, ale já bych chtěla říct, že to se...,že dělají ostudu, ale my sme byli taky takový,tak mě je jich líto.....teď už rozumím.....*“ (respondent D).

Problém těchto nových Ukrajinců vnímají ukrajinští umělci jako dočasný. Po jeho překonání předpokládají jejich plnou integraci do české společnosti.

c) Východní × Západní Ukrajinec

Zatímco česká společnost regionální rozložení Ukrajinců nevnímá, pro Ukrajince samotné je rozdělení obyvatel na východní a západní významné²⁶. Souvisí nejenom s geografickou polohou, ale také s rozdílnou ideově politickou popřípadě kulturní ukotveností obou regionů. Odlišný politický vývoj se odráží jak v kultuře, tak i v jazyce „*Já vím, když pocházejí z východní Ukrajiny, tak mluví rusky. Ale samozřejmě (mluvit ukrajinsky) je to pro toho, kdo ze západní Ukrajiny.*“ (respondent G) „*když mluví Západoukrajinci, tak vůbec nerozumím, protože oni nemluví spisovnou ukrajinštinou, oni mluví mix*“ (respondent I).

Pobytem na našem území jsou konfrontováni se skutečností, že se v daleko větší míře setkávají s Ukrajinci z jiné oblasti než sami pocházejí a jsou nuceni s nimi žít a komunikovat. Ve výpovědích respondentů zaznívá averze a zdůraznění záporných rysů druhé strany: „*Tenhle nacionalismus takový nebyl, nacionalismus takový jako byl na západní Ukrajině, je to přihraničí Polska a Maďarska a Slovenska, tohleto tam bylo od samého začátku. Tam takový byl mix. Tam ani nemluví ukrajinštinou, tam takový hybrid, ale to nejzajímavější, oni největší nacionalisti, ukrajinský ...*“ (respondent F).

Rozpor nevyplývá pouze z odkazů na odlišné kulturní rysy druhé skupiny, ale často nabývá rozměru uvažování o opravdovém ukrajinství. Ukrajinci z východní části Ukrajiny tvrdí, že Západní Ukrajinci sami sebe považují za nositele ukrajinství, a že východní Ukrajince za „pravé“ Ukrajince nepovažují: „*tahle její maminka ze Západní Ukrajiny, to je úplně něco jiného, a ona říkala „odkud jste? Ze který Ukrajiny jste?“ a já říkám „Severnopolu“ „jaká je to Ukrajina?“...je to Azovské moře, je to jih Ukrajiny, takže pro ni jenom západní Ukrajina, to je Ukrajina, všechno ostatní je úplně něco jiného...*“ (respondent F). Východní Ukrajinci jsou potom frustrováni, že je západní Ukrajinci neberou jako Ukrajince.

d) Nacionální Ukrajinci

Jak již bylo výše uvedeno, oslovená skupina respondentů citlivě vnímá ukrajinský nacionalismus. Součástí jejich etnické identity je pak distance od ukrajinského nacionalismu. Proto citlivě registrují ty Ukrajince, jež jsou nositeli ukrajinského nacionalismu. „*když jsme na začátku tady byli a přišli jsme a ještě jsme dokonce neměli politický azyl, přijeli jsme do Prahy a prostě jsme zjistili, že je tady taková ukrajinská komunita a šli jsme tam jako, aby nám pomohli na začátku a pamatuju, že jedna paní vyšla a to byl kostel tam byl na Praze 1, pravoslavný kostel a ona říká „proč jste jako opustili velikú Ukrajinu, matku Ukrajinu a jeli sem?“ a ona byla imigrace už druhá, její ještě rodiče emigrovali... „tak proč jste, museli jste bojovat za matku Ukrajinu tam!“ a prostě tak my jsme vykašlali na tuhle komunitu, ona na nás řvala jako blázen na těchle schodech kostela, „musíte jet zpátky do velký Ukrajiny“ .....po tomhleto všem jsme s touhle ukrajinskou komunitou nemáme žádný, i když nám, já nevím asi tři roky nebo čtyři, posílali pozvánky, abysme přišli na jejich takovýhle, ale po tomhle vystoupení žádnou chuť tam jít jsme neměli, no....takže ono víte, jsou i tady nacionalisti ukrajinský“ (respondent F) „*proč jsou tady nacionalisti takovýhle ukrajinský i tady v Čechách?*“.... (respondent F). Ze stejného důvodu provádějí neustálou sebereflexi, aby se vyvarovali projevů, jež by mohly být interpretovány v souvislosti s ukrajinským nacionalismem.*

²⁶ Na rozdíly, které jsou založeny na příslušnosti k regionu, upozornila ve svém článku Hedvika Novotná (

e) Autochtonní ukrajinská národnostní menšina

Autochtonní národnostní menšinu, tedy Ukrajince, kteří přišli do ČR před rokem 1989, ukrajinští umělci ve svých výpovědích spíše nereflektovali. Pro ně tato vrstva Ukrajinců v ČR byla patrně nezřetelná. Souvisí to se skutečností, že se s nimi a jejich potomky nikdy nekontaktovali na etnické bázi. Nevytváří tedy pro ně jakýkoliv kontext, v rámci něhož by si připomněli vlastní výchozí etnickou identitu. Pouze respondent G, který se angažoval v ukrajinských institucích v ČR, uváděl pozitivní zkušenost s příslušnicí staré vlny imigrace, členkou Sdružení ukrajinských žen.

Shrnutí

Ukrajínští umělci se cítí být součástí ukrajinské imigrační skupiny, i když ji kritizují. Usilují o dobrou image Ukrajince v České republice. Zájem na prosazení českou společností pozitivně hodnoceného etnického obrazu Ukrajince dokládá jejich snahu uchovat si výchozí etnickou identitu. Jestliže bude jejich etnický obraz dobrým, budou mít lepší pozici pro vyjednávání se společností České republiky, aby jejich výchozí etnicita byla plně akceptována

5.2.3.2. Jazyk

Ukrajínští umělci se snaží udržovat jazyk jako atribut své identity. Významné v tomto směru je, že ne všichni chápou a zacházejí s ukrajinštinou jako s etnodiferencujícím znakem. Pro mnohé ukrajinština buď přímo nebyla mateřským jazykem a nebo, v souvislosti s ústředním komunikačním jazykem v období dospívání a profesní přípravy, se vůbec neuplatnila. V obou případech místo ukrajinštiny zastoupila ruština. „*Ruština je pro mě ten mateřský jazyk*“ (respondent A) a je jim ruský jazyk „bližší“ „*ruština je pro mě bližší, ruština je bližší*“ (respondent F).

Skutečnost, proč ukrajinština pro většinu respondentů není dobře ukotvena, vysvětlují respondenti politickým vývojem na Ukrajině. V období socialismu byla ukrajinština zakázaná nebo potlačovaná „...*ukrajinštinu zakazovali komunisti*“ (respondent J), naopak ruština byla ve škole povinná a všude se vyučovalo rusky „*ruština... učilo se ruštinou, v ruštině jsi mluvila, byla jenom jedna hodina týdně ukrajinštiny, to je to samý, jako kdyby jsi učil angličtinu nebo němčinu...*“ (respondent A) Teprve po převratu se vrátila ukrajinština do škol a do běžného života „*jsem v roce 93, když byl ten převrat, tak najednou za půl roku, všechno se muselo učit v ukrajinštině*“ (respondent A), což s sebou přinášelo určité problémy „*Za a) nebyli lidi a za b) nebyly knihy. To si měla doma knihu v ruštině a oni chtěli, abys jim to říkal v ukrajinštině, a přitom ty jsi nemoh to slyšet, jak on to říká v tý ukrajinštině....ted'ka samozřejmě to je jinak, už jsou lidi, myslím že učí jenom v ukrajinštině, ale za mě to byla jenom ruština*“ (respondent A).

Ukrajinština se tak stala pro mnohé ukrajinské umělce v zásadě druhým jazykem, který sice chtěli respektovat, ale v jejím uplatňování spatřovali limity i v konfrontaci s českou společností. Důvodem toho je, že ukrajinští umělci mají pocit, že ukrajinština a čeština se jim začíná plést. „*my mluvíme ukrajinsky, jsme jako mluvili ukrajinsky, ale prostě ukrajinština hodně podobná češtině a proto, když k nám maminka přijela, před kolika, asi před 8 lety,*

když se narodila Patricie, a my snažili se mluvit ukrajinsky, tak ona říkala, ona smála se, říkala: „mlčte, budeme mluvit rusky, protože to vůbec není ukrajinština, co mluvíte“ (respondent F). Proto, aby si udrželi svou identitu, přecházejí zpátky k ruštině, kterou vidí jako jazyk, který symbolizuje jejich etnickou odlišnost od české společnosti *„Spíš rusky mluvím, pro mě je jednodušší mluvit rusky, protože... ukrajinsky mluví rodiče moje, ukrajinsky je hodně podobné jako česky, zvukově strašně podobné, rodiče když volají já ukrajinsky nemluví, já s nima mluvím česky, vždycky ty česky slova nabouraly na ukrajinsky slova, ukrajinsky nemůžu mluvit volně, musím přemýšlet, rusky to jo, protože ruština není tak podobná češtině, má hodně podobných slovíček, ale zvukově je jiná“* (respondent B). Odůvodňují to slovní a zvukovou podobností obou jazyků. *„Pro mě ukrajinsky je těžký, protože to ruský je trošku víc od češtiny. Rusky je víc odlišnější od češtiny než ukrajinština“* (respondent D)

Z uvedeného vyplývá, že tito ukrajinští umělci v rámci imigrační skupiny Ukrajinců preferují ruštinu (to platí i v komunikaci v rámci etnicky homogenní rodiny a přátelské skupiny). Ruština v konfrontaci s českým prostředím, pro ukrajinské umělce preferující tento jazyk, na sebe bere etnodiferencující znak. Tedy ruština je vnímána jako etnická charakteristika ukrajinství v ČR *„děti i dospělí tam (v Džerelu) mezi sebou mluví rusky, děti to samy navrhly, že budou mluvit rusky, když jsou Ukrajinci.“* (respondent J)

Mezi ukrajinskými umělci jsou i ti, kteří ukrajinštinu jako mateřský jazyk nezpochybňují: otázka *„mluvíš ukrajinsky?“* odpověď *„Samozřejmě“* (respondent G). Trvají na něm i jako na prvním jazyku komunikace, a to jak v etnicky homogenní rodině, v přátelské skupině, tak v kontaktu s dalšími ukrajinskými imigranty. Pro ně zůstává ukrajinština atributem žité ukrajinské etnické identity.

Stejně jako mluvený jazyk, tak i psaný jazyk je pro respondenty důležitý. I zde se ukazuje, že ruština a ukrajinština pro respondenty splývá *„V ukrajinštině i v ruštině čtu“* (respondent H) *„pomatuji si, že většinou jsem četla raději ruský knihy, ale měla ráda sci-fi a sci-fi u nás nevím proč, ale na Ukrajině vždycky psalo se v ukrajinštině, takže sci-fi musím říct, že četla jsem v ukrajinštině“* (respondent F). Někteří respondenti si přivážejí ukrajinské knihy z Ukrajiny *„Vždycky když přijedu, tak jedu do Kyjevu a nakoupím nějaké ukrajinské spisovatele moderní.“* (respondent G), nebo si je půjčují v knihovně (viz. níže ukrajinské instituce). Vliv české společnosti se ukazuje ve volbě česky psaných knih *„E například čte hodně knížek v češtině, ale taky většinou sci-fi nebo historický věci.....já mám ráda romány, občas přečtu, ...v češtině jako knížky taky občas čteme...“* (respondent F)

Shrnutí

Ukrajinština nebo ruština zůstává pro respondenty jazykem komunikace v imigrační skupině Ukrajinců. Podporuje prožívání etnické sounáležitosti s celou ukrajinskou imigrační skupinou. Skutečnost, že pro některé je to ruština a pro jiné ukrajinština nehraje zásadní roli.

5.2.3.3. Aktivity ve prospěch celé ukrajinské imigrační skupiny v ČR

Ukrajinské spolky a instituce v rámci ČR

V rámci komunity - skupiny ukrajinských imigrantů, mohou vznikat různé organizace, které slouží k posílení a k opětné homogenizaci výchozí ukrajinské identity. „*Styk s jejich vlastní komunitou může hrát významnou funkci ve snížení kulturního šoku. V těchto případech etnická komunita plní funkci prostředníka v učení „co, jak a s kým dělat“*“ (Drbohlav, Ezzedine-Lukšíková, 2003/2004: 9). Dochází zde k vyjednávání či k prověřování vlastní identity a posouvání smyslu vlastní identity ve směru distance od výchozí etnické identity k restrukturalizaci etnické identity v rámci kontextu České republiky. Nicméně dochází i k jisté revitalizaci, k vytváření situací nebo příležitostí k prožívání výchozí etnické identity bez výhrad se zapomenutím všech problémů, které přináší život v majoritní skupině.

Ukrajinské spolky a organizace mohou imigrantům poskytnout také potřebné informace a rady při příchodu do České republiky a mnohdy se pro ně stávají oporou a poskytují imigrantům pomoc „*Jo...kontakt jeden byl, ale to byl neznámej člověk, to byla paní, která mi nabídla, že můžu u ní bydlet, starat se o ni...jako pomáhat jí řekněme a ona by pomohla mě*“ (respondent G). (respondent hovoří o paní z ukrajinského spolku Sdružení ukrajinských žen, díky ní se respondent dozvěděl o fungování ukrajinských organizací v České republice a začal se angažovat ve spolkovém životě).

Institucionální zázemí ukrajinské imigrační skupiny/národnostní menšiny²⁷ také přináší ukrajinským umělcům satisfakci. Registrují některé aktivity, které jsou v rámci ukrajinské imigrační skupin/národnostní menšiny organizovány. Mnohdy se do nich aktivně zapojují, některé pak dokonce iniciují (např. skupina Džerelo).

Skupina Džerelo

Pro respondenty byl jedním z nejdůležitějších spolků taneční a divadelní skupina Džerelo. Tato skupina spojuje ukrajinské imigranty, kteří se chtějí aktivně podílet na oživení a udržení ukrajinského folkloru v České republice. Její činnost oslovila i některé respondenty - ukrajinské umělce, kteří se staly aktivními členy i organizátory činnosti.

Práci ve skupině hodnotí jako příležitost realizovat se: „*v Džerelu, tam to jsou lidi, kteří nechtějí jenom tak tady sedět doma...a víš ten život jde dál...takže oni takový nadšenci*“ (respondent D). Snaží se o nalezení a upevnění vztahu k Ukrajině. Tančí se jak tradiční ukrajinské tance – folklór (v krojích), tak moderna. Součástí je i ukrajinský amatérský divadelní soubor. V rámci této skupiny se členové (děti od cca osmi let až po dospělé) rozhodli, že mezi sebou budou mluvit rusky „*děti i dospělí tam mezi sebou mluví rusky, děti to samy navrhly, že budou mluvit rusky, když jsou Ukrajinci.*“ (respondent J)., aby podpořili svoji ukrajinskou identitu „*mluví (syn) teďko vlastně, v té skupině se snaží mluvit rusky. Všichni mluví perfektně česky, chodí do škol, ale abysme to udržovali,...oni mluví v ruštině, oni vyloženě chtějí ten jazyk, oni se domluvili mezi sebou, že budou mluvit rusky.*“ (respondent D)

²⁷ Terminologicky je zde použito „ukrajinská imigrační skupina/národnostní menšina“ protože řada institucí a jejich aktivit může být organizována nejen v rámci skupiny současných imigrantů, ale také na bázi aktivit autochtonní ukrajinské národnostní menšiny.

Ukrajínští umělci oceňují na činnosti souboru Džerelo, že v rámci České republiky zviditelňuje, v pozitivním slova smyslu, ukrajinskou kulturu. Skupina Džerelo se aktivně účastní řady multikulturálních akcí „v Lucerně, tam je taky nějaký podobný festival (pozn. jednalo se o Multikulturální odpoledne pro děti viz příloha č.), kdeee, taky těch menšín, co tady bydlí.....tam budeme mít dva tance...jeden je zakarpatský....a jeden je tančíme modernu“ (respondent D) a různých představení „...a pak taky budeme hrát divadlo (hra Zásnuby na Hončarivce, viz příloha č.)....teda já hrát nebudu, ale C tam bude, to bude myslim o týden později.... v Salesiánském divadle to bude.... v ruštině“ (respondent D)

Pro některé imigranty není skupina Džerelo pouhou zálibou, ale i místem setkávání se s krajany, místem, kde vznikají nové přátelské vazby, které pomáhají překonávat různé životní situace „, Když jsem odešla z divadla, tak mě to bolelo.....Já prostě jsem nemohla chodit s Rusy, Čechy, Ukrajincema. Jak mám tu skupinu, to je možná tím, to mě vlastně nahradilo ty známý, protože tam mám jaksi s dětma dětskou skupinu, starší a úplně dospělí.....Tak se s nima stýkám, ten kontakt tam je.“ (respondent D)

Další ukrajinské instituce a spolky v ČR

Respondenti se převážně nezúčastňují spolkových akcí (kromě výše zmíněné skupiny Džerelo, ve které se aktivně účastní více ukrajinských umělců) a nejsou členy dalších spolků a organizací. Pouze jeden respondent byl dříve členem několika ukrajinských spolků a pravidelně účastnil spolkových aktivit „začínal jsem vlastně u té paní, .. ona byla předsedkyně Spolku Ukrajinek v Čechách, v České republice. A vlastně já jsem nebyl v tom spolku, ale pomáhal jsem jí. Seznámil s některejma lidma, pak takhle, a pak jsem byl ještě v dalším spolku...Forum Ukrajinců v Čechách, České republice. A pak jsem byl ještě v dalším spolku, což je Ukrajinská iniciativa a tam jsem skončil, a pak mě ty aktivity spolků nebo ty lidi nebo spíše obecně to organizování, takové nesváry mezi sebou mi odradili, a pak už jsem se tím nezabývám. A vlastně pak tam jsem potkal ty kamarády, co teď mám....Ukrajince, z větší části, protože ty byli taky aktivní, taky něco dělali. Když byli nějaké politické věci, tak jsme rozdávali nějaké noviny nebo vytvářeli sami“ (respondent G). Místem setkávání byl většinou kostel „Na Albertov jsem taky párkrát byl, ale i u Klimentina jsem byl...tam je sv. Klimenta kostel...řeckokatolický. Na Albertově je pravoslavný.“ (respondent G)

Někteří respondenti nemají dobré zkušenosti se spolky a s ukrajinskou komunitou, a proto jakékoli kontakty s ukrajinskou komunitou odmítají „jsme zjistili, že je tady taková ukrajinská komunita a šli jsme tam jako, aby nám pomohli na začátku a pamatuju, že jedna paní vyšla a to byl kostel tam byl na Praze 1, pravoslavný kostel a ona říká „proč jste jako opustili velikú Ukrajinu, matku Ukrajinu a jeli sem?“ ..... „tak proč jste, museli jste bojovat za matku Ukrajinu tam!“ a prostě tak my jsme vykašlali na tuhle komunitu“ (respondent E).

V oblasti získávání informací o dění na Ukrajině nebo informací, které se týkají Ukrajinců v ČR, hraje pro respondenty důležitou roli internet. Díky němu si respondenti vyhledávají informace na stránkách ukrajinských organizací a čtou i časopisy týkající se ukrajinské tematiky „Český věstník.....Naše Čechy a Porohy, tam jsou vlastně novinky...všechno, co se tady děje, v Čechách, Praze a to máš kontakty, když někdo přijede, kontakty, když někdo shání práce a nebo anonci na bydlení, všechno akorát v ukrajinštině“ (respondent D).

Respondenti zmínili ještě Ukrajinské centrum, kde je jak knihovna (ruskojazyčná), tak i jídelna „ Znáš Ukrajinský centrum (pozn. je to ruské centrum) tam se prodávají ukrajinský

*jídla, že tam můžeš koupit nějaký jídla....to centrum je v Dejvicích a pak je ještě něco na Vinohradský, ale tam jsem ještě nebyl....tam je vyložene nějaký velký obchod s potravinama....“ (respondent A). Slovanskou literaturu si mohou respondenti vypůjčit také v Klementinu *„je tady slovanská knihovna v Klementinu nahoře, občas tam chodím...“* (respondent J)*

Kostel jako místo setkávání Ukrajinců

V řadě prací a na základě rozhovorů s jinými Ukrajinci se ukazovalo, že kostel je velice významný z hlediska setkávání se Ukrajinců v České republice. V Praze, kde jsem s respondenty rozhovory uskutečnila, se jedná zejména o tyto tři kostely: u Sv. Klimenta (řeckokatolický), na Albertově (pravoslavný ukrajinský) a na Olšanských hřbitovech (pravoslavný ruský). Nicméně pro respondenty se kostel jako místo setkávání s dalšími Ukrajinci nestal. Do kostela chodí respondenti pouze jednou ročně na Paschu. Jen jeden respondent ze západní Ukrajiny, který byl aktivní ve spolkové činnosti, se v kostele scházel s ostatními Ukrajinci *„V kostele jsme se taky scházeli. Schází se u kostela hodně Ukrajinců.... já jsem taky chodil, ale spíš tak, že jsem byl něk trošku aktivní.“* (respondent G)

Shrnutí

Instituce ukrajinské národnostní menšiny v ČR měly dosud pro ukrajinské umělce omezený význam. Přesto institucí, které by zprostředkovávaly výchozí etnickou identitu, se nezřikají. Přednost dávají buď zastřešujícím institucím, kde zřizovatelem je stát (Slovanská knihovna, Ruské centrum), nebo si vytvářejí nové – vlastní. Právě přes tyto nové vlastní instituce mohou v budoucnu vytvořit spolupráci s dalšími ukrajinskými institucemi.

5.2.3.4. Kontakt s Ukrajinou

Kontakt s Ukrajinou udržují respondenti skrze vazbu na svou orientační rodinu a přátele. Vyjadřují velký zájem o dění na Ukrajině. Sledují politický a ekonomický vývoj této země a jsou k vývoji velmi často kritičtí a skeptičtí. Proto událost, která má vyvést Ukrajinu z tíživé situace, někteří chápou jako významnou i za situace, kdy v zemi nežijí. Proto například jeden z respondentů nosil i zde v Čechách oranžovou šálu jako symbol revoluce *„když byla ta pomerančová revoluce, tak jsem chodil na ty demonstrace. Oranžová šála jako pozůstatek mého revolučního ducha.“* (respondent G)

- **Ukrajinské volby**

Jedna z možností, jak se aktivně podílet na dění na Ukrajině a jak jej ovlivňovat, je účast ve volbách. Jeden z respondentů uvedl, že se pravidelně účastní ukrajinských voleb zde v ČR na ukrajinské ambasádě. Byl velice zklamán, když při posledních volbách těsně před zahájením hlasování změnili pravidla, kdy si imigranti měli zařídit nové volební průkazy. Tuto skutečnost dostatečně nezveřejnili, a tak znemožnili mnoha imigrantům v ČR zúčastnit se voleb a aktivně ovlivňovat dění na Ukrajině.

- **Média**

Všichni ukrajinští umělci se zajímají o aktuální stav a sledují dění na Ukrajině nejčastěji prostřednictvím televize – ruský kanál nebo přes internet „*Já si čtu na internetu, spíš v televizi, dřív měl rusků telku, jako ruský kanál... to bylo zajímavé porovnávat ty informace*“ (respondent B), „*na internetu, teď jak máme internet tak. A ruský kanál*“ (respondent C). Respondenti se snaží získávat objektivní informace o Ukrajině. Porovnávají zprávy na ruském kanálu i na internetu. Dívají se na ruské a ukrajinské filmy či seriály, protože, jak říkají, jim ukazují „realitu“ na Ukrajině „*já jako stahuju hodně filmy z internetu...stahuju z toho důvodu, teďka začli dělat hodně seriály a v těch seriálech pochopíš, jaká tam je situace...že to tě přiblíží realitě...*“ (respondent I)

- **Stav na Ukrajině**

Pobyt v České republice respondentům umožnil odstup v pohledu na situaci na Ukrajině. Na jedné straně se na mnoho věcí dívají kriticky „*.....když jedeš u nás, tam uměle udělaný fronty, na naší hranici, z tebe chtěj vytahat prachy, uměle dělajů frontu a uměle dělajů problém, aby že dostat' sa do našeho státu není tak jednoduchý... cítíš se ničím, tam neexistuje žádný zákon*“ (respondent B), na straně druhé se snaží Ukrajinu obhajovat a nalézat kladné stránky „*víš to je paradox, je tam hodně blbých věcí, hodně špatných věcí, ...je to slušný věc, je to božský..... mladá rodina, kde máš jedno miminko, máš mínus dvacet pět procent kúpi na byt, kde máš dvoje děti už máš padesát procent...*“ (respondent B).

Ukrajina prochází vývojem, ale prosadit změny k lepšímu nebude podle respondentů tak snadné „*teď jak byla ta revoluce druhá, jako že Evropa, tak nikdo neuvědomuje, že to nejde najednou se změnit a hlavně, aby se dostali do Evropy*“ (respondent C). Respondenti prožívají vztah k Ukrajině skrze svůj pobyt v České republice. Vývoj na Ukrajině hodnotí a srovnávají s vývojem v Čechách „*Tady to Čechům trvalo deset let, vůbec aby nějakým způsobem se sem dostali a pro Ukrajinu, to je trať na takových třicet let fakt minimálně*“ (respondent A). Mají strach, aby se situace opětovně nevrátila k horšímu. „*když byly volby do parlamentu, zvolili tu starou stranu, teď to ještě zůstalo, ale myslím, že se to všechno vrátí...říkám, je to tak strašně zakořeněný v týhle zemi, že myslím to změnit je strašně těžký*“ (respondent A), aby lidé na Ukrajině nezapomněli na minulost a nebáli se „připojit se“ k Evropě „*musí se Ukrajina hned připojit do Evropy*“ (respondent J).

Shrnutí

Skutečnost, že respondenti mají zájem o dění na Ukrajině, dosvědčuje i množství výpovědí, které se vztahují k tomuto tématu. Sledování dění na Ukrajině se odehrává přes televizi, čtení novin a samozřejmě také přes internet. Jejich kontakt s Ukrajinou poukazuje na to, že respondenti nadále chtějí být součástí nejenom etnické skupiny imigrantů v Čechách, ale i Ukrajinců žijících na Ukrajině. Nechtějí se, alespoň z hlediska informování o událostech, Ukrajině vzdálit.

5.2.3.5. Shrnutí

Respondenti se vztahují k imigrační skupině Ukrajinců. Cítí se být její součástí. Proto jim záleží na tom, aby Ukrajinci v České republice měli dobrou pověst. Stejně tak se chtějí podílet na dění v ukrajinské imigrační skupině nebo alespoň být o tomto ději informováni. Tato vazba dokládá jejich potřebu emočně prožívat výchozí etnickou identitu.

Specifická historicko-politická situace, která se promítla do enkulturace ukrajinských umělců, však zároveň v řadě ohledů zapříčinila, že vazba na výchozí ukrajinství nemá přesné kontury. Kulturní spjatost s ruským prostorem vystupuje právě při udržování a oživování zdrojů výchozí etnické identity.

Zájem o ukrajinství (výchozí původ) zároveň přesahuje vlastní imigrační skupinu v České republice a je velice intenzivní právě i ve vztahu k zemi původu. Otázkou je, proč tento zájem o vlast mají. Je tento zájem sentimentální, vyplývající z pocíťování stejné etnické identity, která je vázaná mimo jiné i na občanství ke státu? Nebo se tento zájem váže na představu, že se jednou vrátí do země původu? Či snad je vázán na sounáležitost s lidmi, které zanechali na Ukrajině, tedy na rodiče a přátele?

Dle mého názoru zde nehraje ani roli ukrajinské občanství (neboť ani jeden z respondentů se o něm nezmínil) ani nehraje roli vůle vrátit se (protože všichni respondenti deklarují, že se vrátit nechtějí). Co však roli hraje, jsou vazby. To potvrzuje i jejich koncept přátelství. Myslím si tedy, že hlavním důvodem, proč u respondentů přetrvává tak silná vazba na Ukrajinu, je zájem o lidi, které na Ukrajině zanechali.

5.2.4. Profesní skupina

Patří mezi velké sekundární skupiny a je založená na formální bázi, neboť vzniká na základě pracovní smlouvy nebo smlouvy o dílo.

Podle sociologického slovníku je profese čili povolání „*oborem specifické činnosti, resp. je to soubor činností v určitém oboru, pro něž byl jedinec připraven a jež obvykle dlouhodobě vykonává za úplatu, již si obvykle opatřuje prostředky ke krytí životních potřeb a jež spoluurčuje jeho sociální pozici ve společenském celku, jehož je členem*“. Z uvedeného tedy vyplývá, že povolání má několik složek: specifickou činnost, schopnost a dovednost ji vykonávat, šanci pro zaměstnání, výdělek a společenské postavení. Objektivně je povolání činnost, která uspokojuje určité společenské potřeby, subjektivně se jedná o činnost, k níž byl jedinec připraven, k níž ho vedou jeho sklony a dovednosti. Profese je jedním z principů sociální hierarchie (Geist, B., 1992: 291).

Profese je jedním z principů sociální hierarchie. Je získaným statutem, který může zejména v universalistických a komplexních společnostech přinášet společenskou prestiž a pocit vysokého osobního ocenění (Murphy, R.F., 2004: 62).

5.2.4.1. Profesní skupina a identita ukrajinského umělce

Členství v profesní skupině je pro většinu ukrajinských umělců důvodem příchodu do České republiky. V tomto směru by mohla být pro ukrajinské umělce profesní skupina nejvíce relevantní vzhledem k vyrovnání se s novou životní situací.

Všichni respondenti přišli s úmyslem pracovat v umělecké profesi a také v ní pracují. Studovali na Ukrajině nebo bývalém Sovětském svazu, jeden z nich vystudoval VŠ v Praze (střední uměleckou školu vystudoval na Ukrajině). Ukrajinskou či Sovětskou školu vnímají jako svou devizu, jako to, co je zvýhodňuje oproti ostatním umělcům „*když tancuju, tak jsem jako hrdá na to, že sem vystudovala na ruskou baletní školu, jako tu konzervatoř a školu, ta je prostě lepší než tady a to pak zúročíš všude.... jedeš kamkoli, tak máš tu ruskou školu a to se cení...*“ (respondent D), „*Byly dva nejprestižnější soubory, jeden byl v Moskvě a druhý v Kyjevě na Ukrajině. No a já šel do Kyjeva. Bylo těžký se tam dostat, ale byla pak zajímavá práce.*“ (respondent A)

Reflexe vlastní etnické identity sledované skupiny ukrajinských umělců v rámci profesní skupiny lze sledovat na několika úrovních: na vztahu k ukrajinské kultuře jako východisku a zdroji umělecké profilace a na vztahu k českému profesnímu prostředí.

5.2.4.2. Vztah k ukrajinské kultuře

Oblast profesionálního umění a kultury je respondenty považována za klíčovou z hlediska jejich uměleckého sebevědomí. Všichni respondenti pociťují hrdost na ukrajinskou kulturu a kvalitu jejich protagonistů „*...v Rusku a na Ukrajině do komunistů byla velká kultura... já si myslím, že co se týče lidové kultury máme, co ukázat...*“ (respondent B), „*...to mi chybí fakt hodně... to umění nešlo do země, právě naopak, vyrostlo, vyrostlo do nějaké profesionální kvality...*“ (respondent C) a považují ji za součást sebe „*Vždycky ta kultura bude součástí mne, i kdybych tady žil celý život, vždycky se k tomu budu vracet...*“ (respondent I)

„já počítám tady jsem 10 let, tam jsem byla 20 let, takže ještě furt, já myslím, že se to nikdy nepřetrhne, že to vlastně vždycky budu...Ukrajinka...vnímám to tak, že v člověku zakládá, ty základy jsou od dětství, ty základy byly v rodině...hodně ta kultura, to je moc důležitý, já myslím, že ta kultura je pro mě hodně důležitá, jako hudba a tanec, to u nás prostě, toho bych se nevzdala....“ (respondent D).

Respondenti uvádějí, že pro inspiraci ve své umělecké práci zúročují nejen špičkové vzdělání v oboru, ale stejně podnětná je pro ně i tradiční ukrajinská hudba, píseň, tanec. Zdrojem, ze kterého ve své profesi čerpají, jsou ale i vzpomínky na Ukrajinu: na dětství, domov, krajinu „...nejlepší studna toho všeho jsou vzpomínky a hlavně možná proto, že jsme výtvarníci, umělci tak že jsme přes tohle čerpáme z těchto vzpomínek...jako v obrazech....v sochách...tohleto taky pomáhá tvůrčímu procesu ...“ (respondent F).

5.2.4.3. Pozice ukrajinských umělců v uměleckých profesích v ČR

- **Sebevědomí v rámci české umělecké komunity**

Ukrajínští umělci jsou sebevědomí, hrdí na to, co umí „když tancuju, tak jsem jako hrdá na to, že sem vystudovala na ruskou²⁸ baletní školu“ (respondent D). Jejich devizou je flexibilita a perfektní zvládnutí techniky v dané umělecké oblasti. Jsou to dřiči „ty lidi, co dělají jsou postižený divadlem. To je droga. Ty tančíš, vnímáš život, nemáš na to čas. Ne, že nechceš, ale nemáš, jseš natolik v divadle, přijdeš na devátou, odejdeš ve dvě, máš čas na voběd, nakoupit, doběhnout, učit tancuješ, doběhnout mezitím ještě někam, v šest jseš zase v divadle a hraješ, vystoupení končí v půl jedenácté, a druhý den dokola to samé, v sobotu, v neděli“ (respondent D). Mají mezinárodní zkušenosti „Já odjel do Číny, byl v Číně půl roku, tam pracoval taky jako na smlouvu a přijel na Ukrajinu, zase měl nějakou práci zase cestoval po Evropě, vystoupení....“ (respondent B) „třeba Drážďany dostal zakázku, jeli jsme tam s manželkou...“ (respondent J) a dobrou pověst v uměleckém světě. Jejich ukrajinský původ není v umělecké profesi handicapem a neznamená finanční podhodnocení.

- **Vztah Čechů k ukrajinským umělcům v profesi**

Češi hodnotí pozitivně ukrajinské umělce, ale zároveň z nich mají strach. V profesní skupině dochází i k negativnímu vymezování se od ostatních a tím i uvědomění si sebe sama, své jinakosti.

Ukrajínští umělci vnímají rozdíly v přístupu Čechů k profesní spolupráci „Taky znám spoustu lidí z divadla a myslí že jako v té branži muzikálový vydělajů spoustu peněz a vidíš z nich takovou prachy prachy.. a když jim řekneš, že peníze nejsou všechno, že musíš něco ztratit, abys mohl něco dostat, tak to oni nechápou...“ (respondent B). Setkávají se s negativním postojem čechů, kdy jsou považováni za konkurenci „v Český umělecký branži nemáme kamarádi...Češi bojí se konkurence“ (respondent E) „...jedenkrát E dělal sochy a vystavoval je tady v Praze v parku nějakém a my tenkrát ještě neměli auto, pořád ptal sochařů, mohl bych z atelieru přivést sochu, že je to kamenný, těžký a nedalo se to takhle ručně...a jeden říkal „ne, ne, ne“ a deset lidí zeptal a všichni jako neměli čas, všichni řekli ne

²⁸ Ruskou baletní školou respondentka neoznačuje školu v Rusku, ale taneční konzervatoř na Ukrajině, kde se vyučovalo v ruštině, kde je učili ruští taneční mistři.

a potom jeden pán mu řekl „proč bychom já to dělal? Proč ty nemůžeš pochopit, proč bychom jsme to dělali? Ty budeš stejně nám dělat konkurenci?“ a E říká „ a kdyby se tahle socha rozbila, tak to by bylo pro vás asi nejlepší, žádná konkurence“ „No jó.“...takže bohužel nemáme dobrou zkušenost“ (respondent F). Je jim předhazována jejich etnická příslušnost. „když jako měli jet do Francie, Češi nám říkali, nejste český občani, když jsme měli politický azyl a přirovnávali se k trvalému pobytu....tenkrát....Von říká, nééééé do Francie jste nejedete. Vy nejste český občani a nemůžete představovat české umění.“ (respondent F).

Tato zkušenost v nich vyvolává negativní pocity a vytváří pomyslnou zeď mezi Čechy a Ukrajinci „ u nás to bylo jinak, u nás jako jinak...čím víc povídáme, čím víc jako v tomhle vážíme se, umění, každý dosáhne víc....to je jako v lese, tihle stromy rostou hodně vysoko, borovice vyrostou asi já nevím 30m nebo 20, ale když v poli, ona bude zkreslená a malá....tak Češi bohužel oni jsou ti solitéři na tom poli, ti borovice, který rostou na tom poli a nejsou schopný komunikovat s ostatními a nějaký názory svoje .....aby jeden druhého podporoval a rostl dá, šplhal na výšku, to bohužel....“ (respondent F).

5.2.4.4. Předávání profese

Ukrajínští umělci kromě své profese, kdy se sami této tvůrčí činnosti věnují, také svůj umělecký obor vyučují. Ale tuto činnost nevykonávají z důvodu finančnímu ohodnocení „já třeba nemám zapotřebí učit na střední umělecké škole.... vzal na jeden rok, říkám tak jo a už sedm let jsme tam, jeden den v týdnu, jeden den F, ona učí malbu, já kresbu....modelování a kresbu, ale to ne pro peníze, protože 100 korun za hodinu, to já bych raději za tu hodinu stovku dal a nechte mě na pokoji...“ (respondent E), ale kvůli vnitřnímu uspokojení „ale ne jako tato škola je státní a tam jsou děti s nižším příjmem...“ (respondent E) „Když je člověk mladej, tak on pracuje a chce něco dokázat, chce všeho dosáhnout a prostě a já, já, já. No a to už mám za sebou, už jsem měla nějaký role, který jsem tančila a teď už mě jako baví spíš jako vkládat. Říkají mladej rád bere, starší rád dává, takže já už teď...mě třeba baví učit děti, protože když vidím, že oni něco umí, tak mě to vobohacuje.“ (respondent D) nebo komunikaci v jazyce majoritní společnosti „já šla do školy učit jenom proto, že moje profese vyžaduje jako čtyři zdi, klid....a práci...já jako nemluví vůbec doma jako česky, a tím pádem já šla, abych tuhle češtinu jako trošinku studovala, když budu mluvit.“ (respondent F)

Profesní skupina je pro ukrajinské umělce důležitá i jako příležitost setkávání se s lidmi a komunikace „A je to i o těch lidech, nejen ten balet, ale i ten sbor...já tam chodím strašně ráda, že tam mám svůj kontakt“ (respondent D)

5.2.4.5. Profese jako jedna z příčin a možností odchodu z Ukrajiny

Jak většina respondentů potvrdila, jednou z hlavních motivací, proč vycestovali z Ukrajiny byli lepší platové podmínky a lepší životní úroveň „Ten plat, co tam byl, tak člověk má, aby přežil...v zahraničí to bylo zajímavý...takže všichni začli koukat, kam by jeli do ciziny, protože už to nebylo takový tabu, aby si někdo odjel do ciziny pracovat. No a tak jsem sem odjel.“ (respondent A), „jistěže přemýšlel, že vydělám tady peníze a vrátím domů ...“ (respondent H), „přijel jsem do Čech, protože...Čechy o hodně ekonomicky výše než Polsko třeba....lidi věděli, že sem nepotřebuju vízo“ (respondent I) a také nabídka práce

v České republice i s vyřízením všech pracovních povolení „*Na Ukrajině byl konkurz..... Byl všude v rádiu, v televizi byla reklama, že vlastně bude konkurz. Oni nás vybrali.*“ (respondent C). Tyto výpovědi dokládají jaké sebevědomí umělecká profese uměleckým imigrantům přináší.

5.2.4.6. Shrnutí

Oblast profesionálního umění a kultury je respondenty považována za klíčovou z hlediska jejich vztahu k Ukrajině. Díky své profesi se tedy tito lidé vracejí ke svým kořenům a pocitům národní hrdosti. Fenomémem ukrajinské migrace je zaměstnanost v méně atraktivních odvětvích, pracovní pozice nekvalifikovaných dělníků, které vykonávají lidé středoškolsky a vysokoškolsky vzdělaní. Zde je tomu jinak. Ukrajínští umělci vykonávají profesi v oboru, který vystudovali. Stejný obor, ve kterém pracovali na Ukrajině. Tato skutečnost se odráží v jejich vztahu k vlastnímu sebehodnocení a sebeuvědomění. Profese v nich vzbuzuje pocity hrdosti a sebevědomí. Jsou si vědomi svých kvalit a to jim umožňuje lepší pozici v rámci české společnosti.

Členství v profesní skupině však zároveň ukrajinské umělce konfrontuje s českou realitou. Posiluje v nich pocit umělecké převahy, ale kontakt s českými kolegy je zároveň upozorňuje, že jsou „nežádoucí“. Z hlediska jejich etnické identity tedy i profesní skupina respondenty utvrzuje o jejich jinakosti a neotevívá otázku reinterpretace výchozí etnické identity.

5.2.5. Česká společnost – majoritní společnost

Česká společnost – majoritní společnost je definována jako velká sekundární skupina, která je založená na formální bázi. Členství je primárně připsané, nicméně se může v důsledku integrace a asimilace změnit. Členové se mezi sebou neznají. Vztahy v ní jsou anonymní, často realizované na institucionální bázi (státní orgány, zaměstnanecké vztahy, neziskové instituce atd.).

Majoritní společnost je zejména sít' vztahů, která pojí lidi daného prostoru. Pro mnohé ovšem přítomnost v tomto prostoru (geograficky příp. geopoliticky vymezeného) nemusí být primárně svázaná s vůlí uvědomit si a zapojit se do těchto sítí. Pro tyto lidi v první řadě symbolizuje místo, kde se střetávají s kulturou majoritní společnosti

Majoritní společnost vytváří sociokulturní rámec, v němž se imigranti učí žít a s nímž musí počítat. Aby byl imigrant schopen pohybovat se v rámci české společnosti, musí porozumět vnějším kulturním normám, překonat kulturní šok a snažit se nedostávat se do kulturního konfliktu. Proces začleňování se do již existujícího společenského celku, který má vytvořenou strukturu, vykazuje určitou míru koherence a chování jeho členů se řídí stanovenými pravidly, se nazývá integrace. *„Hodnoty, normy a pravidla soužití takového společenského celku ovšem vymezují existenční rámec živým lidem, kteří je neustále dotvářejí svým konkrétním jednáním, redefinují, vyrovnávají se s jejich existencí, přimykají se k nim nebo je v závislosti na okamžité situaci odmítají.“* (Uherek, Z. 5.5.2003)

5.2.5.1. Reflexe kulturního šoku

Respondenti přiznávají, že po příchodu do České republiky měli pocity, že všechno bylo cizí a neznámé *„Všechno bylo cizí, všechno bylo neznámé,...“* (respondent E). V rámci reflexe tohoto prožitku jsou schopni hovořit o několika oblastech, které jim přišly jako významnější v překonávání sociokulturních odlišností, případně dalších potíží, které byly spojeny s pobytem v České republice. Velmi často zmiňovanou oblastí problémů bylo legislativní procedury k ukotvení jejich pobytu v České republice a komunikace na úrovni státního aparátu.

5.2.5.1.1. Etnický handicap

- **Nevstřícnost vůči cizincům**

Respondenti si stěžovali na podávání nepravdivých informací *„my přejeli hranice a E šel na policii, nám řekli že né, že né, že uprchlický tábory tady nejsou, že nic takového tady není, prostě všechno jako těžké...“* (respondent F) a neochoty ze strany úředníků *„Spíš ty úřady vlastně. Cizinecká policie a tak dále. Ale ne na všechny, některé úřady byli jako dobré, ale ty normální, ty který jsou pro Čechy i tak, tak sou třeba i pro Čechy nepříjemné, ale tak jako spíš takové, co jsou přímo pro cizince, tak je to nepříjemné.“* (respondent G). Tato neochota pramenila z nevěle české společnosti přijímat cizince

- **Negativní hodnocení občanů bývalého Sovětského svazu**

Jelikož měli respondenti nejvíce kontaktů s lidmi na úřadech, setkali se s tímto negativním přístupem nejčastěji právě zde. Cítili se diskriminováni za to, že pocházejí z určitého prostoru. Měli pocit připomínání starých křivd, na kterých se reálně nepodíleli.

„přijdeš někam požádat o legitimaci jo a ona říká: „Vy jste odkud?“ a my „Ze Sovětského svazu“
„To my Rusy nemáme rádi, v šedesátym osmym roce přijeli tady s tankama a stříleli nám lidi, já bych raději jedte někam dál jinam“
...všichni nám říkali „jedte dál, jedte dál! Vypadněte, vypadněte! Kdo po dobrém, kdo po zlém“
já říkám „No podívejte, v roce šedesátosm já taky měl tank, ale to byla hračka a tu já tahal po koberci, mě bylo sedm let, co po mně chcete, já bych těžko ten tank dovezl do Prahy nebo do Čech“
„No my Rusy nemáme rádi, my vám neradíme, abyste tady zůstával“
...furt, furt takový.....“ (respondent E)

Úřad jim představil českou společnost nejenom jako do jisté míry neochotnou, ale i jako společnost, která se staví proti lidem, kteří přicházejí ze Sovětského svazu.

- **Stereotyp ukrajinského námezdního dělníka**

U respondentů vzniká pocit, že jelikož jsou Ukrajinci, tak nejsou společensky docenováni, že jsou kritizováni za nízký sociální status, který je vázán na ukrajinskou etnicitu. Vysvětlovali si to jako nacionalismus *„Pracoval jsem ve spoustě zemí v Německu, ve Francii... ale tady poprvé v Čechách jsem se setkal s takovým nacionalismem, takovým negativním pojetím Ukrajinců, jsou tady vnímáni jako špína, protože jsou dělníky, možná, nevím...“ (respondent J).*

Strategie

Strategie, jak se s počátečními problémy vyrovnat, jsou v zásadě tři. První byla strategie „přežítí“, druhá byla víra v sama v sebe, „jít čelem“ *„máme ruce a hlavu a prostě musíme spoléhat jenom sami na sebe...když člověk má takový přístup, tak já si myslím, že jemu bude dařit.....“ (respondent J)* a třetí strategií bylo hledání pomoci v sociálních sítích, které tady již existovaly, mezi Čechy, kteří jim pomohli *„No měli jsme tu jednu holku, která tady byla na praxi v Sankt Petěrsburku, a ona na začátku pomáhala.... šla s námi na ministerstvo vnitra a že zavolá na cizineckou policii, že to nemůže tak nechat....posadte se káva ..čaj....a už to jelo, hned jako úplně jinak...začali obracet,...“ (respondent F).*

Někteří respondenti negativní reakce ze strany majoritní společnosti nepocitovali *„já spíš myslím, že to prošlo mimo mě, protože pracoval v jiný branži“ (respondent C)* a přistupovali ke své situaci s nadhledem *„když budeš myslet .....nemaj Tebe rádi, že seš cizinec, tak to tak bude....“ (respondent B)* *„všude žijou normální lidi, dobrý i špatný, ale to je všude, nejenom v Čechách, buď natrefíš na normální lidi nebo na blbce.....ale nesmíš dělat takový závěry jako tady blbci a tam normální“ (respondent I)*

Shrnutí

Počáteční problémy viděli respondenti zejména v tom, že nebyli docenováni pro svůj ukrajinský původ. Ukrajinský původ byl pro ně handicapem nejenom na základě historické zkušenosti z doby komunismu nebo socialismu, protože tady lidé nemají rádi Rusy, ale také přítomnosti, kdy jsou Ukrajinci reprezentováni námezdními dělníky.

5.2.5.1.2. Reflexe Čecha a jeho společnosti

Když respondenti uvažovali o Česích, byli někdy schopni charakteristiky jmenovat, definovat typického Čecha, upozornit na odlišné povahové vlastnosti, na povahovou mentalitu, která je pro Čechy typická. Ale někdy typického Čecha vymezovali v opozici k sobě, ke svým morálním hodnotám, charakterovým vlastnostem, a tedy nemluvili přímo o tom, jací jsou Češi, ale mluvili o tom, jací jsou oni, a že to u Čechů postrádají. Jako kontroverzní tyto odlišnosti však vnímali bezprostředně po příchodu do ČR.

Malá společenská otevřenost

- **Češi se neumějí bavit**

Češi byli většinou respondentů považováni za lidi, kteří se nedokáží ve společnosti pobavit a vytvořit přátelskou atmosféru „*když je nějaký večírek..... tak to mi spíš připomínalo, jak u nás na nějakým pohřbu jako pomínky, jak u nás se tomu říká,jako že se sejdou lidi, vyprávěj o tom člověku, jo, každý měl skleničku a teď si sednou, takhle seděj vedle sebe lidi a nějak si povídají jo, možná se někdy zasmějou, ale spíš je to takový kouskovatý, že není takový dohromady... a my jsme tam seděli a bavili se, hihňali se a tohle a najednou prostě koukají na nás jak na nějaký, fakt jako, víš tohlensto, vůbec, vůbec se neumějí bavit....,bohužel.....“ (respondent A) „*ale zase....po těch letech, co jsem teďkon tady, tak normálně jsem se stal opravdu tím Čechem, protože už mě to taky moc nebaví...*“ (respondent A) „*....lidi tady vůbec neumějí bavit...*“ (respondent I)*

- **Ukrajinci jsou otevřenější a upřímnější**

Podle respondentů, Čechům chybí otevřenost, kterou vyžadují od Ukrajinců „*ti lidi, co teďka tam jsou (kteří jsou na Ukrajině), mě se zdají víc otevřenější...“* (respondent A), což souvisí také s kamarádstvím „*u vás je takový jiný kamarádství, u nás doma spíš lidi bližší k sobě, otevřený, ... neříkám, že lidi jsou tam lepší, to ne, ale jsou otevřenější, u nás doma je to jiný kamarádství, kamarádi přijdou k Tobě domů, bližší k Tobě.....tady je člověk tak jako sám za sebe...*“ (respondent B) a upřímnost „*u nás vždycky víš, na čem seš....tady lidi takový neupřímný... myslíš o někom, že kamarád a on tebe za rohem pomlouvá...., jako taky si někdy lidi nesesnou, to jo, ale vyřikaj si to narovinu...*“ (respondent C). Češi jsou považováni za pokrytce, kteří si nedokáží stát za svým názorem „*U nás lidi otevřenější, budou si stát za svým názorem, i když třeba půlka lidí mu řekne, ta je blbá, ona .. u nás to se neříká, já to prostě řeknu*“ (respondent D).

Společenská etiketa

- **Češi nejsou gentlemani**

Podle ukrajinských umělců nejsou Češi galantní, ať už se jedná o uvolnění místa starším osobám v prostředcích hromadné dopravy nebo pomoc starším lidem nastupovat a vystupovat z tramvaje či autobusu „*Tady to vůbec neexistuje!!! To je strašný!! Normálně vyjdeš z tramvaje, podáš ruku starší paní nebo babičce, tak se lidina tebe koukaj, jak na nějakýho úchyláka, tohle mě teda.....*“ (respondent I).

- **Zdvořilost Čechů**

Mnoho respondentů mile překvapila společenská konverzace, kdy se neznámí lidé pozdraví, například v obchodě „*kultura mezi lidma. Přijdeš do obchodu, řekneš dobrý den, nashledanou, já si pamatuju, že když jsem přišla na Ukrajině do obchodu a říkám dobrý den a tam na mne všichni koukali jak ...*“ (respondent D) nebo ve výtahu, ale i třeba na chodbě v domě. Někteří respondenti byli překvapení „*...to mě úplně zarazilo a někde se vychází z výtahu a říká se „Nashledanou“ a tak. Tohle u nás řekneš, tak se podívaj, zakrouť prstem u hlavy*“ (respondent G)

- **Češi a dobré chování**

Respondenti se setkali s tím, že se Češi chovají neukázněně a bezohledně „*když jsme šli na klasiku, tak pro nás to bylo něco, že jsme tam museli přijít, odcvičit a odejít. Tady přijdu a vidím jogurty - to mi vadilo*“ (respondent D). Češi podle respondentů nerespektují hierarchii ve společnosti, tedy nerespektují významné postavení jedince, jeho autoritu vyplývající z jeho postavení „*To krkání a srkání.... nebo víš, někdo přišel k tyči a přinesl tam jogurt nebo pití, tak to jsem vůbec nechápala. To se nesmí víš jako tohle. Prostě když děláš umění tak je to něco vyššího než dělají normální lidi.*“ (respondent D)

- **Sprostá slova**

Co některé respondenty překvapilo, bylo používání sprostých slov. Říci někomu sprosté slovo se bere na Ukrajině jako největší urážka, v Čechách se podle respondentů sprostá slova naopak používají mezi kamarády a plní stmelovací „funkci“ „*co mě jako první rok pro mě bylo jako takový matoucí, velký rozdíl, když v Rusku něco chci, jdu za člověkem a mluvím s ním jako spisovným jazykem, to znamená, že my jednáme slušně, tím mohu docílit jiného výsledku..... Když mě člověk nevyhovuje a velice mě rozčílí, já mu začínám mluvit s ním sprostě a „mat“ se tomu říká....když říkám sprostý slova, to pro mě jako červená světýlko, já už jsem na poslední hraně, po sprostém slovu přijde už rvačka nebo bitka „na život a na smrt“.....jenže tady to je úplně naopak.....*“ (respondent E) Respondenti reflektovali situace, kdy sprostá slova byla prostředkem, jak něčeho docílit (dle respondentů padají bariéry).

Role muže a ženy

Na Ukrajině je ještě tradiční rozdělení mužských a ženských prací „*U nás se říká, že tohle je ženská práce a tamto mužská práce*“ (respondent I) Muži jsou bráni jako hlava rodiny, která se musí o rodinu postarat a finančně ji zabezpečit „*Role jsou rozdělené....jako od*

muže se čeká, že přinese peníze, že zabezpečí rodinu, musí tu rodinu uživit, to dneska není snadný, za všechno musíš platit, když chceš, aby děti studovali, tak jim to musíš zaplatit, aby se na školu dostali....“ (respondent J), naopak ženy vychovávají děti a starají se o domácnost, ale jsou tím „krkem“, který hlavou pohybuje, „...ženský spíš v domácnosti, jako jídlo, praní a všechny takový ty věci...ženský jsou doma.....ale určitě existují už modernější rodiny“ (respondent B) „žena v domácnosti, ale ne jako pojem „doma“...ona třeba může být i někde jinde, ale ona to stíhá i doma....i někde i jinde...ona je takový superman, který běhá tam a tam.“ (respondent G)

V Čechách jsou ženy považovány za emancipovanější „Jsou takový víc emancipovanější, mají větší nároky na muže.“ (respondent G), je to považováno za důsledek západního stylu „myslím, že tady je to takový důsledek toho trendu pozápadnění té emancipace. Tady nějakým způsobem více emancipují. Chtějí více přiblížit k mužům, a to je takový důsledek.“ (respondent G)

Hrdost na českou kulturu

- **Češi nejsou hrdí na svou kulturu**

Podle některých ukrajinských umělců nejsou Češi hrdí na svou kulturu. „mě tady v Čechách chybí, že tu lidi strašně málo propagují svou kulturu, taneční, zpěvečky, nejen, nehrdí.....“ (respondent B). Kulturu Češi nepropagují a neumí ji prezentovat. Ukrajinští umělci naši kulturu srovnávají s ukrajinskou a považují Čechy za kulturní lidi „že to je stejné jako u nás, ta kultura, lidi jsou tady kulturní“ (respondent B).

Životní styl

- **Češi a móda**

Obecně si ukrajinští umělci myslí, že se Češi neumějí oblékat, „No co hned píchá do oka, teďka už ne tak ostře, že tady lidi vůbec nedbají na to, jak jsou oblečení...prostě vezme si kalhoty, nezáleží mu kdy červený, zelený...v teplákách jde kam chce“ (respondent E) a nemají styl. Lidé se v Čechách nezajímají tolik o módu a pomaleji přijímají módní trendy než lidé na Ukrajině. „myslím, co se týče módy a tak dál, je to u nás na lepší úrovni jak tady...“ (respondent C) České ženy málo dbají na svůj vzhled a chodí neupravené „u nás jako ty ženský o sebe víc pečují, oblíkají jako žensky, tady víc hodně takových holek jako teenagerových, který neoblíkají jako ženský, džíny s dírou nebo špinavý...u nás to fakt by žádná na sebe nevzala, jako flek na kalhotách nebo na sukni, to není možný, by se znemožnila...“ (respondent B). Na Ukrajině by žena nemohla vyjít na veřejnost nenamalovaná „ženský od nás by nevyšly ven nenamalovaný... že ženská musí praskat čistotou, ženská musí být čistá, nesmí tam být nenamalovaná...“ (respondent H). Češi podle respondentů více dbají na úpravu a čistotu bytu než na svůj vzhled „na Ukrajině zakládají, hodně dají na oblečení.....Češi, to je jinak, aby bylo hezké v domě, aby bylo zařízené, nevádí co jako mám na sobě, ale hlavně, aby bylo v domě...jako můj dům, můj hrad,“ (respondent F)

- **V Čechách je větší svoboda**

Ukrajínští umělci si Českou republiku spojují se svobodou. Nabízí jim prostor pro seberealizaci a uplatnění. Na jedné straně respondentům na Češích vadí, že chodí neupravení, ale na druhé straně tu samou věc hodnotí jako pozitivum, jako svobodu volby, jak se dnes obléknu „*proto říkám svobodnější, že lidi jako ženský od nás by nevyšly ven nenamalovaný, proto svobodnější, lidi od nás myslí, že tady nepečují o sebe, spíš je to o tom, ... víš u nás v každý rodině je, že ženská musí praskat čistotou, ženská musí být čistá, nesmí tam být nenamalovaná, každá ženská to bere tu krásu jinak svoji, je to založeno v rodině každý .....když ten člověk má špinavo v bytu, vždycky byla ostuda....a to jako celý národ tak, je to ..existují nějaký rámky.....ale ty rámky dělají člověka nesvobodným, víš.....snažím sa těch rámeček nějak zbavit....bejt svobodnější, ...*“ (respondent B). Svoboda je nejen v oblékání, ale také v řeči, v chování atd.... „*u nás lidi víc...drží se v nějakých rámcích, proto zdá se nějaký galantní, kulturní... protože existují nějaký rámky*“ (respondent B).

- **Korupce**

Oproti Ukrajině, v podle respondentů Čechách není korupce, což je všemi velice kladně hodnoceno „*U nás ta korupce a vlastně to ruka ruku myje. No tam se nedá nic udělat, když nejsou konexe. Jako je to v extrémní formě.*“ (respondent G) Bez korupce se nedá na Ukrajině ani vystudovat. Pokud se chce člověk dostat na vysokou školu, tak musí mít připravený úplatek, jinak se nikam nedostane. Korupce je na Ukrajině všudypřítomná.

- **Jídlo a hospoda**

Obecně lze říci, že zde respondentům chybí jejich tradiční kuchyně. Češi podle nich jedí příliš tučná a těžká jídla „*tady se jí hodně tučný jídla*“ (respondent A). a naopak málo zeleniny „*máme jinou kuchyni, zdravější než Čechy, hodně salátů, zelený kuchyně*“ (respondent B) a samozřejmě, že nemohou opomenout tradiční ukrajinský pokrm „*takový Boršč, ten je vlastně ukrajinský*“ (respondent B).

Na Ukrajině se pije vodka a tvrdý alkohol, v Čechách pivo „*tady se pije to pivo a třeba víno, ale u nás se pije třeba vodka a takové tvrdší alkohol. Přiznám, já asi mám nejradši taky tu vodku, protože po ní nebolí hlava....kvalitní vodku*“ (respondent I). Pití piva považují někteří respondenti za rituál a spojují jej s kamarádkým posezením „*Pivo to spíš takový rituál...to není pití alkoholu, ale spíš takový posezení s kamarády*“ (respondent G)

- **Dárky**

Češi často dávají symbolické dárky, které mají osobní charakter. Naproti tomu Ukrajinci svým známým a přátelům dávají dárky spíše praktické. „*tady dárky dávají takový malinky jako hračky, nebo něco, víš narozeniny.... nebo něco, tak u nás takový dárky se nedávají. U nás když tak butylku vodky nebo tak ... u nás ty dárky opravdu, když víš, že něco potřebují a ukázat že .... židle, koupím třeba stůl televizory, protože lidé chodí na návštěvu, tak si dají ..*“ (respondent D)

- **Veřejný prostor**

Co respondenty překvapilo po příchodu do ČR, že autobusy a tramvaje jezdí podle jízdního řádu „...co mě překvapilo hodně na začátku, že tramvaj a autobusy mají řád a jezdí podle něj, to bylo pro mě nepochopitelný, protože u nás když vyjdeš a vidíš, že na zastávce stojí hodně lidí už, tak to znamená, že dlouho nebyl autobus, tak to přijede“ (respondent F), kvalita cest, že jsou všude silnice a autem je možné se dostat skoro všude „cesta jedeš v pohodě, najednou přijedeš, víš jako že je tam asfalt....ale tam jak já chci jet za babičkou, tak je to strašný, bahno prostě, víš, jak tam prší, tak tam nedojezu, tam musíš mít džíp nebo něco...jako fakt, to není sranda...ale vono ani ted'ka není sranda....řeklo by se, že se to udělalo, ale neudělalo...“ (respondent A), udržování čistoty na ulicích, v průchodech a v domech „co mne příjemně překvapilo, to že v těch průchodech, nebo na chodbách.. předem ukáže, že se tam zamyká, že tam je čisto, že tam jsou kytky, že lidi sundávají boty. To mne příjemně překvapilo..Třeba v našem ne. To je právě problém- někdo se napije, ožere, třeba tam i vyčurá se – tohle je fakt špatně..... to tady spíš v tomto směru ta kultura.“ (respondent D)

Shrnutí

Většina z uvedených odlišných charakteristik se nestala symbolem pro vymezení ukrajinství. Jediné, co se stalo symbolem, byl osobnostní charakter, tzn. osobnostní rysy, které přispívají k navázání, udržování a rozvíjení přátelství podle Ukrajinců.

Češi a česká společnost se neobjevují jako model pro jejich kulturu. Identitně se v rozhovorech s Čechem neztotožňovali. Nicméně ve společnosti jako takové vidí pro sebe řadu pozitiv, které pro svůj nový život v novém prostoru vítají. Proto si začínají představovat svou budoucnost ve vazbě na českou společnost. Nelíbí se jim image a mentalita Čecha, ale líbí se jim pravidla fungování české společnosti. Tedy nelíbí se jim neupravený, nesebevědomý Čech, ale líbí se jim pořádek, v rámci kterého mají svobodu pro svou činnost.

5.2.5.2. Jazyková bariéra

Zvládnutí jazyka majoritní společnosti je jednou z podmínek integrace. Český jazyk není pouze nástrojem každodenní komunikace s ostatními lidmi. Je nezbytný pro získání zaměstnání i pro celkovou orientaci ve společnosti. Všichni respondenti se museli s tímto problémem vypořádat. Mnozí z respondentů po příjezdu pocítili jazykovou bariéru, na které se podílela nejen neznalost českého jazyka „Jistě, že mě ze začátku brali, protože nic nerozumím, jako cizince, každý den se mě ptali, co už umím říct, tak rok, rok a půl roku nerozuměl vůbec nic, rozuměl taky děkuju a ahoj a takový věci“ (respondent B), ale i rozdíl mezi azbukou a latinkou „nápisý jedu a já stíhal první tři písmenka, protože jiná písmenka latinka, a já nechápal, co to je, jak se to ukrajinsky jako....informační prázdno, jedině, co mě jako, ne uklidňovalo, ale jako opora psychická jó a morální, silniční značky, jsou podobný, tak říkám jo...aha....tak tu je zákaz vjezdu....znamení, značku já ji vnímal a věděl co to znamená, protože to všechno ostatní tma...“ (respondent E). Ti, kteří měli ve škole anglický jazyk, s abecedou samozřejmě problémy neměli „já sem s tím jako problémy neměl, jo, my měli angličtinu ve škole, takže to problém nebyl“ (respondent I).

Podobnost jazyků, vyplývající ze skutečnosti, že ukrajinský, ruský a český jazyk patří mezi slovanské jazyky, nevnímají respondenti vždy jako výhodu. Na jedné straně jim

podobná slovní zásoba a zejména gramatika ulehčuje učení češtiny, na straně druhé tato okolnost přináší i nevýhody „spousta slov jsou úplně tentýž slova, ale mají jiný význam“ (respondent E).

5.2.5.4. Role majoritní společnosti v udržování ukrajinských svátků a tradic

Respondenti jsou s pravoslavným náboženstvím kulturně spjati a považují jej za součást identity ukrajinského národa. Respondenti sami sebe označují za „věřící“. Vyhraňují se proti ateismu české společnosti, který je podle nich jednou z věcí, která Ukrajince od Čechů odlišuje „tady je taky obrovský rozdíl v tom, že tady jsou ateisti a u nás jsou skoro všichni věřící a ... oni jsou právě, oni chodějí do kostela, ale ono to nespočívá v tom věření, oni se takhle i chovají. Třeba se mohou chovat jinak, ale do toho kostela chodějí.“ (respondent G)

S příchodem do České republiky a v průběhu jejich pobytu v České republice se jejich vztah k udržování a prožívání ukrajinských svátků změnil. Většina respondentů přiznala, že slaví spíše české svátky. „Slavíme český svátek, normálně jako tady“ (respondent A) a v době ukrajinských svátků „Toho sedmého spíš zavoláme s rodičema, poblahopřejeme jim...“ (respondent A) „ukrajinský Vánoce taky slavíme, ale to už tak jako by...není to tak velký svátek jako český Vánoce...“ (respondent E). Důvody, proč slaví české svátky a neslaví ukrajinské svátky, uvádějí:

- Nedostatek času

„ono to bylo u nás jako na Ukrajině každý měsíc nějaký svátek a děti, jak neměly nic na práci, nebo já nevím, čím to bylo, tak furt se slavilo..., ale tady jak máš furt tu práci, tak na to není čas.“ (respondent C)

„já moc to neslavím, protože my máme tu profesi takovou jinou než ostatní. Když všichni mají svátek, tak my pracujeme. Takže nemůžeš moc slavit. Seš v práci, ráno zkoušíš, večer tančíš, přijdeš domů v půl jedenáctý. Kdy máš slavit?“ (respondent H)

- Obliba českého svátku

„jsme přijali jako český Vánoce, protože nám líbí tenhle svátek, je to velice příjemný takový rodinný svátek, takže jsme většinou slavili čtyřicátého Vánoce“ (respondent F)

- „Dlouhý“ pobyt v České republice

„víte, už jsme asi moc dlouho tady, takže prostě slavíme české svátky.“ (respondent E)

- Jiné důvody

„my když jsme přijeli, tak se ty Vánoce moc neslavili, ale ta atmosféra kolem tě tak zatáhne, že nemůžeš nikomu nekoupit dárek“ (respondent D)

Shrnutí

V důsledku život ukrajinských umělců v ČR dochází na jednu stranu k nutnému prolínání dvou tradic. Zároveň však ukrajinští umělci trvají na zachování určitých prvků výchozí tradice. Tyto kulturní prvky nabývají hodnoty symbolu, jenž upevňuje jejich etnickou identitu.

5.2.5.5. Vztah ukrajinských umělců k České republice a české společnosti

Ať se respondenti rozhodli z jakéhokoli důvodu pro odchod z Ukrajiny, za dobu svého pobytu v České republice si vytvořili síť známých a přátel. V jejich řeči již Českou republiku pokládají za svůj domov „*tady mám ten domov, vím, že tady mám svý kořeny.*“ (respondent A) *Tohle mě těší, že tohle jsem za tu dobu zvládl“ No já bych řekla, že v Čechách jsem doma...já vždycky, když se vracíme z Francie nebo Německa, a E taky ten vždycky říká konečně jsme doma.....“* (respondent F) a postupně se zde usazují „*.....tady všechno mám, tady mám víc než na Ukrajině, všechno.....bez debat...tady jsou už větší kořeny.....“* (respondent B). Tyto názory zastávají jak Ukrajinci, kteří si za partnerku vzali Češku, tak i ti kteří žijí v etnicky homogenní rodině.

Je však také pravdou, že někteří respondenti, i přes dlouhodobý pobyt v České republice, se zde cítí jako cizinci „*Čechy, Praha pro mě už 16 let furt je cizí, jo prostě...je to přece absurdní, protože já jsem velice vděčný Čechám“* (respondent E)

Přestože mnozí z respondentů viděli svůj pobyt zde jen jako přechodný, nyní skoro všichni spojují svou budoucnost právě s tímto státem. „*Víš já žádný plány nestavěl před sebe,.... nějaký plány uchytily, nějaký plány byly jiný...to víš, určitě lidi tady mají nákou tú jinou mentalitu, potom sám čerpáš tu mentalitu, a potom ty plány považuješ spíš s tímto státem“* (respondent B) „*Když jsme přijeli, sme nevěděli...jsme mysleli, že přijedeme, vyděláme nějaký penízky a vrátíme se....aááa...pak začal kluk chodit do školy, pak se naučíš mluvit jazyk, pak dostaneš nějaký pracovní nabídky, pak si říkáš: „no dobře, ještě ne“, pak si uděláš ty kontakty a teď už ne, teď už by možná i zůstali.“* (respondent D) „*My už jsme nechtěli dál. Měli jsme nabídky do Německa, někdy před rokem jet do Austrálie právě trénovat.. proč jako, já tady budu v Evropě, proč bych jel do Austrálie..“* (respondent C), „*Tak jsme tady koupili byt, takže bud' zůstaneme my nebo děti určitě, prostě někdo z nás zůstane“* (respondent D). „*Ano, chci tady zůstat. V horizontu ano, ale nevím jestli na celý život....nevím, co bude za deset let.“* (respondent G)

5.2.5.6. Shrnutí

V konfrontaci s českou společností dochází u ukrajinských umělců k novému pohledu a k novému prožívání jejich etnické identity. Majoritní společnost a její kultura jim nabídla po příchodu do ČR opozitum „ONI“ pro vymezení sama sebe jako někoho jiného. Nastavila ukrajinským umělcům zrcadlo a přiměla je vidět sebe jako ty „jiné“. V současné době česká společnost nadále ukrajinským umělcům velkou měrou potvrzuje (v sebereflexi), že se vnímají a cítí být jinými a v této chvíli se nechtějí, z hlediska identity, plně ztotožnit s Čechy a českou společností.

To, že nechtějí být Čechy se ukazovalo ve dvou rozměrech: jednak pro respondenty nabyla zcela akceptovatelná kultura české společnosti, zdála se jim cizí a nesrozumitelná, jednak viděli, že je Češi nepřijímají. Věděli, že je těžké do této společnosti vstoupit.

Konfrontace s českou společností přiměla ukrajinské umělce k vytvoření nových znaků a symbolů, které Ukrajinci vnímají jako symboly ukrajinství. Jsou to zejména prvky vázané na tradiční kulturu. Protože překonali počáteční výhrady vůči Čechům, nenabýly tyto výhrady znakovosti, které by posilovaly vědomí jiné etnické identity. Nedochozí tedy ke zdůraznění distance ukrajinských umělců vůči české společnosti. Skutečnost, že hodnoty znaku nenabýly osobnostní charakteristiky, dokládá, že výhrady Ukrajinců vůči Čechům vyplývaly z počátečního kulturního šoku, který však záhy překonali.

Ukrajínští umělci nyní vidí svou budoucnost v ČR a tedy přizpůsobují svou identitu tomu, že zde chtějí zůstat. To, že se jejich identita bude měnit ve prospěch českého prostoru, ukazují nejenom v přijímání řady kulturních prvků, které se ovšem nestávají dosud deklarací nové identity, ale i působí na redefinování znaků a symbolů výchozí etnické identity a ustanovování znaků nových.

6. Závěr

6.1. Identita ukrajinských umělců

Práce sledovala etnickou identitu ukrajinských umělců v šesti kontextech: v kontextu rodiny, přátel, etnické skupiny, profesní skupiny, české společnosti a také ve specifickém kontextu deklarované etnické identity. Každý z výše jmenovaných kontextů nabízí ukrajinským umělcům trochu jinou reflexi etnické identity, tedy v každém kontextu nabývá etnická identita pro jedince jiného významu, a tudíž je s ní i jinak zacházeno. V tomto směru lze konstatovat:

1. Rodina, která má primární funkci enkulturace do kultury a jejích obsahů a tedy i do etnické identity, se v případě ukrajinských umělců zásadně podílí jak na udržování etnické identity (přenosu etnické identity na druhou generaci imigrantů), tak na jejím redefinování v nových životních podmínkách.
2. Přátelská skupina a kvalita vazeb v jejím rámci je pro ukrajinské umělce definována společnou etnickou identitou. Tedy jenom ti, kteří jsou nositeli žité ukrajinské identity, mohou podle ukrajinských umělců naplnit „opravdový“ přátelský vztah.
3. V rovině příslušnosti k etnické skupině pak ukrajinští umělci potvrzují vstřípenou etnickou identitu. Akceptování etnické identity ve vztahu k výchozí etnické ukrajinské skupině i ve vztahu k imigrační skupině Ukrajinců v ČR dokládá, že v období enkulturace jim byla předána etnická identita Ukrajince. Z tohoto důvodu cítí onu kolektivní zodpovědnost za lidi stejné etnické identity, což přispívá k pocitu soudržnosti ukrajinských umělců s celou skupinou.
4. V rámci profesní skupiny se pro ukrajinské umělce výchozí etnická identita stává devizou, jež je staví nad ostatní profesionály v jejich oboru. V tomto kontextu je tedy vysoce ceněna a zdůrazňována. Ukrajinští umělci v kontextu své profese pociťují velkou hrdost na to, že jsou Ukrajinci.
5. Naopak v kontextu české společnosti, což dokládá i situace výzkumu, se ukázala pro ukrajinské umělce deklarace etnické identity problematická. Ukrajinští umělci chtějí, aby je majoritní společnost akceptovala bez připomínání si etnického stereotypu, který si o Ukrajincích vytvořila. Zároveň však tato skutečnost pro respondenty nezakládá důvod k popření výchozí etnické identity, ale naopak. Respondenti chtějí být respektováni jako Ukrajinci, jimž je přisuzována vysoká společenská prestiž. Ukrajinští umělci se tedy za svůj původ nestydí, ale vadí jim, že má česká společnost vůči nim předsudky.

Reflexe etnické identity respondentů v rámci pěti žitých kontextů pak zásadně ovlivňuje i tendence v jejím vývoji. Ukrajinští umělci chtějí nadále udržovat svou výchozí identitu a předávat ji dalším generacím. Její smysl vidí ve sdílení stejných hodnot, které uznávají a mohou sdílet a realizovat s lidmi téže identity. Přesto a zároveň i proto je život v novém sociokulturním prostoru nutí reinterpretovat výchozí etnickou identitu. V kontextu české společnosti však nestaví reinterpretaci výchozí identity na konfrontaci s českou

kulturou, ale spíše na zakonzervování některých vybraných prvků výchozí kultury, které povyšují na symbol.

6.2. Konstrukce ukrajinské identity

V konstrukci etnické identity sledované skupiny ukrajinských umělců v České republice lze sledovat nejen změněné životní podmínky, do nichž se dostali v důsledku emigrace, ale též historicko-politický vývoj na Ukrajině. Pojetí etnické identity ukrajinských umělců má proto řadu přesahů. V definování výchozí etnické identity nezaznívá pouze vazba na ukrajinskou společnost a ukrajinský prostor, ale též vztah k sociokulturnímu prostoru bývalého Sovětského svazu. Z toho plyne i jejich zacházení a definování znaků, o něž opírají svou etnickou identitu.

Velice typické je to například pro jazyk. Ukrajinský a ruský jazyk jsou pro ukrajinské umělce „synonymem“, a proto mezi nimi nerozlišují. Jazyk se stal znakem jejich etnické příslušnosti a jako takový je vědomě pěstovaný a uplatňovaný. Je nejenom komunikačním kódem v rámci rodiny, přátelské skupiny a imigrační skupiny, ale též hodnotou, která má být předána druhé generaci.

Stejně jako zacházejí ukrajinští umělci s ruským a ukrajinským jazykem, nerozlišují v odkazech na výchozí prostor mezi Sovětským svazem, Ruskem a Ukrajinou. Respondenti používají všechna výše zmíněná slova pro označení místa svého původu.

Dalším prvkem, na němž staví svoji etnickou identitu, je vysoká kultura. V tomto smyslu to opět není pouze kultura s přívlastkem ukrajinská, ale kultura pěstovaná v rámci Sovětského svazu (respektive Ruska). Vztah ukrajinských umělců k vysoké kultuře souvisí s jejich profesním zaměřením. Oceňování profesionálního umění Sovětského svazu, Ukrajiny či Ruska je v vlastně oceněním jich samotných. Realizaci umění, svůj vlastní umělecký projev, prožívají jako naplnění výchozí ukrajinské identity.

Součástí etnické identity jsou však i prvky tradiční kultury. Jako etnodiferenční znaky, v kontextu života v Českém prostoru, se stávají jak kulturní prvky odkazující na pravoslaví, jak na sovětskou kulturu lidových mas, tak na kulturní prvky ryze ukrajinské. V tomto směru respondenti jako jediný kulturní prvek, kterému připisovali ryze ukrajinské kořeny, je Boršč.

Jako součást konstrukce etnické identity lze chápat i vazbu Ukrajinců k lidem stejného původu, a to nejen v ČR, ale také na Ukrajině. Přes vazbu k těmto lidem kriticky nahlíží i historii spjatou s územím dnešní Ukrajiny.

V souvislosti s českou společností dosud nepřijali žádný znak, jež by je vztahoval k českému prostoru. Dosud se z nich tedy nestali Ukrajinci v Čechách, v jejichž etnické identitě by se oba prostory či kulturní zdroje přetavily do nového konceptu etnické identity.

7. Literatura

Barša, P., Strmiska, M. (1999): *Národní stát a etnický konflikt*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury

Baršová A., Barša P.(2005): *Přistěhovalectví a liberální stát : Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*. Brno: Masarykova univerzita.

Barth, F. (1969) : *Ethnic Groups and Boundaries. The Social Organisation of Culture Difference*. Bergen: Universitets Forlaget.

Bittnerová, D., Moravcová, M. a kol, (2005): *Kdo jsem a kam patřím? Identita národnostních menšin a etnických komunit na území České republiky*. Praha: Sofis.

Černík, J. (2003a): *Politická participace cizinců a otázka menšin v České republice*. [online] [cit. 2006-10-12]. Dostupné z: < http://migraceonline.cz/clanky_f.shtml?x=145551

Černík, J. (2003b): *Imigrační komunity v České republice*. [online] [cit. 2006-09-15]. Dostupné z: <http://www.domavcr.cz/lideazeme.shtml?x=152341>

Drbohlav, D., Lupták, M. et al. (1999): *Ukrajinská komunita v České republice*. [online] [cit. 2006-02-10]. Dostupné z: < www.socioweb.cz/index.php3?disp=aktuality&shw=200&lst=107

Drbohlav, D., Ezzedine-Lukšíková, P. (2003/2004): *Výzkumná zpráva: Integrace cizinců v ČR. Studie arménské, vietnamské a ukrajinské komunity v Praze a Středočeském kraji*. [online] [cit. 2007-01-27]. Dostupné z: < http://aa.ecn.cz/img_upload/ea85d6c87301f0a7507b0e8d7b873b63/IntegraceUkrArmVietn_final_PDF.pdf

Drbohlav, D., Janská, E., Šelepová, P., (1999/2000): *Ukrajinská komunita v České republice (Výsledky dotazníkového šetření)*. [online] [cit. 2007-02-22]. Dostupné z: http://aa.ecn.cz/img_upload/9e9f2072be82f3d69e3265f41fe9f28e/Ukrajinci_Drbohlav_1.pdf

Fishman, J., A. (1991): *Reversing Language Shift. Theoretical and Empirical Foundation of Assistance to Threatened Language, Clevedon – Philadelphia-Adelaide, Multilingual Matters Ltd.*

Gabal, I. (1999): *Etnické menšiny ve střední Evropě*. Praha: G plus G,

Geist, B. (1992): *Sociologický slovník*. Praha: Victoria Publishing.

Giddens, A.(1997): *Sociologie*. Praha:Argo.

Hirt, T. (2003): *Politická participace cizinců a otázka menšin v České republice*. [online] [cit. 2007-01-05]. Dostupné z: < http://www.migraceonline.cz/clanky_f.shtml?x=145551

Horáková, M. (2001): *Zaměstnávání cizinců v České republice. Část I. Integrace cizinců na trhu práce v České republice*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí.

Horáková, M., Čerňanská, D. (2001): *Zaměstnávání cizinců v České republice. Část II. Závěrečná zpráva z empirického šetření*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí.

Horáková, M., Polívka, M., Pfeifer, P. (2001): *Nelegální zaměstnávání cizinců jako překážka v jejich integraci na trhu práce. Metodické postupy užívané ke zkoumání fenoménu nelegální práce ve vybraných zemích*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí 2001.

Hroch, M. (2005): „Národ jako kulturní konstrukt?“ *Lidé města* 3/2005-17, Praha: FHS UK s.7-38.

Murphy, R. F. (2004) : *Úvod do kulturní a sociální antropologie*, Praha: Slon.

Novotná, H. (2005) In Bittnerová, D., Moravcová, M. a kol, *Kdo jsem a kam patřím? Identita národnostních menšin a etnických komunit na území České republiky*. Praha: Sofis.

Poutignat, P., Streiff-Fenart J. (1995): *Téories de l'ethnicité*. Paris: Press Universitaires de France

Průcha, J. (2004): *Interkulturní Psychologie*. Praha: Portál.

Szaló, C., Nosál, I. (2003): *Mozaika v re-konstrukci, formování sociálních identit v současné střední Evropě*. Brno: Masarykova univerzita v Brně

Šatava, L. (2001): *Jazyk a identita etnických menšin (možnost zachování a revitalizace)*. Praha: Cargo Publishers o.s.

Šišková, T. (1998): *Výchova k toleranci a proti rasismu*, Praha: Portál.

Šišková, T. (2001): *Menšiny a migranti v České republice*, Praha: Portál.

Uherek, Z. (1994): „Antropology of Ethnicity. A critical Review.“ *Český lid*, 81 (4): 334

Uherek, Z. (2003a): „Cizinecké komunity a městský prostor v České republice“. *Sociologický časopis/ Czech sociological review*, Vol. 39, No. 2. s. 193-216.

Uherek, Z. (2003b): *Společenská integrace migračních skupin – základní pojmy a problémové okruhy*. [online] [cit. 2006-11-13]. Dostupné z: <
http://www.migraceonline.cz/clanky_f.shtml?x=133197

Uherek, Z. (2006) „Etnická minorita a její manifestace.“ In: Soukupová, B., Stawarz, A. et al. *The Central European City as a Space for Dialogue?* Bratislava: ZING PRINT s.101-105

Zilynskij, B., Kočík, R. (2001): „Ukrajinci v České republice“ In Šišková, T., (ed.): *Menšiny a migranti v České republice*. Praha: Portál, str. 81-88.

Zilynskyj, B., (2002): *Ukrajinci Českých zemí po roce 1989 (náčrt hlavních vývojových aspektů)*. [online] [cit. 2006-03-20]. Dostupné z: <
http://www.cizinci.cz/files/clanky/124/Ukrajinci_ceskych_zemi_po_roce_1989.pdf

Ústav pro soudobé dějiny AV ČR

Zilynskyj, B., (1995): *Ukrajinci v Čechách a na Moravě (1894) 1917-1945 (1994)*, Praha: X-EGEM pro výbor „Oni byli první“.

Internet:

stránky Českého statistického úřadu: <http://www.czso.cz>

stránky Ministerstva vnitra: <http://www.mvcr.cz>

<http://www.migraceonline.cz>

<http://www.varianty.cz>

<http://www.cizinci.cz>

<http://www.iom.cz>

8. Přílohy

вітаємо на веб-сторінках
українського самодіяльного колективу
"ДЖЕРЕЛО" (м.Прага)

*Вітаємо щиро всіх, хто небайдужий,
Хто відкриває серце для краси,
Для кого рідна пісня - диво-рута,
Котру леліять треба й берегти !*

Цим кредом керується самодіяльний творчий колектив
"ДЖЕРЕЛО", створений в листопаді 2004 року в Празі.

- >>: про нас <<<
- :: [фотоархів](#) ::
- :: [актуально](#) ::
- :: [танці](#) ::
- :: [контакт](#) ::
- :: [лінки](#) ::

Колектив об'єднує людей різного віку, більшість з яких проживає в Чеській республіці вже кілька років. Не дивлячись на те, що кожен зайнятий на певній роботі і більшість має родини, зустрічаємось у вільний час, щоб почерпнути нову енергію з пісень у рідній мові, котра так нам необхідна тут, далеко від рідного дому. Цю життєдайну енергію черпаємо також з українських звичаїв, котрі намагаємось дотримуватися і зберігати, щоб могли їх передати своїм дітям - нашому майбутньому. Всіх нас об'єднує любов до рідної землі, рідної пісні та народної творчості, необхідність у спілкуванні рідною мовою, взаємопідтримки, відпочинку та бажання зробити барвистими щоденні будні. Дякуємо за Вашу підтримку та тішимося на нашу з Вами зустріч у театрі !

Příloha č. 2

25.11.2006 - Multikulturní odpoledne pro děti

Multikulturního odpoledne pro děti bude sestávat z následujícího programu:

14:00- 14:15: Zahájení programu

Taneční vystoupení ukrajinského souboru Džerelo

14:15- 15:15 Dílny:

africká- soubor Mbunda Afrika: povídání o Africe, písničky

Společnost přátel Afriky: vyprávění nigerijských bajek

japonská- skládání origamů, ukázka tradičního oděvu 'kimono'

kazašská- ukázka tradičního oděvu a povídání o Kazachstánu

židovská- ukázka tradičních zvyků

vietnamská- hry s hůlkami, vystřihování papírových květů, nápodoba roztodivných zvuků

15:15- 16:45 Taneční a hudební vystoupení:

taneční vystoupení *romského* souboru Cikne Čhave

kazašské tradiční tance

arménské tradiční tance

hudba afriky v podání souboru Mbunda Afrika

divadelní představení na motivy *africké pohádky* v podání souboru TIKU TIKO

17:00 – 21:00 hod. Polévková soutěž

17:00- 17:30 - Rumunsko (ukázka rumunského tance) a Bulharsko (hudební vystoupení)

17:30- 18:00 - Maďarsko (ukázka maďarských tanců) a Vietnam

18:00- 18:30 - Romský soubor Cikne Čhave (taneční vystoupení) a Řecko

18:30- 19:00 - Benin (taneční a hudební vystoupení souboru Mbunda Afrika) a Libanon

19:00- 19:30 - Srbsko (ukázka srbské poezie) a Slovensko (taneční vystoupení)

19:30- 19:45 - Rusko (program)

Fotografie z tanečního vystoupení skupiny Džerelo

Příloha č. 3

Zásnuby na Hončarivce

Neděle 19. 11. 2006

Ukrajinská amatérský soubor Džerelo zve na divadelní představení podle díla H.Kvitka - Osnovjanenka.

- **Datum:** 19. 11. 2006
- **Začátek:** 17:00
- **Typ:** Divadelní představení
- **Region:** Praha
- **Místo:** Selesianské divadlo
- **Adresa:** Kobyliské nám. 1, 182 00 Praha 8
- **Organizace:** [Ukrajinský amatérský divadelní soubor Džerelo](#)

Fotografie z divadelního představení

Příloha č. 4

Resumé časopisu Porohy 1/2005 v češtině²⁹

První letošní číslo časopisu Porohy je věnováno především událostem „pomerančovým“. Rubrika **Kronika společnosti** nabízí informace o nejzajímavějších akcích ukrajinské diaspory v ČR nebo o událostech týkajících se česko-ukrajinských kulturních vztahů.

V článku Čtete pohádku o Oleksovi Dovbušovi se dovídáme o novém českém překladu ukrajinských pohádek, legend a pověstí.

Zajímavé jsou informace o návštěvě zpěvačky Ruslany v ČR, významném výročí organizace OUN, výstavě grafik z Kotljarevského Enejidy v klubu UIČR, či o podpoře ukrajinských zakarpatských sirotků.

Rubrika **Pražské zrcadlo** je věnována společenskému setkání Malanka 2005, představuje též komentovanou fotoreportáž z protestních akcí před Velvyslanectvím Ukrajiny v ČR a na Václavském náměstí, zabývá se osudy Ukrajinského muzea v Praze v článku Svatyně ukrajinské emigrace.

V **Ukrajinské panoramě** se Ondřej Soukup, vedoucí mise českých pozorovatelů voleb na Ukrajině, vyjadřuje k otázce Ukrajinců a jejich formování se jako politického národa. V této rubrice je nastíněn i Fenomén a osamělost legendární skupiny VV.

Nová rubrika Podnikání představuje ukrajinské centrum v Brně Tryzub. Rubrika **Nezávislost** se věnuje budoucnosti Ukrajiny politické. Článek Žena, premiérka, revolucionářka představuje politickou tvář Julie Tymošenko i její roli předsedkyně vlády.

„Pomerančového“ Polsku, které podpořilo demokratické zájmy Ukrajiny, je věnován článek v rubrice **Naše květy v celém světě**.

Závěr časopisu je věnován kulturnímu Kaleidoskopu, který nahlíží na nová knižní ukrajinská vydání, představuje psanou i hudební tvorbu pomerančové revoluce.

Bohdan Rajčinec a Vaše Porohy

---

²⁹ http://www.ukrajinci.cz/index.php?l=cz&ids=3&idsub=1&id_data=138&id_porohy=136&view=